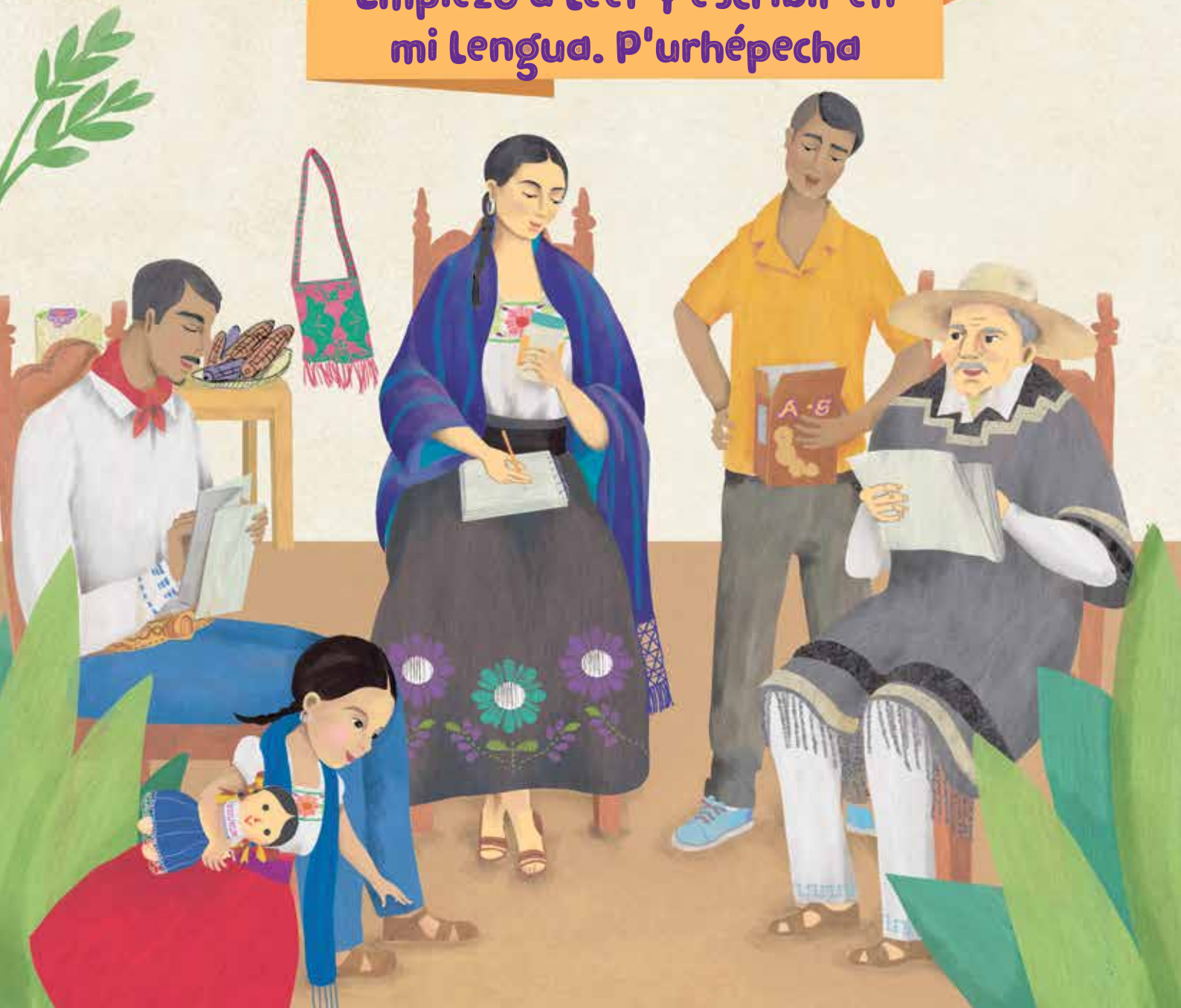

Uéenaxaka arhint'ani ka karani
juchiiti uantakua jimpo.
P'urhepecha

Empiezo a Leer y escribir en
mi Lengua. P'urhépecha

P'urhepecha • p'orhepecha
tarasko

Jorhenkurhiriiri takukata
Libro del adulto

Ji arhikuarhiska:

Juchiiti ireta arhikuarhisti:

Juchiiti ireta p'intakuarhisti:

DIRECTORIO
Esteban Moctezuma Barragán
Secretario de Educación Pública

Rodolfo Lara Ponte
Director General del INEA

Créditos de la presente edición

Coordinación general
Celia del Socorro Solís Sánchez

Coordinación académica
Carmen Díaz González
Elisa Vivas Zúñiga

Autoría
Guillermina Duarte Hernández
Elisa Vivas Zúñiga

Adaptación para la población hablante
de la lengua p'urhépecha
Angélica Silva Aguilar
Alicia Mateo Manzo
Benjamín Lucas Juárez
Néstor Dimas Huacuz
Jorge Antonio Joaquín
Rosa Isela Martínez Ramírez

Asesoría académica
Rodrigo Jacobo Jiménez Díaz
Rosa María González López

Revisión técnica
José Iván Quezada López
Perla Yamadanty Ruiz Luis

Dirección gráfica y cuidado de la edición
Greta Sánchez Muñoz
Adriana Barraza Hernández

Calidad y seguimiento editorial
Hugo Fernández Alonso

Revisión editorial
Gabriel Nieblas Sánchez
Alicia Naves Merlín
Eliseo Brena Becerril
Marlik Mariaud Ricárdez

Diseño y diagramación
Jesús García Morales
Marlik Mariaud Ricárdez

Ilustración
Israel Emilio Ramírez Sánchez
Ernesto Arce Ortega
Banco digital del INEA

Ilustración y diseño de portada
Guadalupe Pacheco Marcos

Fotografía de interiores
Banco digital del INEA

Créditos de algunas imágenes en interiores:

Shutterstock: p. 95: (ab.) cielo con Sol y nubes anaranjadas, © MongPro; p. 120: (tercera de arr. ab.) gorrión en una rama de árbol, © Sharon Day; p. 166: danzantes en Pátzcuaro, Michoacán, © Danita Delmont.

Los contenidos de este material tienen como antecedente la primera edición del Libro del adulto, cuyos créditos son: Colaboración: Francisco J. Silva Ortega. Desarrollo de contenidos: Néstor Dimas Huacuz, Ismael García Marcelino. Producción editorial: J. Alberto Rivera Sánchez. Diseño gráfico: Sonia T. Ruiz Contreras, Lourdes Arce Portillo. Fotografía: Luis Villaseñor Valadez. Ilustración: Fco. Javier Bautista González, Ma. Teresa Almanza Martínez. Cuidado de la edición: Javier García Manzano, Julio C. Tovar Hernández, J. Antonio Romo Arellano.

Las definiciones del alfabeto y la escritura de la lengua p'urhépecha dentro del material estuvieron a cargo del Instituto Nacional para la Educación para Adultos en el Estado de Michoacán (INEA Michoacán).

Empiezo a leer y escribir en mi lengua. P'urhépecha. MIBES 1. Libro del adulto. D. R. 1997 ©Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA. Francisco Márquez 160, Col. Condesa, Alcaldía Cuauhtémoc, Ciudad de México. C. P. 06140.
Segunda edición 2019

Esta obra es propiedad intelectual de sus autores y autoras, y los derechos de publicación han sido legalmente transferidos al INEA. Prohibida su reproducción parcial o total por cualquier medio, sin autorización escrita de su legítimo titular de derechos.

ISBN *Modelo Educación para la Vida y el Trabajo*. Obra completa: 970-23-0274-9
ISBN *MEVyT Indígena Bilingüe con Español como Segunda Lengua*: 970-23-0500-4
ISBN *Empiezo a leer y escribir en mi lengua.* P'urhépecha. MIBES 1. Libro del adulto: En trámite

Impreso en México

Kararicheri p'ímarperakueecha

- ❖ Ji t'únkini jinkuni jorhenkuarhisinka, ka t'u jinteni jinkuni jorhenkuarhisinka ka ísich'i úsinka mítperani.
- ❖ Arhint'ani ka karani jarhuatasintits'ini exeni na énkaksí irekaka ka jánhastantsini na énkaksí irekaaka.
- ❖ ¡Ju je márku jorhenkuarhini!
- ❖ I marhuatakua énkari jupikatini jaka t'úneni míaparini únhasi. Kánikuakini marhuachiaati énkari jorhenkurhiaka arhint'ani ka karani juchaari anapu jimpo.
- ❖ Juchaari uinhapikua jánhaskueecharhu jarhasi énkaksí uéraka juchaari p'intekueecharhu.
- ❖ Karani juchaari anapu jimpo jarhuatasintits'ini jurak'ukuani sapirhatiichani juchaari jánhaskua.
- ❖ ¡No méni ióntakuarhuesti jorhenkuarhini!
- ❖ Sántiru ampe mítisinti k'uiripu énka tsitiaka jorhenkuarhini.
- ❖ Jatsiskari ma t'íntskua énka tsitijka, jánkuarhi mítini jánhaskakua. P'ímarhisinkakini éskari tsitiaaka mítini chíiti uantakua p'urhepecheeri ampe.

Jatanharhisti

Miuntskua

Xarhatap'ikua	5
Ánchikuarhiteeri jánkuarhikua.....	7
Ánchikuarhita kuatapkurhatarakua	14

Arhukukua 1

.....	20
Jorhenkua 1	22
Jorhenkua 2	54
Jorhenkua 3	88
Tsék'ukuarhini	124
Jorhenkua 4	132

Arhukukua 2

.....	166
Jorhenkua 1	168
Jorhenkua 2	204
Tsék'ukuarhini	238
Jorhenkua 3	246
Jorhenkueeri nipakua	283

Xarhatap'ikua

Cháunksini miántsparini únhatasti
ari karantskua. Axu ixekari mámaru jarhati
karakateechani énkakini jarhoauaka
jorhenkuarhini karani ka siranta arhint'ani.

Énkari arhint'aaka, sánhani arhiaka
kurhankunt'ani ampe ma éнка karakata
jaka, ka jarhoataatikini ixent'ani mámaru
ampe énkakini jarhoauaka, mítiakari máteru
uantakueechani ka jánhastaatikini.

Ari arhintskuakini jorhentaati ka jarhoauatikini
sési eratsint'ani ampenkari uékaaka arhini
karakata jimpó ka arhintskuani jimpó úakari
erakuni ampe énkakini marhoachiaka énkari
jimasí uétanchani jauaka.

I jorhenkuarhiriiri karantskua jatanharhisti tsimani
arhukukua, ka uénani anapu arhukukua
jatanharhisti t'ápuru jorhekueecha ka máteru
arhukukua tanipuru jorhenkueecha jatanharhisti.
Mántani jorhenkua jimpóri arhint'aaka ka karani
ampe, uénaakari karani ka arhint'ani t'uchii
uantakua jimpó, uantaakari ka kurhankunt'ani

énkari uantani jauaka ka uantanhani
jauaka ka mítiant'aakari ne na jásiiskiksi
karakateecha.

Énkari jorhenkuarhiaka uéntarhiati éska
iámintu ampe, jatsiaka énkari intsinhaaka
énkari uénaka jorhekuarhini.

¡Ménku ísi úati jorhenkuarhinhani!

Ánchikuarhiteeri jánkuarhikua

Exea sési únharhikateechani, jimpokari jorhenkuarhiriiri karantskua jimpo exeani jauaka ka inteechaksini arhiaati ampe énka ánchikuarhiteeka ka ampe énkari úaka jorhenkuarhini.

Arhintskua

Arhintskueeri uétarhinchakua.

Ari únharhikukata arhiatikini éskari sési ixeauaka unharhikateechani ka karakateechani ka uantontskuarhiniksi úkua ampe nani uétarhisini arhint'ani karakateechani.

Jánhaskakua árhintskueeri. Ísku exeparini o sáni ísi arhint'aparini, i únharhikukata arhisintikini éskari sáni jánhaskaaka ampekini uékaxaki aienkuni karakata.

Arhint'ani karakatani. I únharhikukata arhiatikini éskari sési kurhankunt'aparini arhint'aaka. Miá éska uétarhisinka uántamintu arhint'ani ka ísi sési kurhankunt'ani ma karakatani; kurhaku t'uchii jorhentap'itini éskakini arhichint'aaka ná

énka xáni uétarhinchaakari kurhankunt'ani.
Énkari jantiok'u arhint'aaka, uántaminturi
arhint'aaka.

Kurhankunt'ani karakatani.

I únharhikukata arhisíntikini éskari
miánt'aaka ka ixent'aaka náki
eratsikueecha sánterukini jánhastasini.

Eratsikueechani arhiant'ani.

I únharhikukata arhisíntikini éskari sési
kurhankunt'aka na sési jatsiant'ani
uantakueechani ma eratsikueeri ka ísí úni
ampe ma aienkpini.

Uantakueechani arhiant'ani.

I únharhikukata arhiasíntikini éskari sési
kurhankunt'aka na sési jatsiant'ani
kararakueechani ma uantakuarhu ka
úniri arhint'ani ka kurhankunt'a ampe
arhikuekasini inte uantakua.

Mítiant'ani kararakueecheri.

I únharhikukata arhisíntikini na mítiant'ani
kararatarakueechani chíiti uantakueeri ka
ístu mítiant'ani nákiiski kararakua k'ériicha
ka kararakua sapiratiicha.

Na úkata jarhaski karakata.

I únharhikukata arhisíntikini na mítiant'ani na arhunkurhisíni ma karakata, na ústakurhisíni ka ampe karanharhikuraski mántani ústakua jímbo.

Ne na marhuasíni ma karakata.

I únharhikukata arhiatikini ne na janhascaniri arhintskuani ka ampe ka nanikini marhoachini jaua.

Uantani ka kurhankunt'ani uantakuani

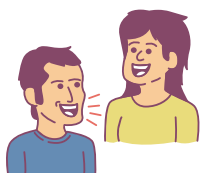

Uantakueeri uétarhinchakua.

I únharhikukata arhisíntikini éskari sési exeaka únharhikukateechani ka éнка jauaka karakateecha ka ísí úniri uantontskuarhini úkua ampe ka k'urhankuarhini máteruechani jinkoni ts'ima na nitamakuarhisíni.

Jimpanhi eiankpekua. I únharhikukata arhisíntikini éskari arhint'aaka jimpanhi jorhenkua aienkpikua énkakini jarhoauaka sánteri sési uantani.

Marhuatani uantakauani.

I únharhikukata arhisíntikini éskari úaka ánychikuarhiteechani uantakueeri ka ísí úniri sáneru ampe mítini ka uantakuani jánhaskani.

Kurhankunt'ani uantontskuarhikuani.

I únharhikukata arhisíntikini éskari sési kurhankunt'aka ampe énka chíiti pamp'iriicha uantaaka ka uantontskuarhitsi ampe énka jorhenkuarhikaksi uantakuani marhuataparini.

Eratsint'ani ka kurhankunt'ani juchiiti uantontskuarhikuani.

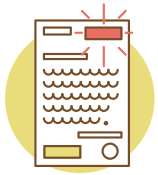
I únharhikukata arhisíntikini éskari eratsint'aka ka exeni na xáni jorhenkuarhiski, na xáni mítiskiri ia ka exeniri nani sáneru úkua jukaski uantakuarhu ka jiminiri jánkuarhini sáneru sési marhuataniri uantakuani.

Karakata

Karakateeri uétarhinchakua.

I únharhikukata arhisíntikini éskari sési exeaka únharhikukateechani ka énka jauaka karakateecha ka ísí úniri uantontskuarhini ukua ampe nani uétarhisini karani ampe sáni.

Na úkata jarhaski karakata.

I únharhikukata arhisíntikini na mítiant'ani na arhunkurhisíni ma karakata, nani na ústakurhisíni ka ampe karanharhikuraski mántani ústakua jímbo.

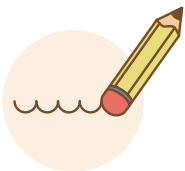

Eratsiparini jarhani karakatani.

I únharhikukata arhisíntikini éskari orheta eratsint'aaka amperi uékasíni karani: néniiri karakuua, amperi arhikuekasíni, na, nari arhiua. Ka inteni jímbo ixeniri ne na íámintu ampe sési karant'ani.

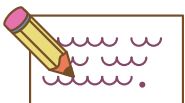

Karani karakatani. I únharhikukata arhisíntikini nani énkari karanharhikunt'aaka na énkari eratsika karant'ani.

Exeni ka séserani karakatani.

I únharhikukata aienkusíntikini énkari k'amakuaaka karakatani, éskari ixeaaka na énkari karaka: ixeni éskari karaska íámintu ampe énkari eratsika ka énka ampe ma kueratajka kuturhuta ka sésera.

Karaant'ani eratsekuechani.

I únharhikukata arhisíntikini na jatini uétarhisíni karant'ani chíiti eratsikueechani.

Karant'ani uantakueechani.

I únharhikukata arhisíntikini éskari mítiaka na sírukuarhisíni kararakueecha ma uantakua jímbo, éнка t'u karant'ajka.

Karaant'ani kararakueechani.

I únharhikukata arhisíntikini éskari sési exeaka na éнка jarhak'a mántani kararakua ka na karakuarhisíni jimpoka inteechani jímbo karaakari uantakueechani, eratsikueechani ka karakateechani.

Ne na marhuasíni ma karakata.

I únharhikukata arhisíntikini éskari jánhaskaka nani ka ampe jímbo marhuasíni ma karakata ka jarhuasíntikini jánhastani nanimintu marhuani.

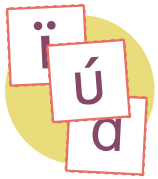
Exeani karakateechani ka terukutant'ani

Exeani karakateechani ka terukutant'ani.

I únharhikukata eiankusíntikini éskari ixeka náksi járhaski jorhenkueeri karakateecha, jimpokaksi táchani jási karakuarhiska. I jánhaskuakini jarhoataati erakuni karakata énkari arhint'aaka ka karant'ani eiankperata énkari uétarhinchaaka.

Marhuatani máteru jási áñchitarakueechani jorhenkorhekueecharhu

Kararatarakueecha. I únharhikukata arhistakusinti éska arhint'ani ka karaaka ka ísi úni sáñteru jorhenkuarhiani kararakueechani. Kararatarakueechani jimpo úati uantakua úani ka eratsekueechani p'urhepecha jimpo.

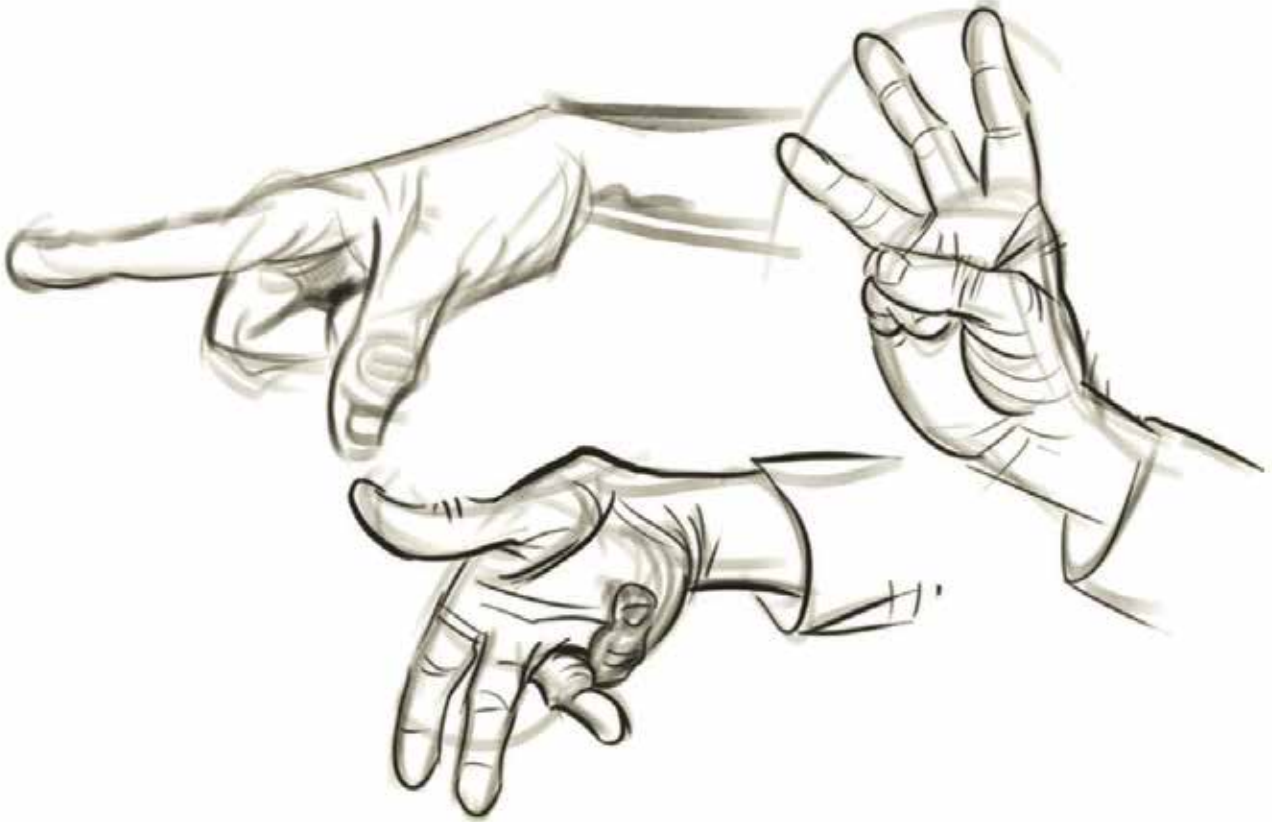

Jorhentperatarakua. I únharhikukata arhistakusinti éska exeaka karakateechani éñka marhuajka máñtani jorhenkua jimpo. Íichani jimpo, úati sáñteru sési eranharhikuani ka arhiant'ani ka sóñtku mítiant'ani jorhenkueecharhu éñka ísi kurhatamenhaka.

Arhintskueecha. I únharhikukata arhistakuasinti éska arhintskuani jirinhaaka ka arhint'ani uantantskua ma éñka kurhatamenhaaka máñtani jorhenkua jimpo.

Ánchikuarhita kuatapkurhatarakua

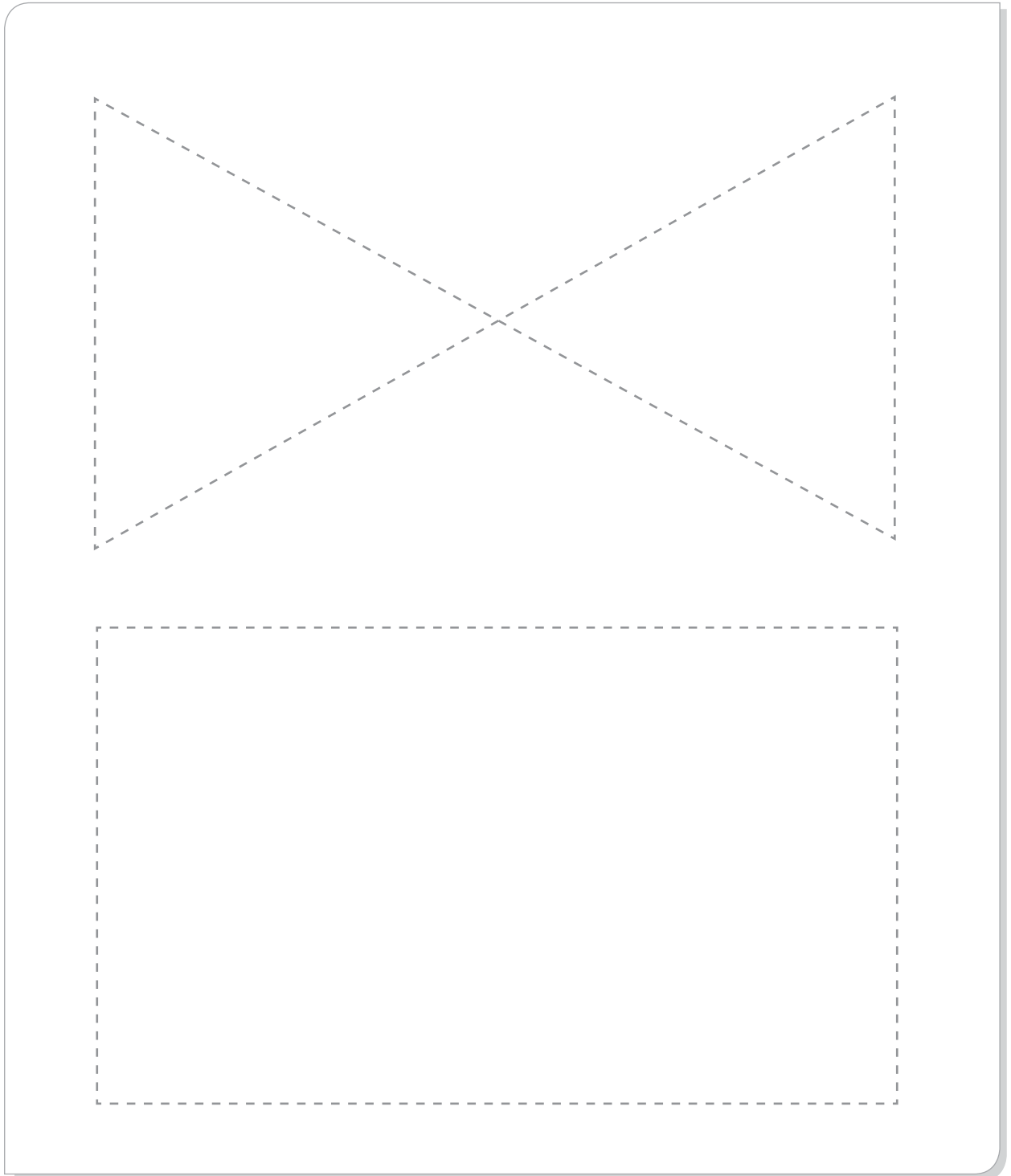

K'amarhutaparini ánychikuarhitani, k'uiripu miákua jukari ka k'uiripu k'ératí:

- Já k'i kuatapkutapariani, únharhikuatiksi kararatakua jimpo únharhikukateechani.
- Únharhikuatiksi kararatakua jimpo kúntapariani mínteechani é nka jukanharhitini jaka.

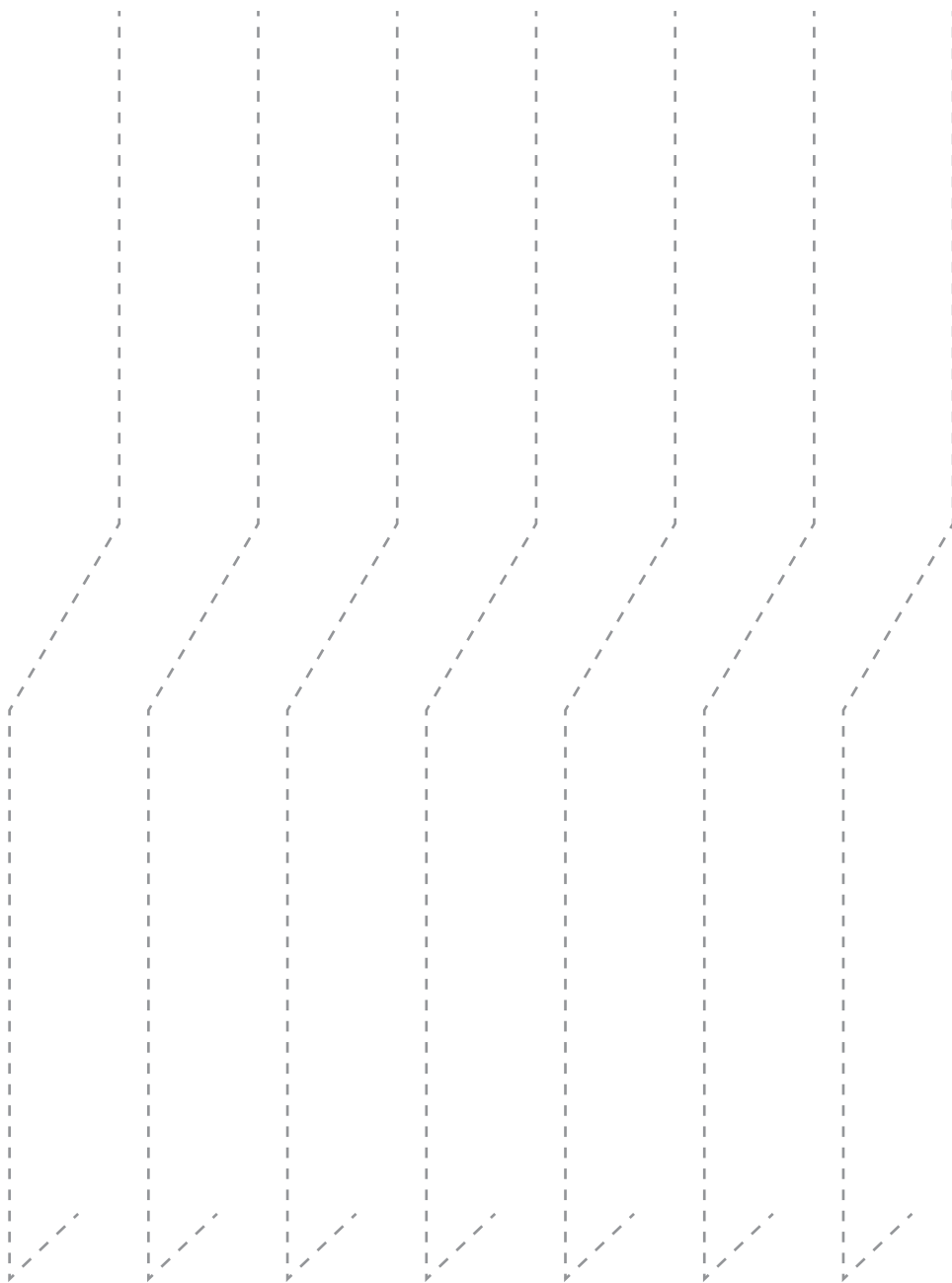
Ánchikuarhita 1

Kuirunharhiku ka únharhikunt'a míntakueechani kúntapariani.

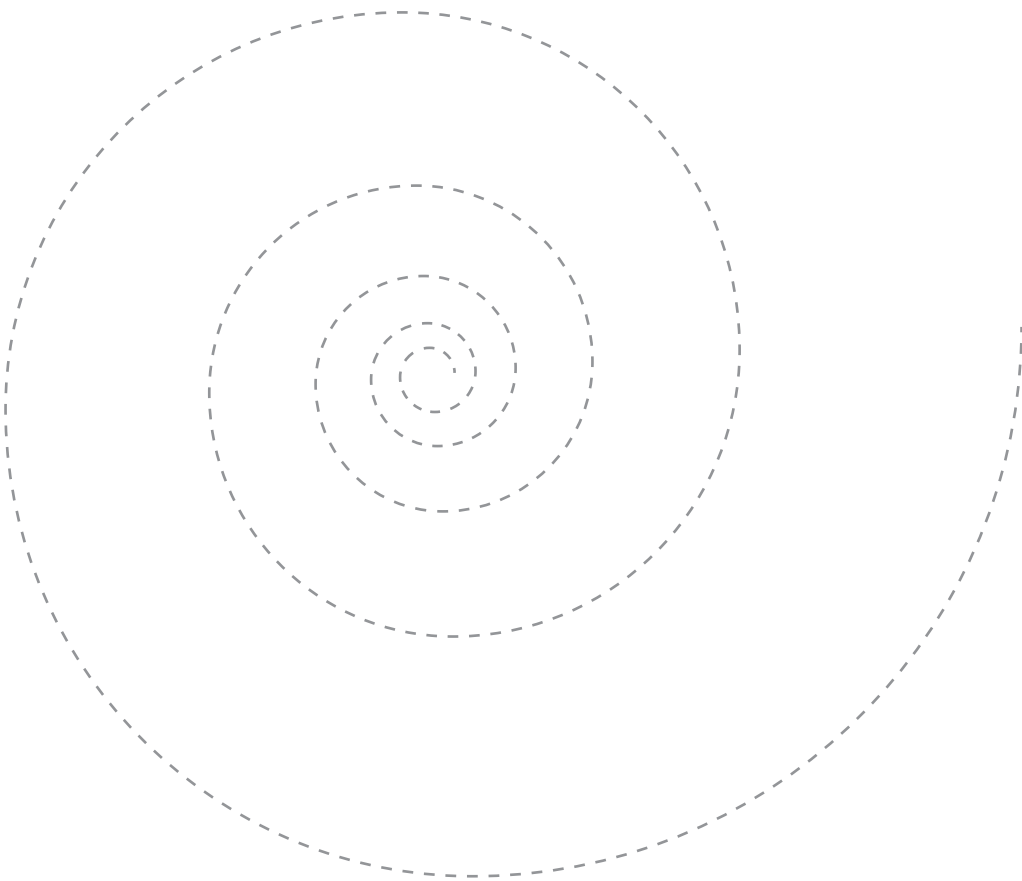
Ánchikuarhita 2

Kuirunharhiku ka únharhikunt'a míntakueechani kúntapariani.

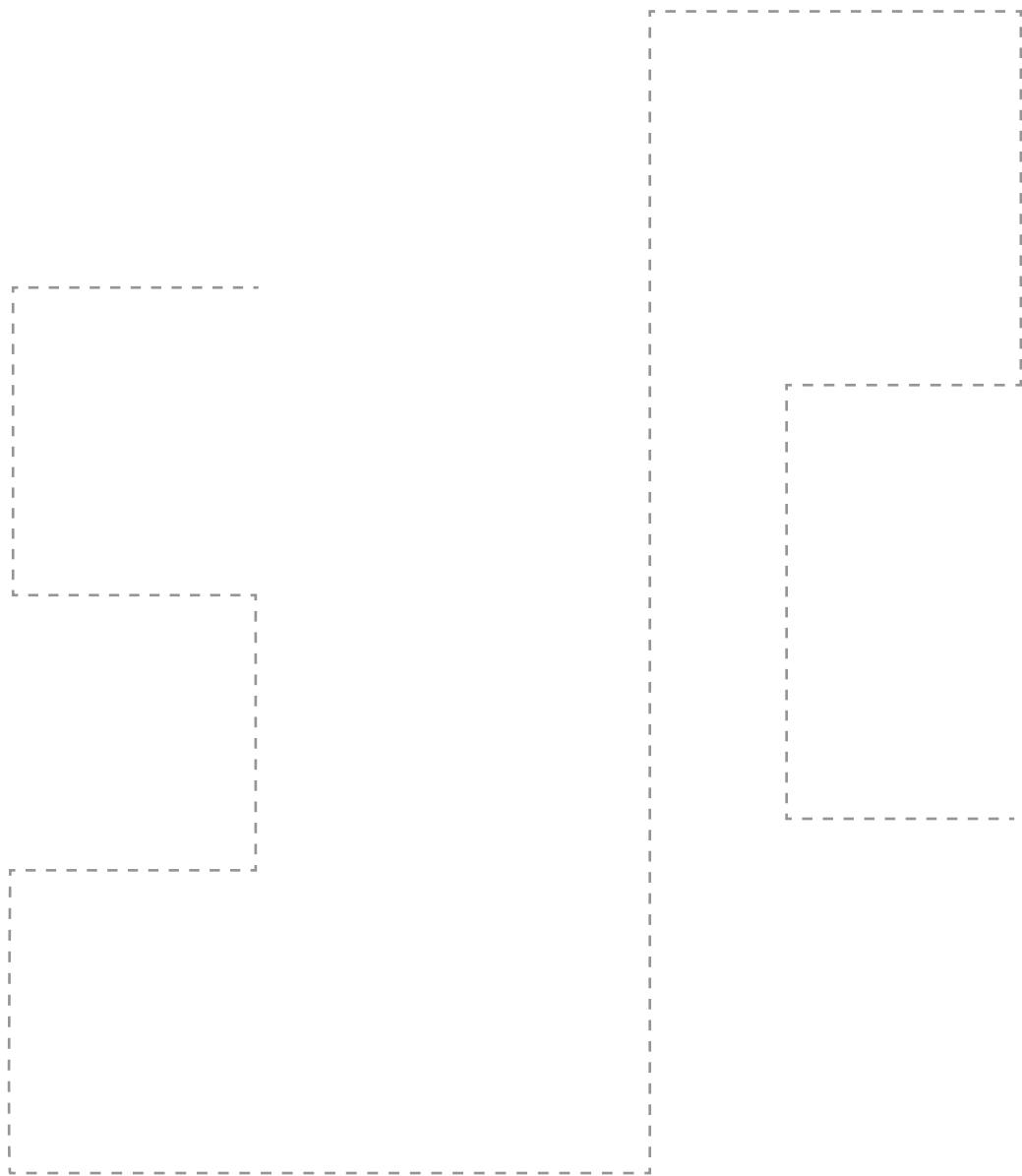
Ánchikuarhita 3

Kuirunharhiku ka únharhikunt'a míntakueechani kúntapariani.

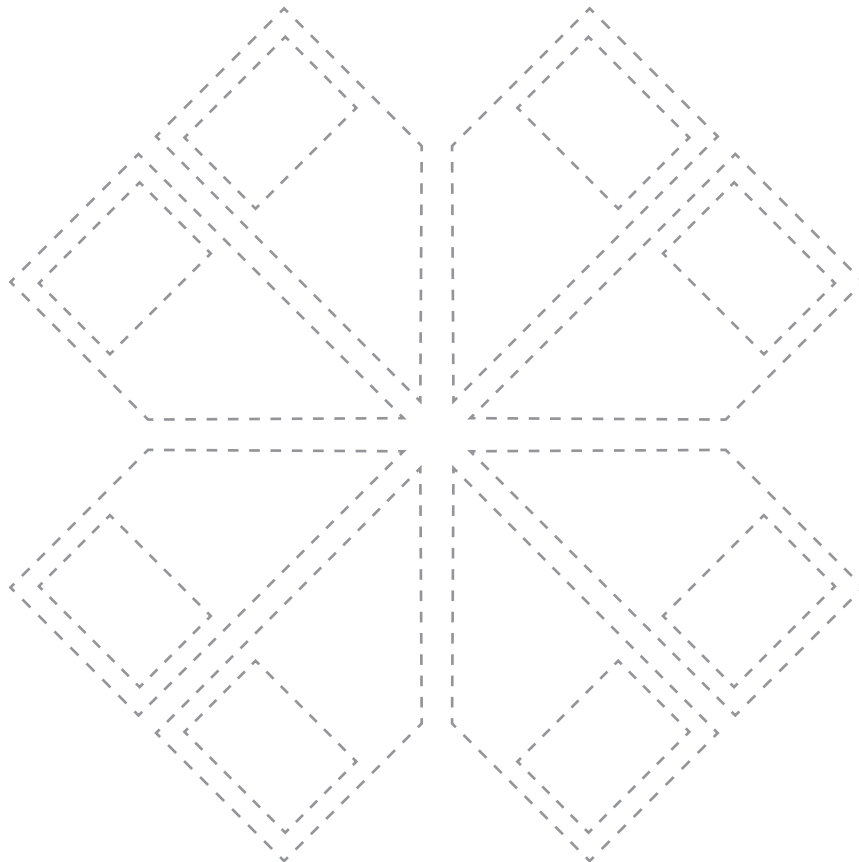
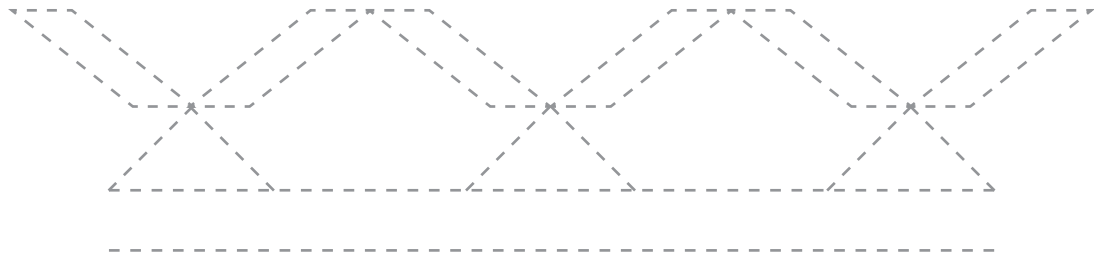
Ánchikuarhita 4

Kuirunharhiku ka únharhikunt'a míntakueechani kúntapariani.

Ánchikuarhita 5

Kuirunharhiku ka únharhikunt'a míntakueechani kúntapariani.

Arhukukua 1

K'amarhutaparini arhukukuani, k'uiripu miákua jukari ka k'uiripu k'ératí:

- ❖ Mítint'aati ná éнка úkata jaka karakateecha ka íši jánhaskani sáni ampe arhisini iámintu karakata.
- ❖ Arhint'aati ka kurhankunt'aati ampe uantasini karakateecha ari arhukukua jimpo.
- ❖ Jánhaskaati ampe éнка arhijka karakata ixeparini ne na karakata jarhasi ka xási arhint'aati ka uantaati ampemintu arhijki karakata.
- ❖ Eratsiati jánhaskaparini karakata ma karant'ani ka úni aienkpini ampe sáni.
- ❖ Uéenaati karani, sési exeni ka sési jatsiint'ani karakata iámintuecheeri ka íši sési úani erokurhikua.
- ❖ Uantaati na éнка janhasani jaka karantskuani úni, ne na karaa ka ne na sési úntaa karakatani ka íši mónharhitant'ani.
- ❖ Éнка arhint'aka ka karani arhukukua jimpo mítiant'aati na arhikuarhisini karakata ka na úkata jarhasi.
- ❖ Uantaati ka kurhankunt'aati uantontskuarhikueechani, éнка uantani jauaka k'uiripueri ampe, ampeecheeri ampe, ka ístu iápuru íši.
- ❖ Mítiant'aati máru kararatakueechani uantakueempeeri.

Jorhenkua 1

**K'amarhutaparini jorhekuani, k'uiripu miákua jukari
ka k'uiripu k'éрати:**

- ❖ Mítint'aati arhikuarhikueempani ka na arhikuarhisini máteru k'uiripuecha siranteecharhu.
- ❖ Mítiant'aati arhikuarhikueempani ka karant'aati.
- ❖ Karauaati mámaru arhikuarhikueechani.
- ❖ Mítint'aati náksi jásiski sirantempeechni.
- ❖ Mítiant'aati karakatarhu na marhuasini kararakua k'éратиiicha.
- ❖ Mítiant'aati ka karant'aati kararakua **u, a, i, e, o, i.**
- ❖ Iámintuechani eiankuani imeeri arhikorhekua ka ánchekorhekua ka ístu uantant'ani máteru k'uiripueri arhikorhekua ka úkua.

Jirinhant'a chíiti arhintskuarhu uantantskuani
"3. Jorhenkuarhikueeri uantantskua" ka
tátsekua uantontskuarhi jorhenkuarhiriicha
ka jorhentap'itini jinkoni, ini ampe:

¿Ampets'ini jorhentasini ari arhintskua?

Ísi éska na nitamakurhipka achaati,
¿t'úri sáneru uáni tsakapu
k'arhaant'apirini?

Kurhankunt'aparini arini
arhintskuari, ¿jima énkari
jorhenkuarhini jaka, t'u na
erankuerant'asini ch'iiti
pamp'iriichani jinkoni ari
uantantskuani?

Exea únharhikukateechani ka arhint'a
ampe uantanhaxaki chiiti jorhentap'itikini
jarhoataati.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Antisi' achaati uétarhinchajki arhikuarhikuani arhint'ani?

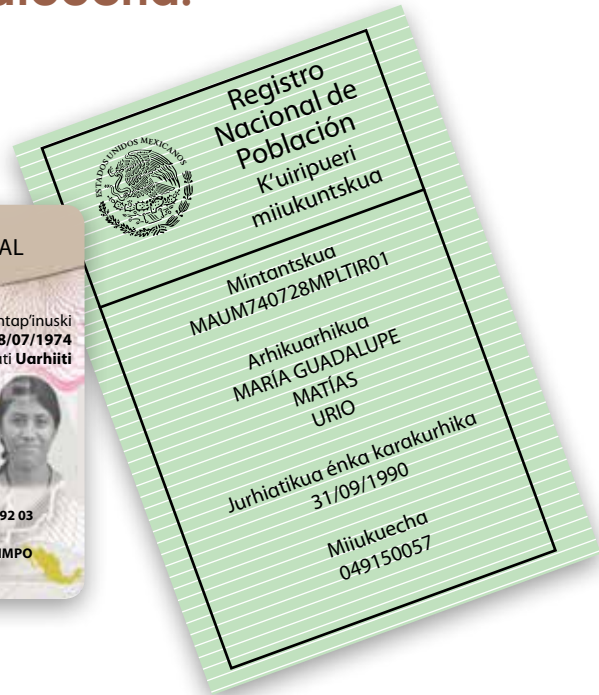
¿Méniri uétancharhiski chíiti arhikuarhikuani arhint'ani? ¿Nani?

¿Antisi' uétarhijki jorhenani arhint'ani juchaari arhikuarhikua?

¿Ampe marhua arhint'ani juchaari arhikuarhikua?

Exe karakateechani ka uantontskuarhi
chíiti jorhentap'itini jinkoni ampe
aienkpisíni karakateecha.

CURP
MAUM740728MPLTIR01

Eiamperakua k'uiriueeri mintantskua: Na jási iurhiri ka rh: **ORH+**

Jakankurhikua ka arhikuarhikua:
Matías Urio María Guadalupe

Miiukua karakurhikueeri: **79202848505**

Tsinap'ekua: **UMF 34 Morelia, Michoacán**

Ixerpikua miiukua: **4**

K'uiriueeri eiankpekua: **JATIRISTI: 42**

Irekasti: **Dr. Luis Sánchez Domínguez, 102**
Xanharu ka miiukua
Centro **Morelia**
Uapatsekua / ireta Jupintakuarhisti

74250 **Michoacán**
Código postal Estado

Nani ka káni antap'inuski: **Morelia**
Ireta

Michoacán **28 07 1974**
Estado Jurhiatikua kutsi uéxurhini

A35 1464842

Identificador electrónico
05846298726485291473

Estados Unidos Mexicanos Karakurhikua

K'uiripueri miiukuntskua

MAUM740728MPLTIR01

Miiukua karakuarhikueeri

258746928359716

IRETSEKUA

Michoacán

Ireta

Morelia

Oficialia	Karakuarhisti	Takukata	Karakuarhikua miiuntskua
01	01/09/1974	01	1269

SĪRANTA ANTAP'INUKUEERI

Antap'intiiri ampe

MATÍAS

URIO

MARÍA GUADALUPE

Táatempeeri jakankuarhikua

Náanteempeeri jakankuarhikua

Arhikuarhikua

28 JULIO 1974 JIMPO

09:00

Káni antap'inuski

Na Jántu kueranhaski

LA MINTSITA, ÉNKA
JUPINTAKUARHIKA MORELIA,
MICHOCÁN

TSÍPITI

UARHIITI

NANI ANTAP'INUSKI

KARANT'ANHASTI

UARHIITI O ACHAATI

TÁATIMPEECHA

258746928359716

XARHATANHASTI

MIIUKUA KARAKUARHIKUEERI

Anotaciones marginales

Certificación

Firma electrónica avanzada

Soy México

Código de verificación

10400200012008033670

Director General de Registro Civil

18 El contenido de esta acta puede ser verificado en la siguiente página web: www.gob.mx/validar capturando el Identificador Electrónico.
Para su consulta en dispositivos móviles, descarga una aplicación para lectura del Código QR.

Arhint'a, t'uchiiti jorhentap'itikini jarhoataati arhint'ani ka uantant'a.

Mía éska:

Chíiti arhikuarhikua méntkueni ísĩ karakuarhiati valor jurídico jinkoni iámintu chíiti siranteechani jimpo. Arhikuarhikua úati jukani ma ka tsimani arhikuarhikua ka jukaati jakankuarhikua chíiti táatiiri ka chíiti náantiiri. Ísĩ éska ari:

María Guadalupe Matías Urio

Mítiant'ani na jási karakateecheski ka uantontskuarhi chíiti jorhentap'ini jinkoni na jarhati arhikuarhikueecha jarhaski.

Nana Lupita:

Chíiti uátsĩni íntskunt'aska
jurhixatarakuani énkari kuanitapka.
Diosĩ meiamukua.

1. Pita juáati itsĩ téraakatani.
2. Lolita ichuskuta karhipakata juáati.
3. Chepina juáati kút'akuani.

Juchiiti Tsĩtsĩki
erantepakua
anapu:

Jikini uékasĩnka
aienkuni éska...

Éskari na ixeka ia, úsĩnkach'i tsimopuru jási arhini mántani k'uiripuni. Arhikuarhikueecha mántani ireta jimpo mót'akukuarhisinti ka ístu arhikuarhikua k'uiripueri énka juchach'i uantontskuarhijka.

Uantontskuarhi chíiti jorhentak'itini jinkoni ampekini eiankusini áchikurhita.

Ji arhikuarhisinka:

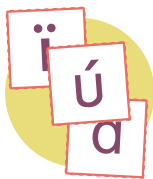
Ji uékasinka éskats'ini arhiaka:

Ji jorhenkuarhixaka arhint'ani ka karani:

Juchiiti jorhentak'iti arhikuarhisinti:

Juchii jorhentak'iti uékasinti éskaksi arhiaka:

Arhiant'a eratsekueechani, jorhentak'itikini jarhuat'aati.

Karant'a Kararatarakueechani jimpo arhikuarhikueechani k'uiripuecheeri énkari míatiaka.

Antankuta eratsikueechani chíiti jorhentap'itikini jarhoataati.

Juchii náanti arhikuarhisinti:

Juchii táati arhikuarhisinti:

Ts'imi uékasinti éskaksí arhiauaka:

Juchii náanti uékasinti éskaksí arhiaka:

Juchii táati uékasinti éskaksí arhiaka:

**Arhiant'a k'uiripueri arhikurhikueechani
jorhentap'itikini jarhoataati.**

Josefa

Ramón

Rosario

Martín

**Exe ná éнка karakuarhijka k'uiripueri
arhikuarhikueecha.**

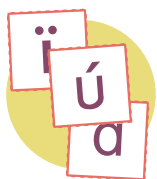
Juchaari uantakua jimpo, k'uiripueri arhikuarhikua ka
jakankuarhikueecha kararakua k'éрати jimpo karakuarhiati
uénani jamani karakuarhini. Ísì:

Florentina López García.

Arhint'a eratsekueechani jarhoatakorhiparini
chíiti jorhentap'itini jinkoni ka ónhaa uirhipu
úkata jimpo kararakueechani.

U	u	Úkata jukari jukaparhaspti.
A	a	Achaati niraspti juátarhu iuini.
I	i	Javier ka Iunueni nirasíntiksí itsí p'itani.
E	e	T'irekua éнка ataranantajka Erongarícuaró sési áspesti.
O	o	Pauani Otilia niuati Zamora.
ï		Ima uéxurhini. Janikua xanoata jinkoni uékorhisirenti.

**U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'ératichani.**

Arhint'a eratsekueechani jarhoatakorheparini chíiti
jorhentap'itini jinkoni ka exe sési náksí úrakuarhisini
kararakua k'ératí.

A a

Uánikua k'uiripu kurhinta úsinti Acámbaro.

Ji kámasinka uíchu ma éнка arhikuarhijka Kuári. Ama
pauani pauani sési ch'anasinti.

E e

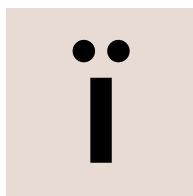
Tekechu uitsakua arhasinti. Erantikua nirasinka
juátarhu páni t'irerani.

Iáasí Etúcuaro káni itsí iorhexati.

I i

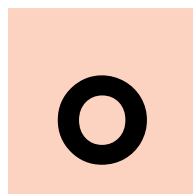
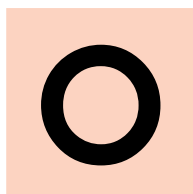
I jurhitikua niuaka kópikuarhu.

Uitsintikua uinhani janisti. Iámintu jucha kuakaska.

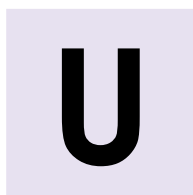
Tsitsiki jóskua ementa jimpo antant'asinti.

Itsi kánikua áspesti.

Nana Ofelia k'urhunta íntspikuarhisinti domingoechani.

Jóskua meremek'uxapti chúi jini Opopeo.

K'uanintikua íntspikuarhinhaxati Uruapan.

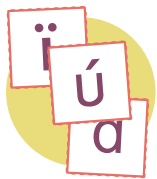
Úmantaxaka t'irekua.

P'urhepecha jímpo ï no méni karakuarhisinti uénani jamani uantakueecharhu méntku jauati teruk'anirhu ísi. Karakuarhisinti "s", "ts" ka "ts'" jinkoni ka méniichani uantakueecharhu k'amarhusinti. Exe:

- ísi
- tsitsiki
- ts'imi

Ari ï jímpo no uénhasinti k'uiripuecheeri jakankuarhikueecharhu ní'u arhikorhekua ireteecheeri, ka no méni inteni kararakua jímpo uénatiksi uantakua ka eratsekueecha.

Ari kararakua ï p'urhepecha jímpo no karakuarhiati kararakua k'éri jímpo éska máteru kararakueecha énkaksi exeani jaka. Inte ï karakuarhiati kararakua k'éri jímpo jímakanku éнка iámintu uantakua ísi karakuarhiaka.

U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi eratsikueechani marhoataparini kararakua k'éратиichani.

Mókunt'a:

Éska na ixekaksi, ġnanimintu marhoasini kararakua k'éri?

Sési kurhanku arhintskuani inteni karakateeri ka t'uchiiti jorhentap'itini jinkoni uanta ampe arhisini.

Kararakua k'éратиicha sáneru iójtárhastiksí ka ménterueni jarhastiksí sapirhatiichani jinkoni. Kararakua k'éратиicha ísí marhoasinti:

- Énka k'uiripueri arhikuarhikua karakuarhijka.
Ísí: Jorhentpiri **Alejandro** páauati tataka sapichuechani uanarhutani miiuni.
- Énka karakuarhijka ireteecheeri arhikuarhikua.
Ísí: **Veracruz** káni aparhikuarhisinti.
- Énka uéenani jámani jauakaksí karani eratsikua ma.
Ísí: **Juchiiti** táati jinkoni tsíri jatsisíinkach'i juátarhu.
- Ka énka ma mínta jauaka ka ísí eratsekuechani arhukuani.
Ísí: Achaati kurhantispti. **K'**arhant'aspti, tsakapu sapinharhiichani éska xáni jatat'arhapka inchat'arhani.

Arhint'a orheta, ka uantant'a káni marhoasini kararakua k'éратиicha.

Arhint'a jarhoatakorheparini chíiti jorhentap'itini jinkoni ka uantantskuarhi ampe éнка úkuarhijka p'itakateecharhu.

Tánkuarhikuarhu niuaka ka
no ne máni mítiska.

Mántani k'uiripu eiankpeati
na éнка arhikuarhika.

Ji arhikuarhisinka Gilberto,
Zitácuaro uératini jurhasinka, ji
p'ípatiiska. Juchach'i uániska
márkua k'umanchikuarhu
anapuecha.

Tata urhets'íkuti, mítetaraspti
achaati Braulio Martínez,
márkua ireta jimpo irekasti.
I jintesti énkats'ini jarhoaka
sirantiichani jinkuni káantski.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Antiri exek'i éska uétarhisinka mítetarpikuarhini k'uiripu?

¿Naniri uétarhinchaski mítetarpikuarhinte máteru k'uiripuni jinkuni?

¿Naniri uétarhinchaski mítetarpini máteru k'uiripuni?

¿Ampeksí eiankpekua uétarhinchaa eiankuani máterueechani?

Jánkuarhinta únt'ani eiankperata énkari úraaka xarhatani ka jarhuaata chéeti jorhentap'itini ampe éнка arhint'aaka.

¿Nári mítetarkuarhispi, énkari niárapíinka p'íntakuarhekuarhu ka uékaniri éskaksini siranta karakata ma úchintapiinka chéeti k'umanchikuarhu anapu énkari tsítaaka?

¿Nári mítetaranhapirini chéeti jinkunikuatini máteru
márkua k'umanchikuarhu anapuni énkari ióni nóteru
exepka ka éнка nóteru míentka ne éнка jinteka
jinkunekuati?

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Ménkuniksí úkuarhispi mítperakueecha?

¿Ampe eiankperata uéentaspi uantant'ani
mítperakuarhu?

¿Antiri exek'i eskaksí ménterueni jarhaska?

¿Arhik'iri éska úaka jukani sánteru eiankpikua?
Uantantsí ¿náki?

Uantantsí chéeti nitamakueechani sési ka no sési
xarhatap'ikua mítperakua ma jimpo.

Kurhankuantsi ka uantoskuarhi chéeti jorhentap'itini jinkuni ari eiankpekueeri.

Mía éska:

K'uiripueri mítperakua jintesti karakata uantakua ma énkach'i íntspiaaka eiankpekua marhoatakua k'uirupueri ka ísi jimpo úni mitinhani. Ka ístu uantakua marhosinti éska kaxumpikua ma máteru k'uiripuni jinkuni, ísi éskach'i na uantontskuarhijka mítperani jámani o énkach'i imaechi jinkuni kúnkuarhieeka.

Mítperakua ma jimpo ísiri eiankpiaaka:

- **arhikuarhikua** k'uiripueri
- ka kut'urhutani ma o tsimani **mítetarperakuechani**, éskari ampe éнка úrataraka mítperakuarhu ariksí úaati jinteni:
 - K'uiripueri mítitarakueecha: jatiriikua, nani mánka anapueka, nani mánka irekaka, tumpi o uámpuchatiiski o tsintiiski, ampe áchikuarhisini, tsit'ikuechani, ka máteru ampe.
 - Mítitarakueecha márkua k'umanchikuarhu anapu o p'íchipiriiri: ne éнка uáp'iika o éнка erachiika, p'íchipiri o pámp'eri, ka máteru ampe.
 - Tsit'ikueecha o úkueecha: ampakiti jurhenkuarhiriisti o áchikuarhitiisti, kústakua ampe tsit'isinti, ka máteru ampe.

Mítitarakueecha ka uant'ap'erakua iápuru ísiksi nitamakuarhisinti, nani uéjkiini o énkari exep'erantaaka k'uiripuni jinkuni. Méniichani ísi, ma o máteru arhikuarhikua aiankpsinkach'i (énkach'i jakankuarhieka), méniichanksi mátiru jási aiankpikuiicharhu, urhetaksí uantap'isinka ka juchaari jakankurhikueechaksí aiankpini, ísi éskach'i na kaxumpikua jinkuni uantap'ajka ma achamasini o ma juramutini.

Kurhanku ka exe ne na chéeti jorhentap'iti
úasini arini xarhatap'ikua.

Nári chúsku, ji
arhikuarhisinka Rosa Pérez
Gómez, ka ji Alvarado
anapueeska, ka ji ixu
tánuarhikuarhu jarhaska
uékasinka jurhenkuarhini
arhini ka karani.

Ji arhikuarhisinka Eloisa
Ríos Martínez, ka tsit'isinka
énkats'ini arhieka "Elo",
ji 37 uéxurhini jatiriiska.
Íntsipekuarhu ma jimpo
ánuarhisinka, ka
tsit'isinka pireni ka
marhotspini ampe.

U ka sési jatsikuarhentsi chíiti xarhatakua énkari mítitarpiaka jorhenkorhekuarhu.

Kurhanku énkaksini máteru k'uiripu aiankuni jaka mítitarperakueri ampe.

K'urhamarhpi ka ísi jimpo eiankpekua sáneru pak'arasinti.

Kurhankuantsi ka uantontskuarhi chéeti jorhentap'itini jinkuni arini eiankperata.

Mía éska:

Énkaksini mítperatani jauaka máteru k'uiripuni jinkuni sésiri kurhakuaka, ka kurhach'aani énkaksini uantap'ani jauaka ka énkari no miéntaaka énkaksini aiankupka úakari ménteru uéent'ani k'urhamarhini: ¿nárinisi arhi éskari arhikuarhiska?, ¿nanikini úa exent'ani?, ¿namuniri uátsiichani kánkuarhieesini?, ka máteru ampe.

Úntsì ka eiankua xarhatakua mátiru k'uiripuni ka kurhaku chíiti jorhentap'itini éska arhiaaka k'uiripuni nani náksì kúnkuarhini.

Uantant'a ka eratsi amperi jorhenkuarhiski ka úniri mítetarpikua.

¿Exesinti éskari sánteru sési eiampikuarhitasini chéeti mítintskueecheri ampe, máteru k'uiripuni jinkuni?

¿Ampeteruri exesini t'ú éska uétarhisinka sési kurhankunt'ani eiamperakueeri ampe énkari kurhankujka mítperakuarhu ma jimpo?

Exeua únharhikukateechani ka kurhanku arhintskua chíiti jorhentap'itiiri ampe éнка uantak'a k'uiripu.

Exe na sési pak'araski at'arantskua. Kurhaa, ġantisi ísi arhira?

Jo, jimpokats'ini íámintuiicha ísi arhisinka, uékaska éskaksi exepiinka karakata, mítinhapiinka éskats'ini úaka ixu exentani.

Jo ísisti, ísíksi chíiti piáriicha no tsíncheati.

Jo... ¡Hijole! Ióntakuarhuiisti ia. Pámpirini mítitarperantskua p'íntani, nántika nótki míkuarhijka.

Íntskunt'axakaksini
mítperantskua votariitakua.
Impootikua sáni, ixe éska
cháari arhikuarhikua ka
mítitarantskueecha sési
karakata jaka.

¿Xáni uáni
arhikuarhikueecha?

Jo ísi arhikuarhisinka.
Iámu ampe sési
karakata jarhasti
akakuarhikueecha
jameri.

Jo ísíisti, nóchka mítitarperantskua uantasinti éska
cháariiska, marhoosinti éska mítitarkuarhint'ani
ka votariitarani ampe.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Antisi uarhiitiri arhikuarhikua méntiruini karakata jápi
éska xarhatakua íntspekuarhu?

¿Amperi exesinti t'ú éska ménterueni karakurhisinka
juchaari iámintu arhikuarhikua máteru éskachi na
tsit'ijka éskats'inti uantapajka?

¿Nanichi marhotasinti ma ka nanichi marhotasinti máteru?

¿Antisí uétarhijki karani iámintu juchaari arhikurhikua?

¿Ampe marhua karani juchaari arhikurhikua?

**Arhint'a karakatani jarhoatakorheparini
chíiti jorhentap'itini jinkoni na xáni éнка
uétarhiaka arhint'ani.**

Mía éska:

Arhikuarhikua uantakueechaastiksí énkach'i marhotajka
mítitarantskuarhu, kánikua jukaparhasti, nóchka íni jimpo
mítperanhantasinti k'uiripu ka juchat'u arhikuarhikua jimpo
úsinka mítikuarhint'ani.

Arhikuarhikua jintesti uantakueecha énkats'ini no
mirunharijka máteru k'uipuni jinkuni ka mámaru ampe jimpo
marhoasinti, énkachi uantap'eraaka ka karaaka ampe.

Arhikuarhikua ísì karakuarhisinti:

- Ma o tsimani arhikuarhikueecha.
- Táati jémpiiri jakankurhikua. Ísiksí arhikuarhisinti juchaari
táatiiri márkueecha.
- Náanti jémpiiri jakankurhikua. Ísiksí arhikuarhisinti juchaari
náantiiri márkueecha.

Arhikuarhikua ka jakankurhikua márkua kúntant'atini
kuiripuери arhikuarhikua ma úkuarhintasinti.

Sési kurhanku arhintskuani inteni karakateeri ka t'uchiiti jorhentap'itini jinkoni uanta ampe arhisini.

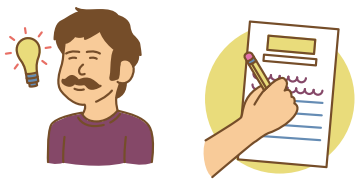
Uétarhisinti iápuru ísì sési karani juchaari arhikuarhikua, ka sáneru énkach'i karanharhikuaaka sīranta marhootarakua ma jimpō, éska mítperantskua votariitarakua. Jarhasinti sīrantiicha úratarakueecha jimpō ka nani énkach'i xékurhiaka jimpokach'i no sési karasīnka juchaari arhikurhikua ka jakankurhikueechani.

Jimpoka juchaari arhikuarhikua jukaparhakuesti, méntku ísì uétarhisinti exeni éska sési karakata jauaka ka ístu uétarhisinti mítini ampe úratarakuaski sīrantiicha marhoatakueecha énkach'i juchaari arhikuarhikuani karanharhijka ka no ísku nani karanharhikuni.

México, jarhasti juramukua karakata ma énka uchari mítitsikueechani, ma intesti énka kuápijka uchaari arhikurhikua énkachi nenimani íntskuaka, exetiksì éska sési marhoatanhaaka. I juramukua uantasinti, éskats'ini no uáaka tarhatacheeni chikuanterakua jinkuni uchari mititsikueechani.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Antisì uétarhijki juchaari arhikurhikuani sési karani?
- ¿Antisì uétarhik'i sési exeni naniksì karasini juchaari arhikurhikua?

U karanharhikuntskata ma tuchiiti pámp'iriicheeri. Úpariani, arini áchikuarhikueechani:

1. Kurhaku t'uchiiti jorhentap'itini ka mántani jorhenkuarhiriicha éskaksini arhiaaka náksi arhikuarhisini jakankuarhikua jinkoni.
2. K'urhamarhi t'uchiiti jorhentap'itini náksi arhikuarhisini jakankurhikua jinkoni ts'ima éнка no nika.
3. Jorhenkuarhia je iámintu arhikuarhikueechani.
4. Karant'a kararatarakueechani jinkoni.

Ixe orheta ka kara na arhikuarhisini t'uchiiti jorhentap'iti ka máteru jorhenkuarhiriicha. Miá éska arhikuarhikueecha karakuarhisinka uéenaparini kararakua k'ératichani jinkoni. Ixe éska:

Arhikuarhikua	Jarhasti
María López Pérez	—

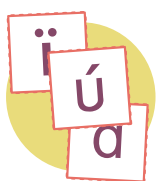

Arhint'a arhikuarhikueechani énkari karant'aka ka ixé námankari karaka íni jimpo. Jatsinharhiku ✕ ma eratsikueechani éнка úkuarhika ka éнка ísí úkuarhika.

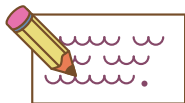
Arhikuarhikua	Jo	No
lámintu kararakueechani jukanharhisti.		
Jukanharhisti karakakua k'éri uéenani jámani.		
Uéenani anapu kararakua sáneru k'eriisti máteruecha jinkuni.		

Énkari mókuntaka éska no ísí karakurhisínka arhikurhikua ma jimpo, ixu sési karaantsi:

Arhint'a arhikuarhikueechani énkari karaaka karanharhikuntskata arhikuarhikueecheeri t'uchiiti jorhentap'itikini jarhoataati. Jatsinharhiku ✓ éнка jaka ka — éнка no jaka.

U Kararatarakuani jinkoni na karakuarhisini arhikuarhikueecha éнка méntkuuni kurhantikuarhijka éska t'uchiiti arhikuarhikua.

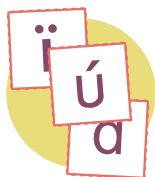
Arhint'a uantakueechani ka karaa tanimu eratsekueechani imáachani jinkuni. Exe eranhakuani.

Elena	→	ánchezikuarhiriisti.
José		ts'auapisti.
Leobardo		tsitisinti jurhenkuarhini.
Margarita		turhipinharhisti.

Ísi éska:

Elena ánychikuarhiriisti.

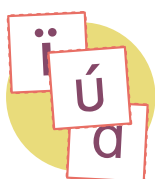
Ixe ka sési karant'a eratsikueechani énkari karaaka. Miá éska kararakua k'ératíicha karakuarhisinka uéenani jámani karani ka énkari karaaka k'uiripueri arhikuarhikueechani.

U Kararatarkuani jinkoni uantakueechani marhoataparini kararakua k'ératíichani.

**Karant'a tsimani k'uiripueri
arhikurhikueechani ka unharhita ampe ma,
énkakini miétantajka ima k'uiripueechani.**

**U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'éратиichani énkari jorhenkuarhiani jaka.**

**K'amaku karaani arhikurhikua mántani
únharhikukatiiri ari uantakueechani jimpo
u, a, i, e, o, ï.**

p__rhechi

puk__

iorhes__

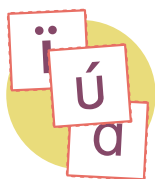
akuits__

p'anku__

uich__

**U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'éратиichani.**

Terukutant'a tsimani karakateechani.

A35 1464842

Identificador electrónico
05846298726485291473

Estados Unidos Mexicanos
Karakurhikua

K'uipueri miukuntskua
MAUM740728MPLTIR01
Miukua karakuarhikueeri
258746928359716
IRETSEKUA
Michoacán
Ireta
Morelia

Oficiala	Karakuarhisti	Takukata	Karakuarhikua miukuntskua
01	01/09/1974	01	1269

Antap'intiiri ampe
MATÍAS
Táatempeeri jakankuarhikua
URIQ
Náantempeeri jakankuarhikua
MARÍA GUADALUPE
Arhikuarhikua
28 JULIO 1974 JIMPO
Káni antap'inuski
09:00
Na Jántu kueranhaski

LA MINTSITA, ÉNKA
JUPINTAKUARHIKA MORELIA,
MICHOACÁN
NANI ANTAP'INUSKI
TÁATIMPEECHA
XARHATANHASTI

TSÍPITI
KARANT'ANHASTI
258746928359716
MIUKUA KARAKUARHIKUEERI

UARHIITI
UARHIITI O ACHAA

Anotaciones marginales

Certificación

Firma electrónica avanzada

Soy México

Código de verificación
10400200012008033670

Director General de Registro Civil

MÉXICO INSTITUTO NACIONAL ELECTORAL
ERAKUNTSKUERI MITPERATARANTSKUA

Káni antap'inuski
28/07/1974
Uarhiiti o achaa **Uarhiiti**

Arhikuarhikua
Matias
Urio
Maria Guadalupe
Irekasti
Xanharu Dr. Luis Sánchez Domínguez 102
Uapatsekua Centro 74250
Morelia, Michoacán
Miukuecha 0920002419863
Mintantskua K'uipueeri **MTUIMR74072809M300**
CURP **MAUM740728MPLTIR01** KARAKUARHISTI 1992 03
ESTADO 16 MUNICIPIO 074 ARHUSTAKUA 4311
IRETA 0001 UNASTI 2016 MARUAUATI 2026 JIMPO

**Siranta kueraanakatarhu
anapu**

Mítperatarantskua

**Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi
mókuntskueechani.**

¿Na arhikuarhisini mántani karantskata?

¿Na karakuarhitixaki arhikuarhikua?

¿Ampets'ini marhuachia mántani mántani?

Jorhenkua 2

K'amarhutaparini jorhenkuani, k'uiripu miákua jukari ka k'uiripu k'éрати:

- ❖ Mítint'aati ampemintu arhisini **míntakua eiampitarakuarhu** ísì exeparinku na na jáxeski.
- ❖ Mítint'aati ampementu arhip'esini **míntakua eiampitarakua** ka uantant'aati ampe marhuasini uápuru ísì erokurhikueecha.
- ❖ Uantaati ampe karanharhikunhasini **karanharhikuntskata arhikuarhikueeri** jimpo énkaksì úaka jarhoap'eraparinksì.
- ❖ Uantaati na na karani, sési exeni ka sési jatsint'ani **karanharhikuntskata arhikuarhikueeri** énkaksì karant'aaka ka tátsekua p'itani.
- ❖ Mítint'aati arhikorhekua, na na jáxeski ka káni úranhasini **míntakua eiampitarakua** ka **karanharhikuntskata arhikuarhikueeri** éнка arhint'aaka ka karant'aaka jorhenkuarhu.
- ❖ Mítiant'aati karakatarhu na marhuasini kararakua k'éратиicha.
- ❖ Mítiant'aati ka karant'aati kararakua **k, r, n**.
- ❖ Uantant'aati námanka jinteka k'uiripu erakuparini ampemintu uékasini aienkpini.
- ❖ Kurhankunt'aati uantontskuarhikueechani mámaru k'uiripueri.

**Jirinhant'a chíiti arhintskuarhu uantantskuani
"6. Juchiiti ireta náhuatl áchikuarhikueecha"
ka tátsekua uantontskuarhi jorhenkuarhiriicha
ka jorhentap'itini jinkoni, ini ampe:**

¿Amperi sánteru sési exeski Ireta náhuatlicheeri
ánchekorhekueechani éнка jini únhaika?

Chíiti iretarhu, ¿náki p'intekueechani sánteru sési
exeasíniri?, ¿nákiichani jimpo p'inteskiri t'u nirani?

Ixe jukanharhikueechani ka arhint'a jorhentap'itikini jarhoataati ampe éнка k'uiripu uantak'a.

Tsinap'iri, jurhaxakakini exeni nóchka
uche uátsi no sési pikuarharhasinti.
No mítiska ampe p'amenchasini.

Jurak'uni exeni. Arhirini,
¿ampe jinkuni t'ireski
chéeti uátsite?

Itsukua arhasti énkani
piáka íntspekuarhu
ka exe ia na no sési
nit'amakuarhini jaka.

Uarhiiti, chéeti uátsi sési p'ikuarheraati,
uétarhisinti arhiparhakuani míntakua
eiampitarakua énkari piákuarheaka ampe
ma. Inte intoxicarikuarhisti ka itsukua
jimpoosti nóchkari tsip'iti arhasti.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókunskueechani.

- ¿Ampe úkuarhinchaski tataka sapichu?
- ¿T'út'uri menisi ísi úkuarhinchaski?
- ¿Exesintiri míntakua eiampitarakua jinkuni ak'ua jatakuarhu? ¿Anti?
- ¿Antisi uétarhijki arhiant'aani?

Jirinha jorhentpetarakuarhu mínta eiamp'itarakuani ka ixé.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókunskueechani.

- ¿Ampe únharhiski ka ampekini janhasasini?
- ¿Ampe eiankpekua arhijki?
- ¿Nári ixesini éska kantsakata jarhaska karakata eiamp'ikua?
- ¿Ampeeri jinkuni akua jintee i míntakua eiampitarakua?

Uákasi sapi

¡No káni tamakua jukasti!

Itsukua uákasiiri

Uinhapitarakua jinkoni hierro, zinc, ácido fólico ka uinhapitarakua

Jatasti: 1 litro
Nóteri marhuati: 19 octubre 2020 jímbo

Marhuakueeri eiankpekua		
Arhukukua tséretakua: 1 itsimatarakua (240 ml)		
Arhukukua éнка ixu jataka: nídrani 4 ísi		
Uinhapikua éнка inspejka mántani arhukukua:		
Uinhapitarakua (kcal) 140 uinhapitarakua (kcal)		
Arhukukua tsérekata		% Mántani jurhíatikuéri uétarhinchakua*
Iámintu tamakua	8 g	12%
Tamari	7 g	35%
Colesterol	25 mg	8%
Iámintu Carbohidratoecha	10 g	3%
Situri marhuakua	0 g	0%
Térantskua	10 g	15%
Uinhapitarakua	8 g	12%
Uinhapitarakua A		90%
Calcio		6%
Ácido fólico		60%
Uinhapitarakua B6		30%
Uinhapitarakua B12		25%
Uinhapitarakua C		30%
Hierro		6%
Zinc		50%
Uinhapitarakua D		10%

*Tséretakueecha éнка Mántani Jurhíatikuéri Uétarhijka Jupikasinti uétarhinchakua 2000 jorhpetarakueecha.

Jukarasti: Itsukua itsi úmakata, itsukua t'úpuri úkata, itsi, térantskua, itsukueeri uinhapikua, itukua, ámpi juka patsaratarakua.

Ústi: Kúnkorhekua Uákasi Kankorheticha Norte ísi anapu S.A. ka C.V. Xanharu jimpanhi éнка nírajka Monterrey, miiukua 3512, uapatsekua Álamos, Monterrey, Nuevo León.

Nani éнка úaka uantakuarhini: (800) 1122 3344.

Sési kurhanku ampekini arhichint'asini jorhentap'iti míntakua eiampitarakua ampe.

Uirhint'a jima éнка mínta eiampitarakuarhu arhijka ampe uétarhisini arhint'ani mántani k'uiripu.

Luisa uékasinti mítini itsukua ampe jurhietikua jamerku marhookua.

Tata Antonio uékasinti aiampikuarhini éska itsukua no sési jámarhaska ka nóteru áspiska ia.

Itsukua uákasiiri

Uinhapitarakua jinkoni hierro, zinc, ácido fólico ka uinhapitarakua

Jatasti: 1 litro
Nóteru marhuati: 19 octubre 2020 jímpe

Marhuakueeri eiankpekua

Arhukukua tséretakua: 1 itsimatarakua (240 ml)		
Arhukukua éнка ixu jataka: niárani 4 isi		
Uinhapikua éнка íntsipejka mántani arhukukua:		
Uinhapitarakua (kcal) 140 uinhapitarakua (kcal)		
Arhukukua tsérekata		% Mántani jurhiatikuveri uétarhinchakua*
lámintu tamakua	8 g	12%
Tamari	7 g	35%
Coolesterol	25 mg	8%
lámintu Carbohidratoecha	10 g	3%
Situri marhuakua	0 g	0%
Térantskua	10 g	15%
Uinhapitarakua	8 g	12%
Uinhapitarakua A		90%
Calcio		6%
Ácido fólico		60%
Uinhapitarakua B6		30%
Uinhapitarakua B12		25%
Uinhapitarakua C		30%
Hierro		6%
Zinc		50%
Uinhapitarakua D		10%

*Tséretakueecha éнка Mántani Jurhiatikua Uétarhijka Jupikasinti uétarhinchakua 2000 jorhepetarakueecha.

Jukarasti: Itsukua itsi úmakata, itsukua t'úpuri úkata, itsi, térantskua, itsukueeri uinhapikua, itukua, ámpi juka patsaratarakua.

Ústi: Kúnkorhekua Uákasi Kankorhetiicha Norte isi anapu S.A. ka C.V. Xanharu jimpanhi éнка nirajka Monterrey, miiukua 3512, uapatsekua Álamos, Monterrey, Nuevo León.

Nani éнка úaka vantakuarhini:
(800) 1122 3344.

Jorhentap'itini jinkoni uantant'a ampe máteru ampe eiamp'ikua úsiniri jánhaskani mínta eiamp'itarakuani jímpe.

Arhint'a eratsikueechani t'uchiiti jorhentap'itikini jarhoataati ka jatsinharhiku X ma jima éнка sési jaka.

1. Na xáni jatarhasinti ák'ua ampe ma:

1 litro

1 itsimatarakua

2. Ne úski íni ák'ua ampe:

Kúncorhekua Uákasí
Kancorhetiicha Norte

Kúncorhekua Uákasí
Kancorhetiicha Kétsimani
ísi anapu

3. Uinhapitarakua akueeri jintesti:

140 uinhapitarakua

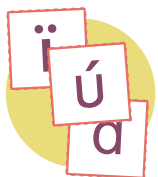
4 uinhapitarakua

**Chuxatapaku éнка jorhentap'iti arhint'ani
jaka eratsekueechari ka irakoua énkaksi sési
kurhankuarrhijka chéeti uantakua jimpo.**

1. Mántani pauanksí tsípku arhasínka itsukua.
2. Píastiksí Juana itsukua ka chúrikua arhani.
3. Jukari sapirhati jimpo karakurhisti mítitarantskua itsukua jatakua.
4. Santiago p'ikusptiksí itsukua vacani xatiniichani.
5. Ma litro itsukua jatasti.
6. Ji mirikurhistiksí takukukata k'umanchikuarhu.

**Uantant'a k'urhamarhikueechani t'uchiiti
jorhentap'itini jinkoni ka arhi máteru eratsikueechani
énka mínta eiamp'itarakua jinkoni terokuajka.**

**U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'ératíichani.**

Arhint'a uantakueechani jorhentap'itini
jarhuataati ka kuntantsi márkueechani
únharhikutani uantakueecha jinkuni nani
énka k'uaniaaka.

tanimu

siruki

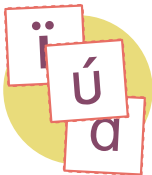
axuni

kékua

uákasi

*U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'ératichani.*

Arhiant'a uantakueechani jorhentap'itikini
jarhuataati ka óhnaa kararakueechani k, r, n.

púki

juchaari

tuminu

k

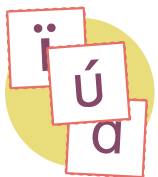
r

n

p'ánkua

ari

jupani

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'érafiichani.

Arhint'a eratsekueechani chíiti jorhentap'itikini
jarhoataati ka ixé sési nani úranhasini kararakua
k'éратиicha.

K

k

Kústatiicha janosti ia i iretarhu.

Juchiiti náanti kamata úxati. Kamata sési
p'untsumarhasti.

R

r

Tata jorhentap'iti Roberto arhinhasinti.

T'ikuini jima Rinconada tsípku t'itsint'aati
tsakapurhu.

N

n

No niuaka k'uínchikuarhu.

I jurhiatikua k'uínchikua úkuarhisinti iretarhu.

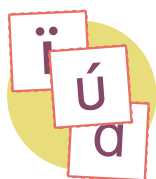
Niuaka xási kópekuarhu uarhani sáni.

P'urhepecha jimpo **r** karakuarhiati kararakua k'éri jimpo éнка jinteaka uantakua máteru nani ísi anapu arisi éska ixu:

1. Éнка ísi uéenaka k'uiriueri jakankuarhikueecha.
2. Éнка ísi uéenaka ireteeri arhikurhikueecha.

Exe:

- Raúl
- Raquel
- Los Reyes
- Reynosa

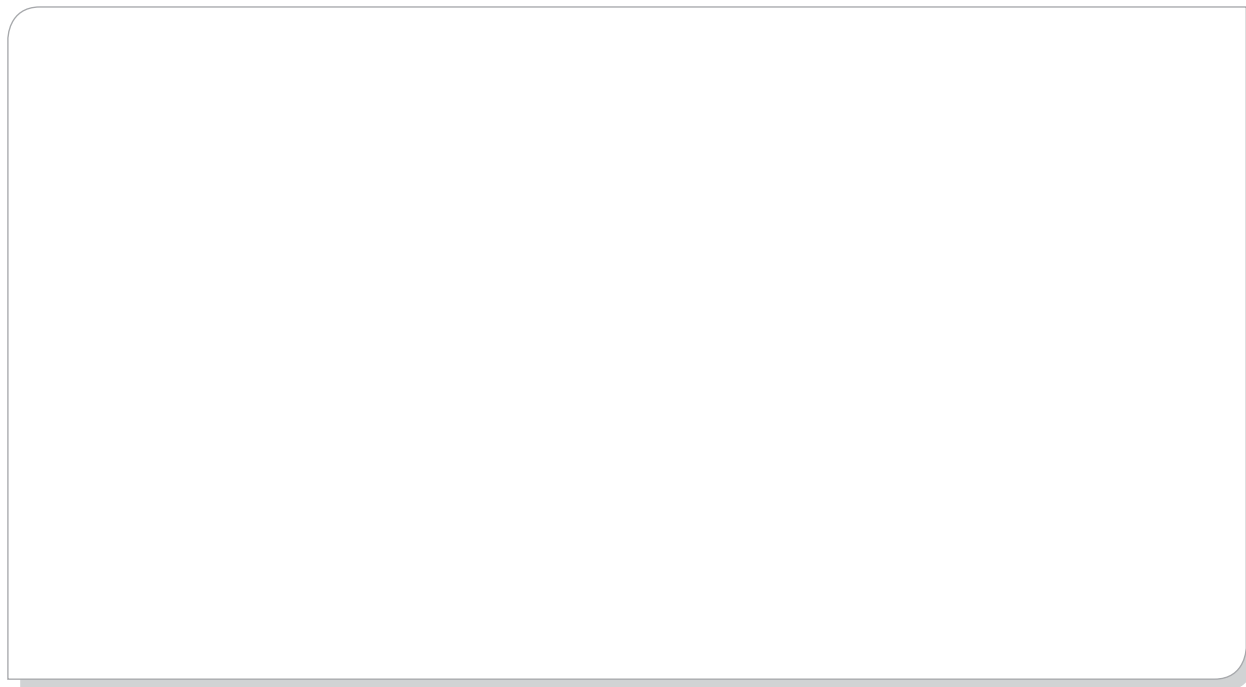
U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératichani.

Jorhentap'itini jinkoni uantant'a ampe eiamp'isini mínta eiamp'itarakuani jimpo t'irekueeri ka kuirhunharhikuarhu kara, arhint'a éska.

Arhikorhekua akueeri

Axu, únharhiku mínta eiampitarakua ma imani énkari méni exeka. Kara na arhikuarhisini, nóteru marhuati ka jatasti.

Arhint'a, t'uchiiti jorhentap'itikini jarhoataati arhint'ani ka uantant'a.

Mía éska:

Mínta karakataesti énkaksi jatakuicharhu jukanharhik'a enkach'i piákuarhik'a ampe. Uánikua ampe eiankpikua arhisinti ánka piári úaka mítini.

Mínta t'irekueeri jukanharhisinti:

- **P'itakata.** Únharhikutaka énkaksi sóntku mítik'a ampe éнка jataka.
- **Jakankurhikua.** Arhikuarhikua éнка úk'a mítini ampe éнка jinteeka.
- **Nóteru marhuati.** Káni éнка nótiru úaaka marhuatanhani.

- **Jatasti.** Eska xánimentu k'uetsapeka t'irekua.
- **Marhuakueeri eiankpekua.** Arhisinti ampe éнка jatamika t'irekua ka na xáni jukariiski.
- **Jukarasti.** Ampe ka ampe jinkuni únhasi t'irekua.
- **Ústi.** Arhisinti ne ka nani únhasi inten t'irekua.
- **Nani éнка úaka uantakuarhini.** Jimaksi eiankpišinti nani énkari úaka uantap'aani.

Ístuch'i úaka exeani **mínta** mátiru jási eiankpirata xukuparhakuarhu, šipiaticharhu ka mátiru ampe.

Sési kurhanku arhintskuani éнка t'uchiiti jorhentap'iti arhichiaka eratsikueecheri ka X ma jatsiku éнка íšiika o no íšiika.

Eratsikua	Íšiisti	No íšiisti
Mínta áampe jukanharhia p'itakata.		
Úakari mítini mínta eiankpitarakuani arhint'aparini ampe ka ampe jatsikunhasi.		
Míntaecha arhisinti na xáni enkamintu k'uetsapika.		
Mínta eiankpetarakuani jimpo no úati mítinhani káni éнка nótiru marhuauaka.		
Úakari mítini ne úski énkari arhint'aaka míntani eiankpitarakua.		

Karant'a mínteecheri jakankurhikua jémpeechani jarhuatakorheparini chíiti jorhentap'itini jinkuni.

P'itakata
Jukarasti
Ústi
Jatasti

Jakankurhikua
Nóteru marhuati
Nani éнка úaka uantakuarhini
Marhuakueeri eiankpekua

Uákasi sapi

¡No káni tamakua jukasti!

Itsukua uákasiiri

Uinhapitarakua jinkoni hierro, zinc, ácido fólico ka uinhapitarakua

Jatasti: 1 litro
Nóteru marhuati: 19 octubre 2020 jímpe

Arhukukua tséretakua: 1 itsimatarakua (240 ml)		
Arhukukua éнка ixu jataka: niáraní 4 ísì		
Uinhapikua éнка íntspejka mántani arhukukua: Uinhapitarakua (kcal) 140 uinhapitarakua (kcal)		
Arhukukua tsérekata		% Mántani jurhiatikueri uétarhinchakua*
Íámintu tamakua	8 g	12%
Tamari	7 g	35%
Colesterol	25 mg	8%
Íámintu Carbohidratoecha	10 g	3%
Situri marhuakua	0 g	0%
Térantskua	10 g	15%
Uinhapitarakua	8 g	12%
Uinhapitarakua A		90%
Calcio		6%
Ácido fólico		60%
Uinhapitarakua B6		30%
Uinhapitarakua B12		25%
Uinhapitarakua C		30%
Hierro		6%
Zinc		50%
Uinhapitarakua D		10%

*Tséretakueecha éнка Mántani Jurhiatikua Uétarhijka Jupikasínti uétarhinchakua 2000 jorhepetarakueecha.

Jukarasti: Itsukua itsi úmakata, itsukua t'úpuri úkata, itsi, térantskua, itsukueeri uinhapikua, itukua, ámpi juka potsaratarakua.

Ústi: Kúnkorhekua Uákasi Kankorhetiicha Norte ísì anapu S.A. ka C.V. Xanharu jimpanhi éнка nirajka Monterrey, miiukua 3512, uapasekua Álamos, Monterrey, Nuevo León.

Nani éнка úaka uantakuarhini: (800) 1122 3344.

Kúnta ma kuirutsekata jimpo úkua ampe éнка uétarhinchak'a k'uiripu arhintani ma míntarhu.

Úkua ampe

Juan uékasinti mítini éska t'irekua no jukaraaka kuaxanta, jimpoka no úsinka arhani.

Francisco 2 kilo arrosi uékasinti piáni peri exeasinti mámaru jarhati sutupu k'uetsankerakata.

Jacinta uékasinti uantakuarhintani éskaksi no antakutakuska ampe éнка piáka.

Carmen uékasinti mítini na xáni tékua jukaraski t'irekua.

Uétarhisinti arhintani

Eiankpikua t'irekueeri éнка mítitarpiaka ampe ka na xáni marhuatspisini.

Ampe éнка jukaka ka ísi úni mítini ampe jinkuni únhasi.

Eiankpikua nani énkari úaaka uantant'ani ka p'ímarhiani.

Xánimentu jatasti, ísi úni mítini na xánimintu jataski t'irekua.

Arhint'a jarhoatakorheparini chíiti jorhentap'itini jinkoni ka uantantskuarhi ampe éнка úkuarhijka p'itakateecharhu.

Nana Nievisini jirinhasinka, mítiska
éski ixuisi irekaska, no iótati ma
uarhiitiisti, sési janharhiri. Chinits'i,
tanimu uáp'a káasinti, Felipe
arhinhasinti ma.

Ima jintesti juchiiti uátsi sántiru
sapichu, Ángela arhinhasinti.
Inte jinteni jinkuntiri irekasti,
jorhenkuarhini jámaxati juchiiti
náantini siťsint'asti, jauiri
charhapiti jukasti ka éskua
turhipiti.

Hilario achaati
sapichuespti iámintu
uraptispti, éskua
sapirhati jukaaspti
ka sáni turhipispti,
ménku tánhikua
únharhikutata
jukaasianti.
Kánikua sési
uantantskuarhiśianti
ka pirerispti, tsitisianti
uantantskua
uantaantaani.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

ǂK'uiripu ampe úxaki? ǂNaniksǂ jarhaski? ǂAmpeksi uantasini?

ǂKurhantiskits'ǂi ka uétarhinchaskits'ǂi uantani mǂtíru k'uripuri ka cháari ampe? ǂAmpe úkua jímipo ka antits'ǂi uantaxea?

Eratsi ma k'uiripuni énkari mǂtika o énkari tsitik'a ka eiankua mǂtíruichani na éнка jáxika ima k'uiripu.

Kurhankuantsǂi ka uantontskuarhi chéeti jorhentap'itini jinkuni arini eiankpikua.

Mía éska:

Intenkiri k'amakuka úni ka kurhantini arhinhasǂinti *uantani na éнка jáxika ma k'uiripu*.

Énkari eiankpiaaka na éнка jáxika k'uiripu arhisǂnkari na éнка jasǂika, na énkari exek'a ka na énkari mǂtika.

Ménku ísǂch'i eiankpisǂinka na enkach'i jáxika ka ístu mǂtíru k'uiripuicheeri ampe:

- Uantani na jáxeski.
- Mǂtítarpini ma néni.
- Sési uantatakuni ma k'uripuri úkua, exent'ani ka k'uiripuni jirinaani.
- Eiankukorheni mǂteruni p'ikuarhenhekuechani.

**Kurhanku ka uantantskuarhi chíiti jorhentap'itini
jinkoni eiankperata énkari úaaka sántiru ampe arhini
uantantskuarhu na éнка jáxika ma k'uiripu.**

1. Na éнка jáxika.

Kánharhikua: éskuiicha, jauiri, chtúmpa, úrhi, penchumikua, tsérhukua, kuts'ikuicha, turhipiski o urapiski.

Na jáxiski anhanhetakua: ts'auapini, tepani, no iótani.

Mínta jukarhikuarhiasti: p'intsani, p'intiri, úrhikuarhini, p'orhontini ka mátiru ampe.

2. K'uiripuri eiankpikua.

Na xáni jatiriiski,
nani anapuiiski,
nani irekaski, ampe
ánchikuarhisini,
témpuchatiiski.

3. Na jásiiski.

Tsípinharhini, ampe
énka tsitik'a, ampe
mítiski úni.

4. Xukuparhakua.

Na jási xukuparhaski,
na jási jukanturhakua
jukaaski.

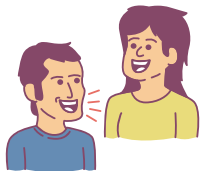
5. Ampe úxaki.

Uaxantixati,
ch'anaxati, k'uíni,
sirikuni.

6. Nani jarhaski.

Juátarhu, k'éri iretarhu,
mótsitarakuarhu,
tsinap'ikuarhu.

Jarhuatakuarhi énkari k'amakuka úni ka kúrhuta sántiru ampe.

¿Amperi úpirini sántiru ampe kúrhutani?
Jánkuarhi méntiru uantant'ani na jáxiski k'uiripu.

Kurhankuantsi ka uantontskuarhi chéeti jorhentap'itini jinkuni ari eiankpikua.

Mía éska:

Parari úni sési uantant'ani na énka jáxika ma k'uiripu urhetari úaka **sési exeni** ka ísiiri úaaka:

- Uantant'ani **néeski** ma k'uiripu ísi éski: “Rosa k'uiripuesti, uarhiiti, nanaka sapichu, nanita, jorhent'apiti,” o máteru ampe, ékiri no mítiaka na énka arhikuarhika, úakari arhini: ima jintesti ma k'uiripu, ma uarhiiti, ma nanaka sapichu, ka máteru ampe. Ísturi úaka uéenhani “Uarhiiti jinteesti...”
- Uantant'ani na énka jáxika k'uiripu.
- Jánkuarhini sántiru sési uantant'ani **na enkamintu jáxika**, k'uiripueri, ampe énkari sántiru uékaaka xarhatani, na énka jáxika, na énka jinteka, ampe énka sántiru tsitijka.

Énkari uantant'ani jauaka k'uiripueri jáxikua, úakat'uri uantant'ani káni úkuarhiski:

- Urhetakua anapu, éska: Kánikua áchikuarhiriis**pti** ima k'uiripu.
- láasí anapu, éska: Kánikua áchikuarhis**inti** ima k'uiripu.
- Énka nótki úkuarhini jaka, éska: Kánikua áchikuarhi**ati** ima k'uiripu.

Kurhanku námanka uantant'ani jaka t'uchiiti jorhentap'iti ka ✕ ma jatsinharhiku mítiparini ne jinteski.

¿Nénksisi uantatseni jaki?

☐ Antonia

☐ Elena

☐ Rafael

☐ Silvia

☐ Emilio

☐ Lupe

☐ Claudia

☐ César

**Uantantskuarhi ka jánhaska ampe énkari
jorhenkuarhika k'uiripuiri ampe uantant'ani.**

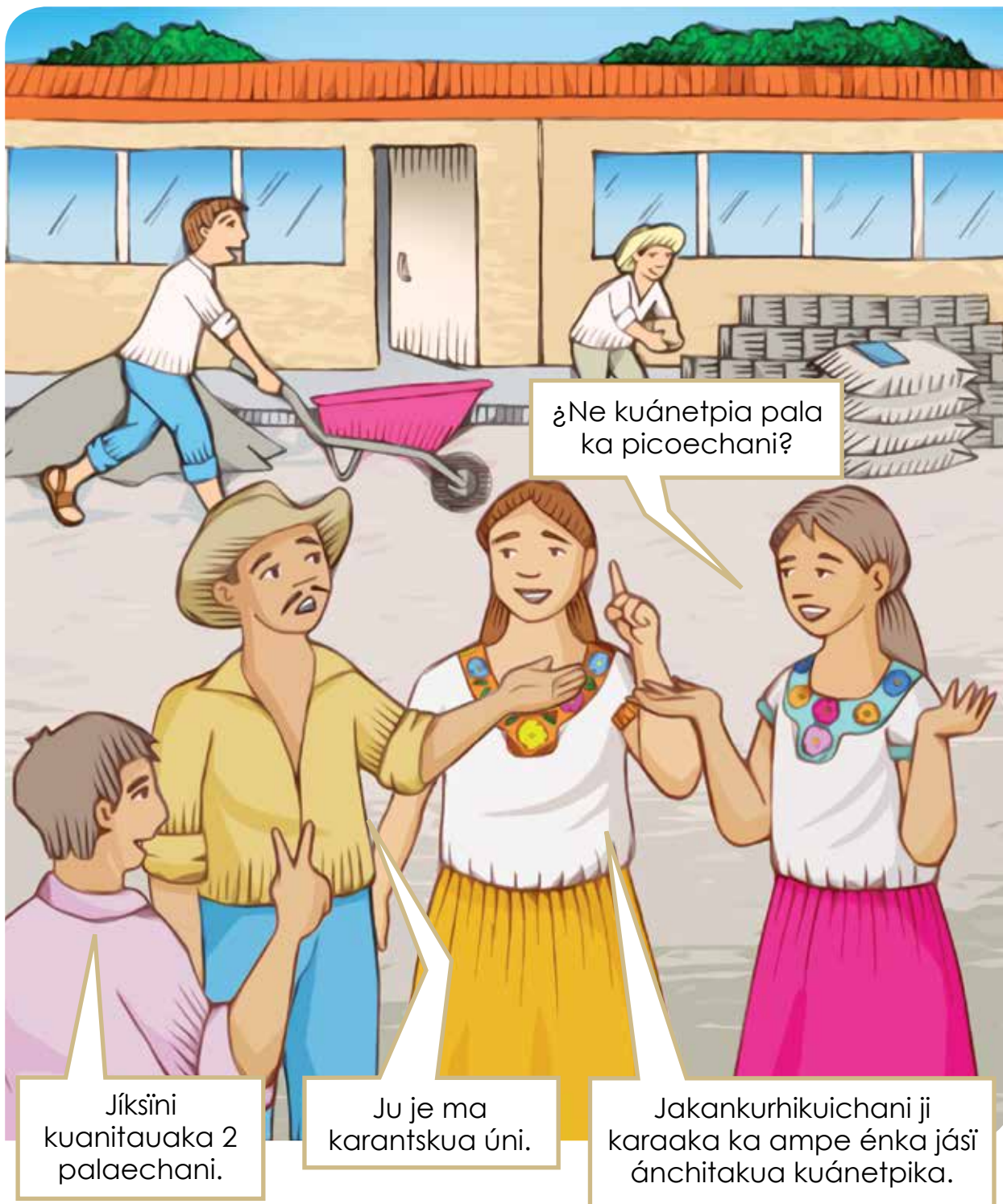
¿Sésiri ják'unt'aski eiankpekua énkari uantant'aka
ma k'uiripuiri?

¿Antisiri arhijki éska sánteru sési jarhaska ampe énkari
uantantaka? ¿Nani sési úkurhint'aski?

¿Arhijkiri éska uétarhisinka sési kurhankunt'ani
énkaksini uantontskurhichini jauaka k'uiripuiri ampe?

Exeua únharhikukateechani ka kurhanku
arhintskua chíiti jorhentap'itiiri ampe énka
uantak'a k'uiripu.

¿Ne kuánetpia pala
ka picoechani?

Jíks'ini
kuanitauaka 2
palaechani.

Ju je ma
karantskua úni.

Jakankurhikuichani ji
karaaka ka ampe énka jási
ánchitakua kuánetpika.

K'uiripu énka kuánitpika áñchitakuichani

Arhikuarhikua	Áñchitakua
1. Juana Hernández Martínez	2 pala
2. José López Juárez	2 pico
3. Pedro González Sánchez	1 tiámueri móskutakua
4. María López Juárez	1 uáts'itarakua

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿K'uiripu antisí uétarhinchak'i karani?

¿Na arhikuarhiski karakata énka uarhiiti karaka?

¿Ixespiri ia ari xási ma karakata? ¿Nani?

¿Ampe marhuatanha i karakata?

Exea arini karantskueechani.

Íntspikueeri karantskua

AMPE MA	NA XÁNI ATARANT'ASKI	JUKAPARHAKUA
Térakua	2 kilo	\$24.00
Kuaxanta	24 irhakua	\$48.00
Itsukua	1 litro	\$15.00
Lentajasī	Teruk'ani kilo	\$12.00
Jáasī	2 kilo ka teruk'ani	\$45.00
T'atsīni	5 kilo	\$100.00
Sopa úrakua	2 sutupu sapichu	\$16.00
K'auasī úkata	3 lata sapi 2 lata kéri	\$42.00
Xapo juparakua	1 sutupu sapichu	\$18.00
Tsīriri	100 gramo	\$14.00
Na xáni atarantaski		\$334.00

Ánchitakueecheeri karantskua

- Ma kékua
- Tanimu pala
- Tanimu pico
- Ma tiámueri móskutarakua
- Ma itsĩ jatakua
- Ma uáts'ítarakua
- Ma tiámu kachukutakua
- Ma ch'ukari kachukuratakua
- Ma tséretarakua
- Tsimani boteecha
- Ma tiámu kachukutarakua

Piákueeri karantskua

2 kilo ichuskuta
4 irhakua apopu
1 kilo tsíkateeri k'uiripita
2 litro itsukua
1 kunuk'urhakua k'auasĩ
6 irhakua jitomate
1 irhakua ajusĩ
1 jókukua kuatsitasĩ

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Ampe jási eiankpekua jurhasini karantskuarhu?

¿Na xarhatanhasini eiankpekua mántani karantskuarhu?

¿Antiri arhijki éska karakurhijka karantskueecha?

Arhint'a karakatani jarhoatakorheparini chíiti jorhentap'itini jinkoni na xáni éнка uétarhiaka arhint'ani.

Mía éska:

Karantskua ma ampeeri karakateesti jimanka karanhajka uánikua ampe sirurapani.

- Ampe énkari uékaaka sési míantani.
- Imanku énkari uékaaka sési eiankpikua únt'ani.
- Karhakua uéenani ka kétsikua k'amakuni.

Karantskua ma ampeeriicha, na uéjki jási ampeeri, úsintiksi karanhani mámaru jási eiankpikua éska: tuminueri ampe, miiukueecha, jurhiateecha, mínteecha éнка ma k'umanchikua ánkikuarhiteerieka, mínta arhikorhekueeri, ka máteru ampe.

Karantskua únhasinti ampe jimposi uétarhinchauakaksi ka úni xarhatani ampe éнка uétarhiaka, éska, karantskua k'uiripueri énkaksi úaka karani siriri jimpo ka éska na úaka niárapani.

Eraku ma ánychikuarhitani ka ísiri
úni karant'ani ma karantskuani
arhikurhikueeri.

Karani ampe éнка
uétarhik'a piáni.

Ne énkani úaaka
p'ímarhini.

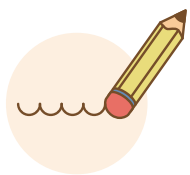
Karant'ani ne
ka ne éнка juka
kúnkurhikuarhu.

**Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi
mókuntskueechani.**

¿Na jási karantskua uékasini úni?

¿Ampe eiankpekua jukanharhia?

**Eianku t'uchiiti jorhentap'itini ampe jatanharhiski
t'uchiiti karantskua jimpo ka ima karant'aati ka xási
ixu karant'aakari.**

Exe chíiti karanharhikuntskata arhikurhikueeri, éska:

Kánikua eiankpikua karakuarhiaka.

Sési úkata jaka karhakua uéenhakuarhini ka ísí kétsipani.

Éska ísí úkuarhiaka éska nári eranharhika.

Karakuarhiaka na éнка arhikuarhika.

Énkari karaaka k'uiriipuri arhikuarhikua, žúraaskiri kararakua k'ératí?

Sési ják'unt'a karantskuani ixu éнка ísí uétarhini jaka.

Sési sîria uantakuechani ka jánkuarhi karani
ma eratsikua. Arhint'a éska.

arhint'asti	arhikuarhikueeri.
Jorhentak'iti	karanharhikuntskata

Jorhentak'iti arhint'asti karanharhikuntskata arhikuarhikueeri.

ma	karanharhikuntskata
Úska	arhikuarhikueeri.

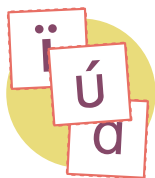
arhikuarhikua	Karaasîinka	ne
énkani	p'ímarhiaka.	

ánchitakueechani.	Inte	karaasînti
-------------------	------	------------

Terokunt'a nári mókuant'aski.

1. Jorhentak'iti arhint'asti karanharhikuntskata arhikuarhikueeri.
2. Úska ma karanharhikuntskata arhikuarhikueeri.
3. Karaasinka arhikuarhikua ne énkani p'ímarhiaka.
4. Inte karaasinti ánchitakueechani.

Arhikuant'a chíiti eratsikueechani mátiru jorhenkuarhirini.

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératlichani.

Arhint'a karakatani jorhentak'itikini jarhoataati ka uirhipu úkata jimpo ónhaa uantakueechani énkaksi k, r, n jimpo karakuarhijk'a.

Karantskateecha sirurasintiksi eiankperta (k'uiripueri arhikuarhikueecha, manakuarhiriicha, ampeechea, na xáni, ka máteru ampe) mámaru ampe ánchitani. Ísi:

Karanharhikuntskata meiapikuarhu anapu, jukanharhisti ampe piákuenhasini ka náanka xánkachani piánhaaka:

- 1 litro itsukua
- 2 manzana
- 1 kilo tsikata

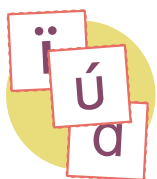
Karantskata arhikuarhikueeri jima énkari jorhenkuarhijka úsinti karanharhikupani éska na kararakueecha sirikurhipajka o éska na niéranhaaka k'uiripu:

1. Juana García Pérez
2. Natalia Ramírez López.

Énkari karakata arhint'aka ia karant'aa iúmu uantakueechani énká k, r, n jimpo karakurhijka.

k	r	n

Ixe éska uantakueecha sési karakata jauaka ka sési sirikuarhitini jarhani kararakueecha.

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératichani.

Uinhachaparini arhiant'aa uantakueechani
jorhentap'itikini jarhuataati.

tekechu

pirekua

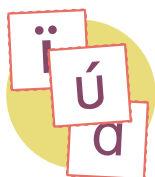
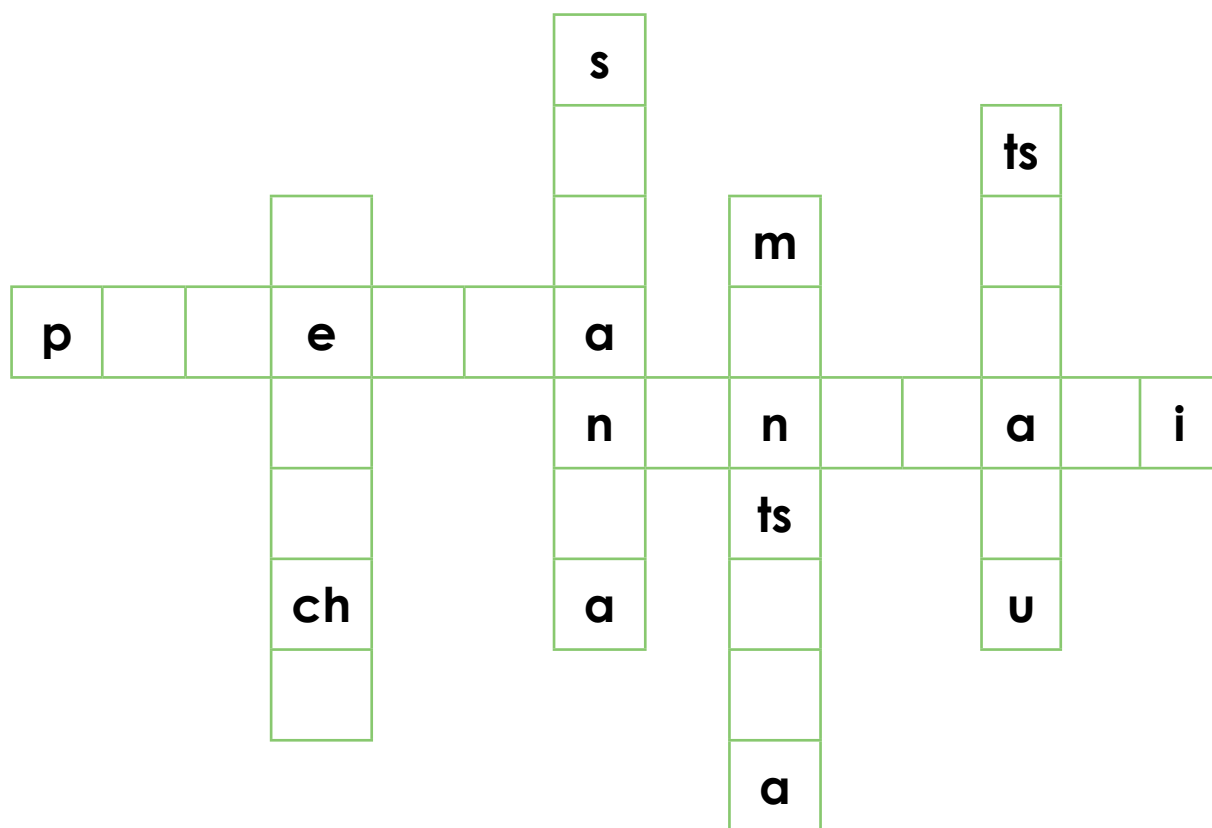
siranta

tsakapu

ninirani

mintsita

Karaant'a méntiru uantakuiichani inteni
arhunharhikukatarhu. Exe éska mántani
karanharhikukuarhu pakaraaka.

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'ératiiichani.

Sési kurhanku arhintskuani éuka t'uchiiti jorhentap'iti arhichiaka úkua ampe éuka úkuarhijka ka X ma jatsiku arhunharhikukatarhu Jo/No karant'aparini ma karantskata.

Úkua ampe	Uétarhinchasinkari úni ma karantskata	
	Jo	No
Ékari uétarhinchaka mítini káni karakuarhinhant'a jorhentperakuarhu.	☐	☐
Ékari uétarhinchaka mítini náki sīranteechani páani énkakini marhuachiaaka nani sīranta inchamutani.	☐	☐
Ékari uétarhinchaka mítitarpini néeskiri jima bancorhu ka ísī úni tumina intsīnhant'ani.	☐	☐
Ékari uétarhinchaka mítini ampe ka ampe piákuni chíiti uátsī sapichuni éuka jorhenkorhekuarhu marhuatauaka.	☐	☐
Ékari uétarhinchaka karani ampe ka ampe uétarhisini t'irekua ma úmant'ani.	☐	☐

Uantantskuarhi chíiti jorhentap'itini jinkuni mátiru úkuiichiiri énkari úaaka ma karantskata.

Terukutant'a tsimani karakateechani.

Íntspikueeri karantskua

AMPE MA	NA XÁNI ATARANT'ASKI	JUKAPARHAKUA
Térakua	2 kilo	\$24.00
Kuaxanta	24 irhakua	\$48.00
Itsukua	1 litro	\$15.00
Lentajasi	Teruk'ani kilo	\$12.00
Jáasi	2 kilo ka teruk'ani	\$45.00
T'atsini	5 kilo	\$100.00
Sopa úrakua	2 sutupu sapichu	\$16.00
K'auasi úkata	3 lata sapi 2 lata kéri	\$42.00
Xapo juparakua	1 sutupu sapichu	\$18.00
Tsiriri	100 gramo	\$14.00
Na xáni atarantaski		\$334.00

Karantskata arhikuarhikueeri

Uákasi sapi

Itsukua uákasiiri

Uinhapitarakua jinkoni
hierro, zinc, ácido fólico
ka uinhapitarakua

Jatasti: 1 litro
Nóteru marhuati: 19 octubre 2020 jímpos

Marhuakueeri eiankpekua

Arhukukua tséretakua: 1 itsimatarakua (240 ml)
Arhukukua éнка ixu jataka: niáraní 4 ísì

Uinhapikua éнка íntskejka mántani arhukukua:
Uinhapitarakua (kcal) 140 uinhapitarakua (kcal)

Arhukukua tsérekata		% Mántani jurhiatikueri uétarhinchakua*
lámintu tamakua	8 g	12%
Tamari	7 g	35%
Colesterol	25 mg	8%
lámintu Carbohidratoecha	10 g	3%
Siturhi marhuakua	0 g	0%
Térantskua	10 g	15%
Uinhapitarakua	8 g	12%
Uinhapitarakua A		90%
Calcio		6%
Ácido fólico		60%
Uinhapitarakua B6		30%
Uinhapitarakua B12		25%
Uinhapitarakua C		30%
Hierro		6%
Zinc		50%
Uinhapitarakua D		10%

*Tséretakueecha éнка Mántani Jurhiatikua Uétarhijka Jupikasinti uétarhinchakua 2000 jorhpetarakueecha.

Jukarasti: Itsukua itsi úmakata, itsukua t'úpuri úkata, itsi, térantskua, itsukueeri uinhapikua, itukua, ámpi juka patsaratarakua.

Ústi: Kúncorhekua Uákasi Kancorhetiiicha Norte ísì anapu S.A. ka C.V. Xanharu jimpanhi éнка nirajka Monterrey, miiukua 3512, uapatsekua Álamos, Monterrey, Nuevo León.

Nani éнка úaka uantakuarhini:
(800) 1122 3344.

Míntakua eiampitarakua

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Na jási arhintskueskiksi?
- ¿Náksi arhikuarhiski?
- ¿Ampeksi táchani jarhatiiski?
- ¿Ampets'ini marhuachisiini?

Jorhenkua 3

K'amarhutaparini jorhenkuani, k'uiripu miákua jukari ka k'uiripu k'éрати:

- ❖ Mítint'aati ne úski **eiankpekua** ka ampe arhip'esini xéparinku na énka jáxeka.
- ❖ Arhint'aati ka mítint'aati eratsikueechani **eiankpekueri**.
- ❖ Uantaati ampe karanharhikunhasini **uanta kua jurak'ukua** jimpo énkaksi úaka jarhoap'eraparinksi.
- ❖ Uantaati na na karani, sési exeni ka sési jatsint'ani **uantakua jurak'ukua** énkaksi karant'aaka ka tátsekua p'itani.
- ❖ Mítint'aati arhikuarhikua, na énka jáxika ka nani énka urakuarhik'a **eiankpekua** ka **uantakua jurak'ukua** énka arhintaaka ka karani arini jorhenkuarhu.
- ❖ Mítiant'aati karakatarhu na marhuasini kararakua k'éратиicha.
- ❖ Mítiant'aati ka karant'aati kararakua **k', rh, nh**.
- ❖ Uantant'aati mámaru ampe irekueeri.
- ❖ Jirinhant'aati eiankpikua uantantskuarhiparini mámaru ampeecheeri.

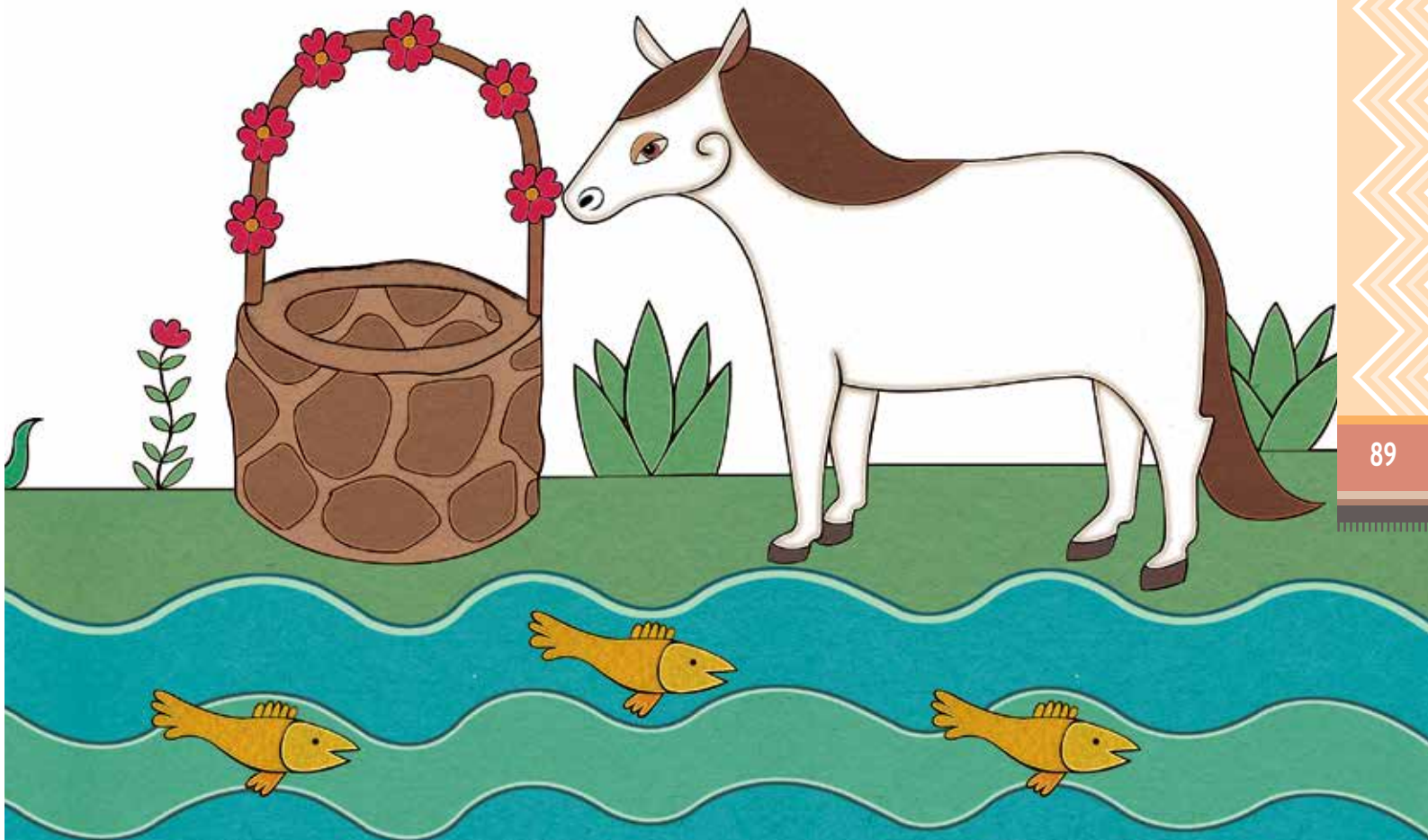

Jirinhant'a chíiti arhintskuarhu uantantskuani
"9. Tekechu its'irhu anapu" ka tátsekua
uantontskuarhi jorhenkuarhiriicha ka
jorhentap'itini jinkoni, ini ampe:

¿Nári arhik'i éska jánteepka?

Chíiti iretarhu, ¿jarhaski i jasi ma uantantskua?

Eiankua máteruichani.

Ixea únharhikukateechani ka arhint'a
t'uchiiti jorhentap'itikini jarhoataati ampe
énka uantajka k'uiripu.

Chíiti jorhentak'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Antisi xáni jukaparhapi éska achaati arhintapirinka eiankpikuani?

¿Na arhikuarhiski karakata éнка arhintaka?

¿Ixespiri ia ari xási ma karakata? ¿Nani?

¿Ampe marhua i karakata?

Ixe eiankpekuani ka uantontskuarhi t'uchiiti jorhentak'itini jinkoni ampe arhisini.

EIAKPEKUA

Secretaría de Protección Civil ka Secretaría de Educación Gobierno del Estado Chiapas anapu, eiankpesinti iámintu iretani, ísi jímpo no úati jorhentperakua jarhani iretarhu Las Margaritas, El Jicotol, Piedras Negras ka Paraje Chico, jorhentperakueecha sóntku mítanhantaati erokoni je éнка arini ampe eiankpenhaaka.

Nóksí áńchikuarhiaka ka eiankunhakaksí káni méteru áńchikuarhia, jímposí kurhani jauakaksí erokuarhini jarhanksí eiankperata. Secretaría de Protección Civil ka Secretaría de Educación, tsími eiankpini jauati ampe uétarhini jaua.

Tuxtla Gutiérrez, Chiapas, 10 agosto 2020 jímpo.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Némintuecha karaski eiampikuani?
- ¿Néni axaminhasini?
- ¿Ampe jási eiankpekua úa íntspeni jima institucioni?
- ¿Marhuakuaski eiankpikua íámintu iretani?
- ¿Ampexamu arhik'i inte eiankpirata?

**Arhinta eiankpekua chiíti jorhentap'itini jinkuni na
xáni éнка k'uaniaaka.**

**Mókunt'a k'urhamarhikueechani marhoataparini
ampe éнка karakuarhitini jaka eiamp'ikuarhu ka
tátsekua uantontskuarhi t'uchiiti jorhentap'itini jinkoni.**

¿Káni jameri no java jorhentperakua?

¿Antisí no arhi jorhentpikua?

¿Nani ka nani no arhiski?

¿Néecha eiankpišini?

Arhint'a eratsikueechani jorhentap'itikini jarhoataati ka kuirunharhiku i jási ma jimpo ✕ éнка íšiika o no íšiika.

Eratsikua	Íšiisti	No íšiisti
No arhisti jimpoka k'amakuska ia uéxurhini ka niuakaksi míntsikuarhini.	☐	☐
Jorhenkorhekua uétenhakorhent'aati ménteru 11 agosto 2020 jimpo.	☐	☐
Secretaría de Protección Civil ka Secretaría de Educación eiankpiati ampe éнка uétarhiaka mítinhani.	☐	☐
Nómpe jauati jorhenkorhekua iámintu jorhentperakueecharhu iápuru estado jimpo.	☐	☐
lámintuicha tsítsekuarhiati erokuarhini eiankpikua.	☐	☐

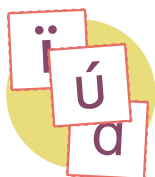

Arhiant'aa eratsekueechani, jorhentap'pitikini jarhuat'aati.

Xáni janikua jimpo jorhentperakua míkanhasti, no
jauati jorhenkua.

No jauati jorhentperakua arini ireteecharhu Las
Margaritas, El Jicotal, Piedras Negras ka
Paraje Chico.

Secretaría de Protección Civil ka Secretaría de
Educación eiankpistiksi.

**U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'ératichani.**

Arhiant'aa uantakuechani, jorhentap'itikini jarhuataati.

k'

rh

nh

katampa

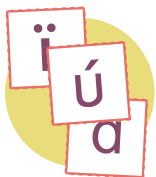
jorhentperakua

xanharu

jurhiata

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani marhoataparini kararakua k'érañichani.

Jarhiant'aa uantakueechani jorhentap'itikini jarhuaant'aati ka óhaa kararakueechani k', rh, nh.

purhu

anhatapu

tánhikua

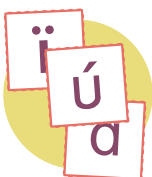
k'auasi

k'uta

juátarhu

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani marhoataparini kararakua k'érañichani.

Arhiant'aa eratsekueechani jarhoatakorhiparini chíiti
jorhentap'itini jinkoni ka exe sési náksí úrakuarhisini
kararakua k'ératí.

K'

k'

Iáasí janisti inchateru. K'éri ma janikua úkuarhispti.

K'amukua sési jarhati tsítsiki úparhasti.

rh

Táati arhits'íkusiinti uáp'ani éska janhanharhiaka
k'uiripuni.

Jurhiata kanikua erantitarasínti.

nh

Anhatapu k'umantasínti.

Anhak'ukua p'urhepecheeri sési jáxesti.

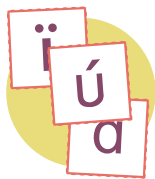
P'urhepecha jimpo **rh** ka **nh** méntku karanhati teruk'anirhu ísí ma uantakuarhu. Exe:

– **arh**ani

– **anh**atapu

Ari kararakueechani **rh** ka **nh** jimpo no uénhasinti k'uiripuecheeri jakankuarhikueecha nít'u arhikorhekua ireteecheeri, ka no méni inten kararakua jimpo uénatiksí uantakua ka eratsekueecha.

Ari kararakueecha p'urhepecha jimpo no karakuarhiati kararakua k'éri jimpo éska máteru kararakueecha énkaksí exeani jaka. Inte **rh** ka **nh** karakuarhiati kararakua k'éri jimpo jimakanku éнка iámintu uantakua ísí karakuarhiaka.

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératíichani.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskuechani.

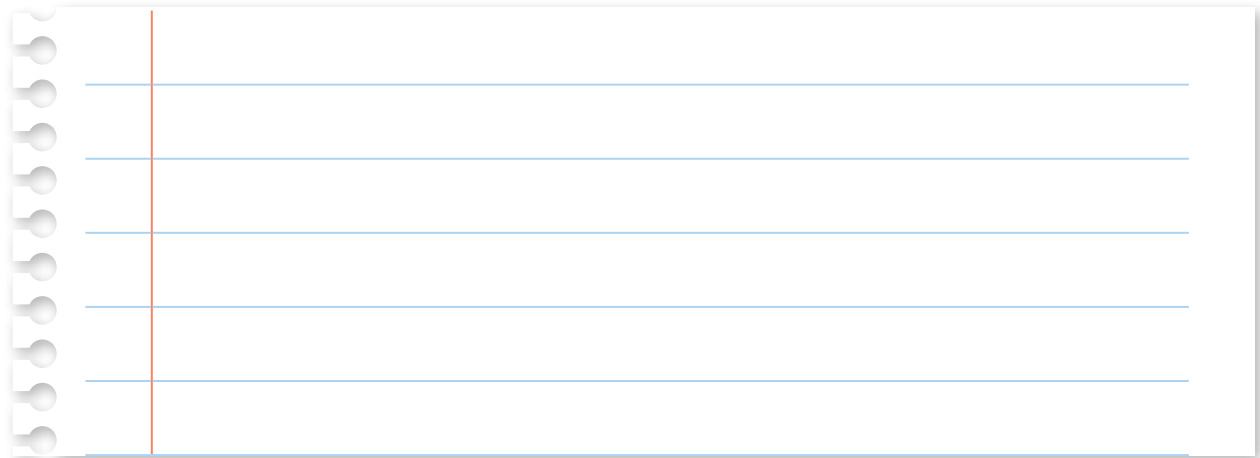
¿Ampe uantantaxaki eiankpekua?

¿Néechani eiankuaxaki?

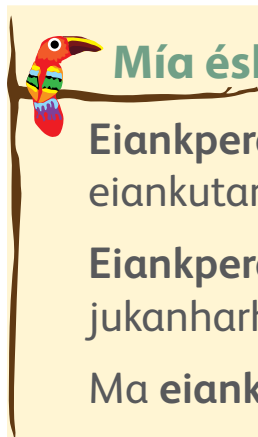
¿Ne eiankpexaki?

¿Antisí ísí eiankpenajki ka no máteru ampe jimpo, t'u na uantasini?

Kara jarhoatakuarhiparini jorhentap'itini jinkoni
¿ampe karanhasini eiankpekua jimpo?

Arhint'a t'uchiiti jorhentap'itikini jarhoataati arhint'ani
ka uantant'a.

Mía éska:

Eiankperakua jintesti ma karakata éka k'uiripuni
eiankutarajka k'éri nitamakuarhekua ma.

Eiankperakua eiankuasinti uánekua k'uiripueechani ka jima
jukanharhisinti néeski éнка ísĩ eiakpeni jaka.

Ma **eiankperakua** méntku arhisinti:

- **Jukanharhikukua.** Arhikorhekua ka mínta juramukueri éнка eiakpeni jauaka.
- **Karakata eiankpekua.** Ampe éнка uékajka iámintu k'uiripuni sési sési eiankuni, ampe éнка úkuarhini japirinka ka ampe uétarhisini úni.
- **Jurhiatikua.** Ampe jurhiatikua xarhatanhaka eiankpikua. Méntku jatanharhikurhaati nani, jurhiatikua, kutsĩ ka uéxurhini.

Arhint'a jorhentap'itikini jarhoataati ka kuiruntuku nitamakuechani jimanka uétarhik'a úrani eiankperata.

1. Sapirhatiicheri jorhentperakua uékasinti eiankuaani amampeechani ka táateechani éska máteru semana uéenakorheka ánehakorheta ampantskakua jorhentperakueri.
2. Ajomulco anapu Joramuti uékasinti miátant'ani uáp'ni nanaka sapichuni éska juramukuarhu íši jámunkuaaka éнка jorhentperakuarhu junkuani jauaka.
3. Secretaría de Salud uékasinti iámintu k'uiripuni eiankuni éska kópikuarhu jauaka ma Semana Vacunacioni arhikata.
4. Dora uékasinti karaani iámintu imeeri jorhenkorheriichani ka íši míteni námuni takukateechani kurhak'orheani.
5. K'uínchekueeri Orhets'íkutiicha uékasinti iámintuechani mítetaraani na na úni ka íši no ampe no sési úkorhENCHANhAni k'uínchekuarhu arini uéxurhini.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

Arhint'a jarhoatakorheparini chíiti jorhentap'itini jinkoni ka uantantskuarhi ampe éнка úkuarhijka p'itakateecharhu.

¿Náanti, ampeeski ma urhani?

Ísi jáxesti éski ma jatarakua,
ióskesti ka k'éri máesti ka
ch'ukariiri úkateesti, marhuasínti
mámaru ampe jima jatsirani
énka t'irekua únt'anhani
jámaaka ka énkaksí nirajka
k'éts'itakua páni.

¿Ampeksini íntskua?

Máteru jurhia exeska uanenku
sési jási ma. Urapitiispti ka tsítsiki
xunhapitiechani jukanharhiaspti
kétsekua ísi.

¿Nórini exechiski juchiiti
úichuni? T'upurintsíisti
ka chakikiisti ka éskua
ampaxkantarhu
turhipinharhisti.

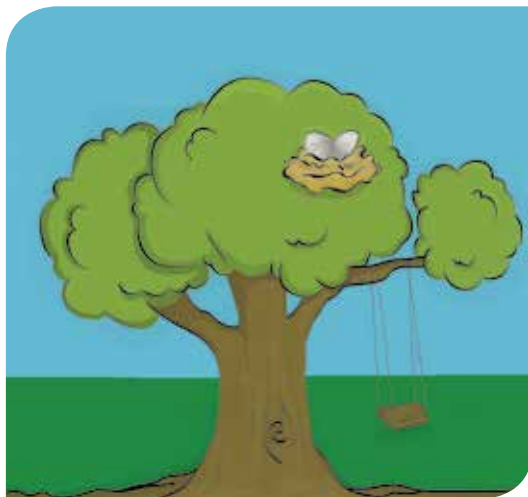
Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

ǵK'uiripu ampe úxaki? ǵNaniksī jarhaski? ǵAmpeksī uantasīni?

ǵAmpe jimpoksī uékasīni ampeecheri uantani?

ǵNa játini uétarhinchaski úkueeri ampe uantant'ani na jinteski úrakueecha o manhakurhiriicha?

Exe, eraku ka uantontskuarhi náksī jinteski ari ampeecha.

Kurhankuantsi ka uantontskuarhi chéeti jorhentap'itini jinkuni arini eiankperakua.

Mía éska:

K'amakuskari kurhankuni ka uantant'ani **na jinteski ampe ma**.

Ékari uékaaka uantani na jinteski ampe ma uétarhiati orheta sési exeni ka míteni na jarhaski ka ísi úni uantant'ani námintu jinteski. Úakari arini ampe chúxapani:

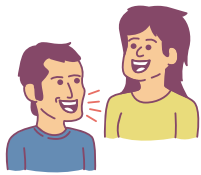
- ¿Ampeeski **ima ampe** ka na arhikuarheski?
- ¿Ampe **marhuasini**?
- ¿Namupuru **ústakorheski**?
- ¿Námintu **jinteski**?: na jáxeski, na xáni k'ériiski, na atamanskata jarhaski, na p'ikuarhkukuarhiski, na jási p'untsumikua jukaski, ka máteru ampe.
- ¿Ampeeri **úkata** jarhaski?
- ¿Na **úrakorhesini**?
- ¿Na **jarhaski** o ampeni úrakuani piritixaki?

Jucha uétarhinchasinka míteni náksi jáxeski, máru úkueeri ampe énkaksi: uékajka úrkorheni ma ampe, énkaksi máteru ístu jási ma jirinhani jauaka; ístu énkaksi uéjka eiankpeni na jáxeski inte no míteparini na arhikorheski, ch'anantirakua ampe úant'ani ka máteru ampe.

Kurhanku námanka uantant'aaka t'uchiiti jorhentap'iti.

Énka sáneru sési jápka ekuarhu, jintespti itsi uétsekua ma. Ima sési uirhintanhaspti tsakapu xunhapiti jinkoni ka jukaspti ma kanimukua tiámueri úkata. Polea arhikata ma jukaspti ch'ukariiri ka ima kúskasianti éski ma tsipikata éka sintari uirhitaanka. Itsi p'itarakua imat'u ch'ukaririispti ka uirhintakata tiámu jukaspti, k'uetsapispti. Ima itsi uétsekua sésimentu jauamespti ka itsi ampanharhiri jataspti.

Eraku ka exea mámaru ampeechani, u
jarhoatakuarhiparini t'uchiiti jorhentap'iti
jinkoni náksi jásiiski ka eiankua máteruechani.

Exe nani nári kantsaani eiankpekua ampecheeri
énkari eiankpent'aaka.

Únharhitaa ixu ampeechani.

Uantant'a náksi jásiiski ari manakorheriicha.

Kurhankuantsi ka uantontskuarhi chéeti jorhentap'itini jinkuni arini eiankpikua.

Mía éska:

Jorhenkuarhiskari ampe marhuasini míteni **na jinteski ma manhakorheri** ka arini amperi uantant'aska:

- ¿Ampeeski ka na arhikorheski manhakorheri?
- ¿Na jinteski?
- ¿Na arhukukata jarhaski?
- ¿Ampe t'iresini?
- ¿Na mótsesini?
- ¿Nani irekaski?

**Kurhanku námanka uantant'ajka t'uchiiti
jorhentap'iti na na jásiiski manhakorheri ma.**

Uíchu k'éri maesti arhinhasinti
“Turhipiti”. Chaki chakikiisti ka
turhi turhiptsí. Iórhati jantsiri
jukaasti ka uiuinarhati.
Iórhati kutsíkua jukaasti, ka
iómusti. Ép'urhu sáni ísí kósti
uraptsiisti. Jóch'akua chupipiti ma
jukach'atini jámasinti. Anhinchasinti
arhani k'uiripita tsíkateeri.

**Eratsint'a ka kurhanku na jinteski mámaru ampeecha
ka manhakorheriecha.**

Únharhiku ixu:

**Exea únharhikukateechani ka u
k'urhamarhekueechani eiankpiparini na énkaksi
jáxika ampeeche ka manhakorheriicha.**

**Uantant'a jorhentap'itikini jarhuataati na náksi únasini
na énkaksi jásiika ampeeche ka manakuarhiriicha.**

Uéenaxaka arhint'ani ka karani juchiiti uantakua jimpo. P'urhepecha

Uantant'a ka eratsi amperi jorhenkuarhiski na na uantant'ani náksì jásiski ampeecha ka manakuarhiriicha.

¿Sésiri ják'untaski eiankpekua énkari uantant'aka ampeecheri ka manhakurhiricheeri?

¿Antisiri arhijki éska sánteru sési jarhaska ampe énkari uantantaka? ¿Nani sési úkurhint'aski?

¿Amperi sánteru uétarhichasini ka t'u sánteru sési ampeecheri ka manhakorheriecheeri uantant'ani?

Exeua únharhikukateechani ka kurhanku arhintskua chíiti jorhentap'itiiri ampe énka uantak'a k'uiripu.

Karkuaka ch'iiti
pirentsiteni ka ísì mítiati
ampe énka úaka.

¿Ka antirisi no uantakua
jimo arhijki?

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Ampe jimpo uarhiiti uétarhinchasini uantakua ma karani?
- ¿Na arhikuarhiski karakata énkari karaka?
- ¿Ixespiri ia ari xási ma karakata? ¿Nani?
- ¿Ampe marhua i karakata?

Arhinta uantakua jurak'ukuani jorhentap'itikini jarhuataati.

15 agosto 2020 jimpo.

Nanita:

Niraska Jaimeeri jorhentpikuarhu tánkuarhinhaati, boleta exeni ka karanharhikuni. Jurak'uchiaskakini ts'inap'ikua akuani, jimpoka i jurhiatikuaterku auauaka. Ásí mirikurhi, tsinap'iri ísí uantasti:

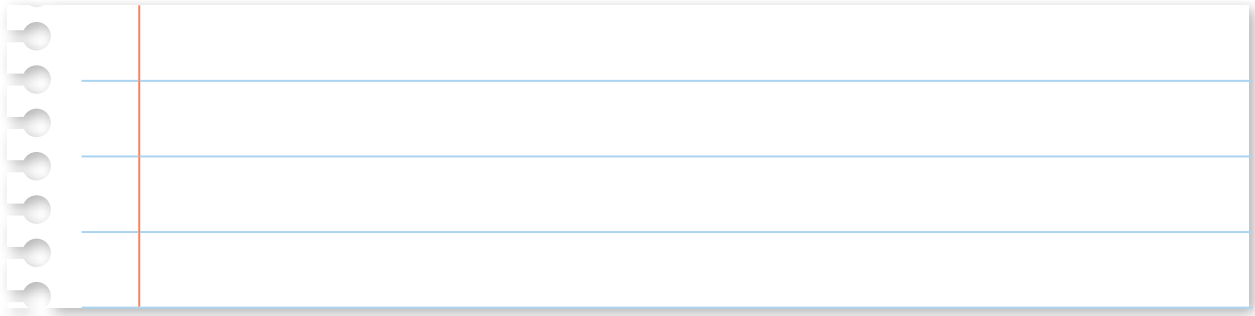
1. 11:00 atakuarhu, auakats'í ma sapichu iorhesí jimpo tsinap'itakua charhapenharhi júkueeri p'ikukua.
2. 12:30 atakuarhu, teruk'ani itsí jatsira itsimatakuarhu ka jimini jatsima tsinap'ikua akuani tsipampitini, jurak'u éska itsamint'aaka ka xási tsórhtsima.

Ásí jukari a ts'inapikuani. Teroxutini junkuaka ka ji juaka t'irekua ka iamintuechachi t'ireni.

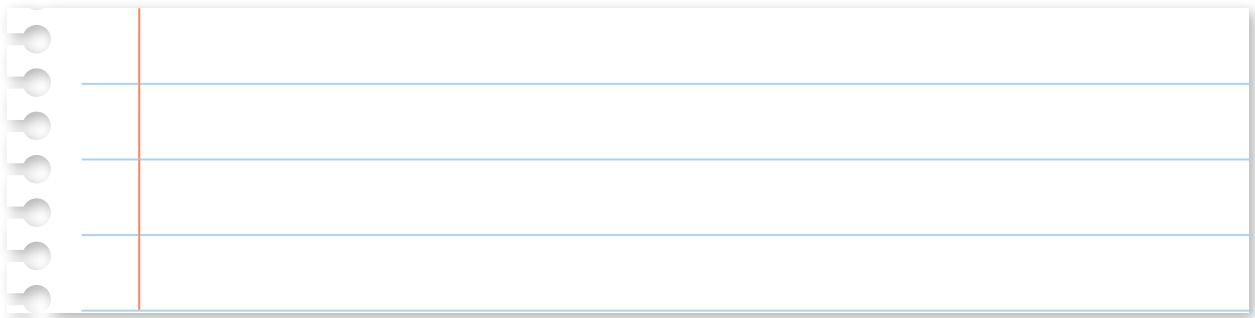
Laura, chíiti nimakuati.

Mókuantaa k'urhamarhikueechani jorhentap'itikini jarhuataati.

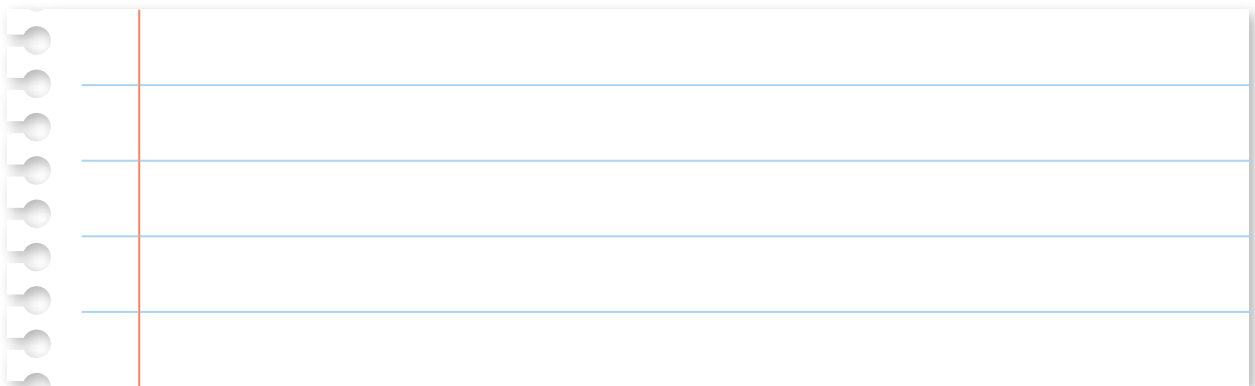
¿Ampe eiankperata arhisini?

¿Nani jarhaski eiankpikua éнка jima karakuarhitini jaka?

¿Na jáxiski eiankpikua uantakua jurak'ukueeri?

Kuirunharhiku ma ✕ jimpo eiankperata énkari
t'u exek'a éska no kuerataaka ma uantakua
jurak'ukuarhu.

jurhiatikua

jatiriisti

ánchekorhekua

uantap'ekua

kuirunharhikua

néni énkaksĩ axakuka

arhits'ikukua

uantanuntskua

ne éнка karaka

eiankpekua

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi
mókuntskueechani.

Arhint'a uantament'u karakatani, jorhentap'itikini jarhuatauati.

Mía éska:

Ma uantakua jurak'ukua jintesti ma karakata éнка eiankpekua ma jurak'ukujka ma néni ka ísï máteru k'uiripu sóntku míteni ampe ma.

Uantakua jurak'ukua jimpo méntku ísï jatanharhiati:

- **Ne éнка karaka:** Arhikorhekua imeeri éнка karajka uantakua jurak'ukuani.
- **Néni énkaksï axakuka:** Arhikorhekua imeeri éнка jurak'umenhajka uantakua jurak'ukua.
- **Eiankpekua:** Jintesti ima ampe éнка uékanhajka éska máteru ne míteaka.
- **Jurhiatikua:** Ampe jurhiatikua karanhasi ima uantakua jurak'ukua.

Méniichani uétarhisinti jatsinharhikuni na jántu karanhasi ima uantakua jurak'ukua.

Uantakua jurak'ukua úrakuarhisinti éнка ma ne uékaaka máteru neni ampe ma arhini ka ima k'uiripu no jima jarhani, énkaksï uékaaka ampe ma no mirikurhini ka ístu énkaksï uékaaka uánekua k'uiripuni ampe ma eiankuani.

Kara jarhoatakuarhiparini jorhentap'itini jinkoni na arhikorheski mántani arhukukua éнка jatanharhijka uantakua jurak'ukuarhu, ixeparini nani karakata jarhaski.

Néni énkaksí
axakuka

Eiankpekua

Ne éнка
karaka

Jurhiatikua

15 agosto 2020 jimpo.

Nanita:

Niraska Jaimeeri jorhentpikuarhu tánkuarhinhaati, boleta exeni ka karanharhikuni. Jurak'uchiaskakini ts'ínáp'íkua akuani, jimpoka i jurhiatikuaterku auauaka. Ásí mirikurhi, tsináp'iri ísí uantasti:

1. 11:00 atakuarhu, auakats'í ma sapichu iorhesí jimpo tsináp'ítakua charhappenharhi júkueeri p'íkukua.
2. 12:30 atakuarhu, teruk'ani itsí jatsira itsímatakuarhu ka jimini jatsima tsináp'íkua akuani tsípampitini, jurak'u éska itsamint'aaka ka xási tsórhtsima.

Ásí jukari a ts'ínápikuani. Teroxutini junkuaka ka ji juaka t'irekua ka iamintuechachi t'ireni.

→ Laura, chíiti nimakuati.

Arhint'a arini nitamakuani, jorhentap'itikini jarhuataati.

Jatsiskari kókuani nirani ireta Ch'erani ka míaxakari éska uétarhisinka ch'íinio p'irani ma eroksí ka ma k'uirití jatakua énkaksí vecinatini pákuaaka. Karakuakari uantakua jurak'ukua chíinio anapuni ma éska pákuaaka vecinatini ampe énka kurhak'uarhipka.

Kara ampe jatanharhikurhasini ma uantakua jurak'ukuarhu, jorhentap'itikini jarhuataati.

Néni énkaksí axakuka:

Jurhiatikua:

Uantakueeri eratsikua:

Ne énka karaka:

**Kara uantakua jurhak'ukuani
jarhoatakuarhiparini t'uchiiti jorhentap'itini
jinkoni, ísì kara ixeparini námanka jaka jimini.**

**Exe t'uchiiti uantakua jurak'ukuani, ixeparini
éska:**

- Jukaaka na éнка arhikorheka ima énkari karakuni jaka.
- Jukanharhiaaka ch'íiti arhikorhekua.

- Karakata eiankpekua jataati iámintu ampe éнка uétarhijka éska míteaka ima éнка karaminhajka.
- Eiamp'ikuarhu ísí jarhasti karakuarhitini: orhemasinti jurhiatikua, tátsikua uantakua axaminhati, xási uantakua axakua ka k'amarhusinti na arhikuarhisini uantakua axari.

Ménteru karant'a imani ampe éнка kueratakujka.

Eiankuant'aa máteru jorhenkorhiriichani uantakua jurak'ukua énkari t'u karant'aka.

Arhiant'a uantakueechani ka karant'a
ma eratsekua sapichu uantakueechani
úrapariani. Arhint'a éska.

t'irekua

k'umanchekua

Juan k'uanhatsentasti cheniimpo t'ireni.

jorhentap'iti

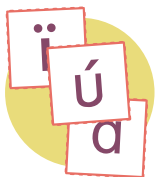
k'éратиicha

chúri t'ireni

tapichu

íntspikuarhini

meiapikua

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'éратиichani.

Karant'a imani kararakuechani éнка
kueratakuni jaka uantakuecharhu.

pa__ats'itarakua

rh

té__i

k'

cho__ots'i

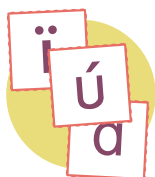
rh

tsi__ap'iri

nh

Terokunt'a máteru jorhenkuarhirini jinkoni ka ixé éska
kararakueecha sési jauakaksi.

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'ératichani.

Arhint'a uantakueechani ka p'ita ma uantakuani éнка p'itakatani séserant'ajka.

k'áni

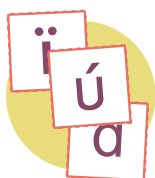
anhatapu

purhu

arho

Terokunt'a t'uchiiti karakuani inteni uantakueechani jinkoni éнка karanharhikutini jakaksi.

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani marhoataparini kararakua k'érafiichani.

Kuntaa ma kuirutsekua jinkoni nitamakua ampeni ka uantakua jurak'ukuani, ísì éska na sési p'itaraaka.

Úkua ampe

Jairo niánt'asti
chenempao
jorhentperakuarhu
uératini, jima no
jarhaspti
táteempeecha.

José nirasti Pedruo
ánchetarakueechani
p'iuani énkaksì
kuánitaapirinka,
jóperu no jarhaspti.

Uantakua jurak'ukua

11 agosto 2020 jimpo.

Pedro:

Jurhaskani t'uchiinio
ánchetarakueechani
p'uant'ani ka nóri jarhaspka.
Pauani ménteruni juuaka.

José

10 abril 2020 jimpo.

Jairo:

Niraskaksì t'ireni, ch'iiti
tapichuts'ini p'imarhisti,
jiniksini erokasinka.

Ch'iiti táateecha

Uantontskuarhi ch'iiti jorhentap'itini jinkoni míkuntskueechani.

¿Nani ka ampe úkua jimpo uétarhisini uantakua jurak'ukua ma karant'ani?

Terukutant'a tsimani karakateechani.

EIAKPEKUA

SECRETARÍA DE EDUCACIÓN
GOBIERNO DEL ESTADO DE CHIAPAS

Secretaría de Protección Civil ka Secretaría de Educación Gobierno del Estado Chiapas anapu, eiankpesinti iámintu iretani, ísí jímpos no úati jorhentperakua jarhani iretarhu Las Margaritas, El Jicotál, Piedras Negras ka Paraje Chico, jorhentperakueecha sóntku mítanhantaati erokoni je éнка arini ampe eiankpenhaaka.

Nóksí áńchikuarhiaka ka eiankunhakaksí káni méteru áńchikuarhia, jímposí kurhani javakaksí erokuarhini jarhanksí eiankperata. Secretaría de Protección Civil ka Secretaría de Educación, tsími eiankpini javati ampe uétarhini java.

Tuxtla Gutiérrez, Chiapas, 10 agosto 2020 jímpos.

15 agosto 2020 jímpos.

Nanita:

Niraska Jaimeeri jorhentpikuarhu táńkuarhinhaati, boleta exeni ka karanharhikuni. Jurak'uchiaskakini ts'ínáp'íkua akuani, jimpoka i jurhiatikuaterku auauaka. Ásí mirikurhi, tsínáp'iri ísí uantasti:

1. 11:00 atakuarhu, auakats'i ma sapichu iorhesí jímpos tsínáp'itakua charhapenharhi júkueeri p'íkukua.
2. 12:30 atakuarhu, teruk'ani itsi jatsira itsimatakuarhu ka jímpos jatsima tsínáp'íkua akuani tsipampitini, jurak'u éska itsamint'aaka ka xási tsórhtsima. Ásí júkari a ts'ínápiukuani. Teroxutini junkuaka ka ji júaka t'irekua ka iamintuechachi t'ireni.

Laura, chíiti nimakuati.

Eiankpekua

Uantakua jurak'ukua

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Na jási arhintskueeskiksi?

¿Mántani karakata na arhikuarhiski?

¿Mántani karakata ampe jimpoksí no terukunt'asini?

¿Ampets'ini marhoachisini mántani karakata?

Tsé́k'ukuarhini

Arhint'a ka sési kurhankunt'a arhit'atsperakuechani ka sési mókunta ampe énkaksini kurhachini jaka.

1. Kara chíiti arhikurhikua jakankurhikuecha jinkoni.

2. Kara tanimu arhikurhikueechani imecheeri éнка t'u mitiaaka.

3. Kara tanimu arhikurhikua nani éнка t'u sántiru tsitik'a nirani o énkari nika ia.

4. Uantant'a na énka jáxika chíiti pámpériicha.

5. Kuirunhariku X ma jimpo eratsikueechani énka arhijka ampe énkari újka ka ísiri mítini ampe uantantasini karakata énkari nótki arhint'aaka.

Arhint'a kurhankunt'aparini iámintu karakatani. ()

Exesinka karakateeri uéteenhakua o p'itakateechani o únharhikueechani. ()

K'urhankurhisinka máteru néni ampe uantant'axaki karakata. ()

Exesinka na énka jurhajka urhepani ka tátsipani eiamperakua karakatarhu. ()

Exesinti na jurhasini eiamperakua karakatarhu. ()

Arhint'a uinhachaparini ka ísi niáraní énka ma mínta anhxurhitarakua jauaka ka jorhentap'itini jinkoni uantontskurhini. ()

6. Exe karanharhikuntskata ka mókunta k'urhamarhikueechani.

Karanharhikuntskata énka píaaka

5 ichakua uémpasí sési niniri ka k'éрати

2 irhakua purhu sapirhati

3 irhakua yuka arhunturhikata

2 ichakua k'auasí téri

2 ichukua ch'úk'urhi chayaeri

3 ichakua tiriapu k'éрати

1 irhakua ajosí

2 irhakua achiote

10 kilo tsíri

1 kilos kurhirakua

1 kilo kakao

2 kilos xapu

Kuiruntuku karantskuani énka arhik'a namupuru arhukukata jarhaski i karakata.

a) Uéenakua ka kuirunharhikua

ch) Uénhakua, naxani jinteski ka úrakuecha

ch') Uéénhakua ka éska xáni jukaparhaka

Énka karantskua no jukapirinka uéenhakua, ġnákiri máteru arhikurhikua játsikupirini?

Karantskata _____

ġAntisi sési jaki éskari karaka uéenhakua?

ġAntisi karanhak'a karantskueechani?

7. Arhint'a kurhankuntsparini eiampekuani.

EIAKPEKUA

Secretaría de Protección Civil ka Secretaría de Educación Gobierno del Estado Chiapas anapu, eiankpesinti iámintu iretani, íši jimpo no úati jorhentperakua jarhani iretarhu Las Margaritas, El Jicotol, Piedras Negras ka Paraje Chico, jorhentperakueecha sóntku mítanhantaati erokoni je éнка arini ampe eiankpenhaaka.

Nóksí áńchikuarhiaka ka eiankunhakaksí káni méteru áńchikuarhia, jimposí kurhani jauakaksí erokuarhini jarhanksí eiankperata. Secretaría de Protección Civil ka Secretaría de Educación, tsími eiankpini jauati ampe uétarhini java.

Tuxtla Gutiérrez, Chiapas, 10 agosto 2020 jimpo.

Kara imani ampe éńkaksini kurhachini jaka.

¿Nani ka káni marhuatanhasini eiamperakua?

¿Káni jameri no java jorhentperakua?

8. Kuirhunharhikua jimpō kuntaant'a arhikurhikua ka nani marhuatanhasini.

Karanharhikuntskata

Jintesti karakata
énkaksi exentak'a
jatarakueecharhu
énkaksi piáakurhik'a ma
ampe.

**Míntakua
eiampitarakua**

Jintesti ma karakata
énka eiankpekua ma
jurak'ukujka ma néni
ka ísi máteru k'uiripu
sóntku míteni ampe ma.

**Uantakua
jurak'ukua**

Jintesti ma karakata
énka karakurhik'a
chúnkumatini
máteru ampeni.
I karakata karanhasinti
erokakuechani
exeapariani ka ísi
exerpini eiamperakua
eska ma na
uétarhinchaaka.

9. Arhint'a karakata ka kara ampe énkaksini kurhachini jaka.

Táati ma arhiaati uáp'eempani, éska niuaka Tsinhap'erakuarhu tsinhap'irakua p'irani éнка no intsínapka ka úetarhinjaati éska jorhoataaka kuchiichani t'ireraani.

Kara eiamperakua éнка no kuerataaka uantakua jurakuk'uarhu.

Kara uantakua jurakuk'ua.

10. Karaa kararakueechani énkari íáasì jameri mítiaka.

11. Karaa tsimani eratsikueechani urapariani ari uantakueechani.

k'umanchikua

uíchu

12. Karaa íúmu uantakueechani urapariani arini kararakueechani: k, k'.

Jorhenkua 4

K'amarhutaparini jorhekuani, k'uiripu miákua jukari ka k'uiripu k'éрати:

- ❖ Mítint'aati ampe arhisini **eiankpenharhitarakua** exeparinku únharhikukateechani ka arhiantsparini uantakua uétenakueechani.
- ❖ Arhint'aati ka uantant'aati **eiankpenharhitarakueri** eratsekueechani.
- ❖ Mítint'aati ampe uetarhisini mítini ka íši úni karant'ani ma **karanharhitakua**.
- ❖ Karaati, ixeaati ka sési úant'ani **karanharhitakueecha** mámaru jáši erokuarhikua jimpo.
- ❖ Mítint'aati arhikuarhikua, náksi jáxeka ka naniksi úrakuarhisini **eiankpenharhitarakua** ka **karanharhitakua** énka arhint'aaka ka karani arini jorhenkuarhu.
- ❖ Mítiant'aati karakatarhu na marhuasini kararakua k'éратиicha.
- ❖ Mítiant'aati ka karant'aati kararakua **j, t, t'**.
- ❖ Uantant'aati námanka jinteka iápuru íši ireteemparhu ka ampe énka ixeka.
- ❖ Mítint'aati kurhankuparinini arhintskuani nani anapueski ima uantanskua.

Jirinhant'a chíiti takukatarhu uantantskuani
"9. Ts'ame, t'arhechu ka uíchuecha" ka
tátsekua uantontskuarhi jorhenkuarhiriicha
ka jorhentap'itini jinkoni, ini ampe:

¿Ampets'ini jorhentasini ari arhintskua?

Énka méni ísi úkurhiaaka ampe, ¿eratsintasinti éska
t'arhechu ampe énkaksini eiankujka?

Ixea únharhikukateechani ka arhint'ani
ampe uantanhaxaki t'uchiiti jorhentap'itikini
jarhoataati.

¿Exeskiri ampesi
arhik'i?

Éskarinha
exeparini
jámaaka
ja, ja.

Terekuarhisinkari, ¿t'u
míteski ampeeski inte?

Nóompe, exeska
jini k'umanchikua
Tsinhap'erakuarhu.

Iáasi enkach'i
niántaska,
jirantak'ach'i.

Joo, ka
náenach'i
mítia.

Chíiti jorhentak'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Na arhikuarhiski karakata éнка anhatapurhu máparhakutini jaka?

¿Ixespiri ia ari xási ma karakata? ¿Nani?

¿Ampeksi arhikuekasini karakateecha énkats'i exeaaka?

¿Ts'imi karakateecha ampe marhoasini?

Jirinha eiankpenharhitarakua jorhentperatarakuarhu, exea únharhikukateechani ka arhiant'aa karakata uéteenakueecha jorhentak'itikini jarhoauati.

¿Chikun ampe...?
¿Chikunkunya!

¿Ampe jinteski tinharakua Chikungunyaeri?
Inte p'amenchakua África uératini jurhasti ka sóntku k'uiripuni kérésinti. Chikungunya arhikuekasinti "ima éнка tsikakurhijka" jimpoka tsikakurhinhasinti xáni uinhani p'ameraani iámintu kutukueechani.

¿Na p'ikuarherasini p'amenchati?
Arisi p'ikuarheranhasinti i pámenchakua:
• Uinhani tinhani p'ameraani iámintu

¿Nani na kérpisini?
P'amenchakua kérpisinti énkakini t'ukupu t'enaaka. Éнка ma k'uiripuksi t'enaaka, tátsikua uéenasinti p'amenchani 4 ka 8 jurhiatikua jimpó.

¿Nani na mítinhasini?
Uétarhisinti exerkuarhini nirani

An illustration featuring a large mosquito in a red circle. Below it, a hand is being bitten by a mosquito. To the right, a person is holding a bucket. At the bottom, a person is shown with a mosquito on their head.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskuarhi mókuntskueechani.

¿Ampe únharhiski ka ampekini janhastasini?

¿Ampe arhijki?

¿Nári ixesini éska kantsakata jarhaski karakata eiamp'ikua?

¿Ampe uantani jaki íni eiankpenharhitarakua jimpo?

Éska xáni uetarhiaka arhintsi karakatani jorhentap'itikini jarhoataati.

Antankuta kuirhuntskua ma jimpo eratsikueechani éнка antankutarajka eiankpenharhitarakueeri eiankpikuani, ísí ixе.

Inte p'amenchakua

uinhani tinhani.

Na éнка úk'a ma ampe kuárhukuni inteni p'amenchakuani chikungunya jintesti:

t'ukupu t'enaaka.

P'amenchakua kérpisinti énkakini

sóntku k'uiripuni kérisinti.

Na éнка uéenak'a ma p'ikuarherani i jási p'amenchakua:

óxurhani ka ot'akuarhini sési, éska t'ukupu no úaka t'enharhpini.

**Éska na arhik'a eiankperakua éнка jukanharhika
mítperatarakuarhu, úantsi ka mókuntsi
kurhamarhikuechani.**

Karakata jimpó eiankuni k'uiripuni ampe úkuarhisini
énka ma t'ukupu t'enhaaka p'amenchakua jukari.

Kara 2 úkua náenach'i úa kuap'ikuarhini ka nóts'ini
kérini p'amenchakua chikungunya.

Kara náenach'i úa mítini énkats'ini ampe kérikia inte
p'amenchakua chikungunya.

Arhiantsi' eratsikueechani jorhentap'itikini jarhoataati.

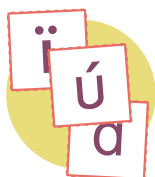
Uétarhisinti no jatsini itsi jatantskatini, ka ísī nóts'ini kériati p'amenchakua.

P'ikuarherakua éнка sánteru xarharak'a jintesti uinhani p'ameraani iámintu kutukueechani.

Éнка uékanhaaka míteni éka p'amenchani jaka ia, uétarhisinti tsinhap'ikuarhu nirani.

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératichani.

Arhint'a eratsekueechani ka
uantakueechani jorhentap'itikini jarhoataati
ka kara jimanki kueratajk'a uantakua énka
sési péent'aaka eratsikuani.

**sípiaata
incharhitakua**

p'amenchakua

T'inharakua Chikungunya jintesti ma _____

Kuatarani

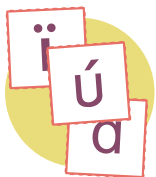
Jáakuarhini

_____ jintesti p'amenchakueeri
p'ikuarherakua.

p'arhip'arhitakua

t'enaaka

I p'amenchakua kérpesinti énka tukupu
ma _____.

*U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'érañichani.*

Arhint'a eratsekueechani jarhoatakorhiparini
chíiti jorhentap'itini jinkoni ka ónhaa uirhipu
úkata jimpo kararakueechani.

J

j

Arini ementa jimpo tata
Julio no junkuaspti.

T

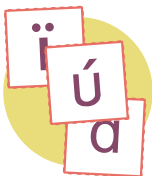
t

Terekua no antaraspti
éska uéxurhikua.

T'

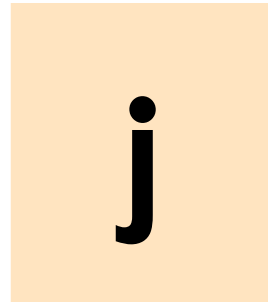
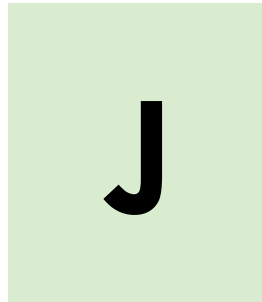
t'

Uitsintekuaksí uarhasti
t'arhe uarhariicha
T'urhikuarhu anapu.

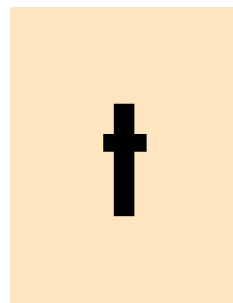
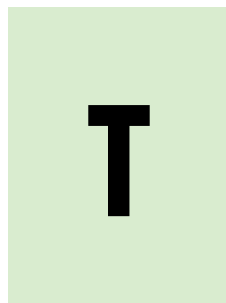
*U Kararatarkuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'ératlichani.*

Arhint'a eratsekueechani chíiti jorhentap'itikini
jarhoataati ka ixé sési nani úranhasini kararakua
k'éратиicha.

Jorhentpenhaxati ankonakua úmant'ani.

Tata José ampakiti tasampani úsinti.

Mítiskaksí éska jini Tamaulipas mámaru jási
p'amenchakua tsinap'inhasinti jimpoka jaka mamáru
jási tsinhap'iriicha.

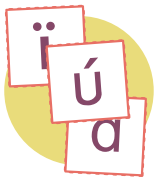
Uarhiiti éнка úka sési jási tánharhikua nana Teresa
arhinhasinti.

T'

t'

Nó sési p'ikuarheraxapti juchiiti uátsi. T'inharaxapti éнка ji ixepka.

T'arhechu charhapiti tsinchisti.

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératichani.

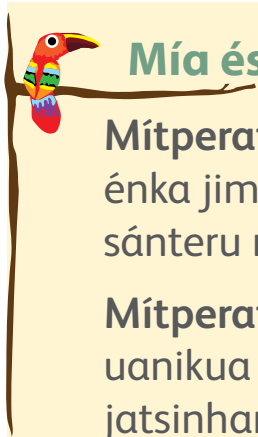
Kara jorhentperikini jarhoataati amperi míteski mítperatarakueri ampe.

¿Náksi járhaski?

¿Ampe eiankperakua jukanharhiski?

¿Na xarhatanhasini eiankpenharhitarakueeri
eiankpekua?

**Arhint'a t'uchiiti jorhentap'itikini jarhoataati arhint'ani
ka uantant'a.**

Mía éska:

Mítperatarakua karakataesti únharhikukata ka uantakua éнка jímπο mítenaaka ampesi úkuarhini jarhak'i ka ístu sánteru mítetpini imani ampe éнка mítekata jauaka ia.

Mítperatarakua kánikua marhoasinti jímpoka uanikua k'uiripu úsínka míteni ampe, ka ísi jímπο jima jatsinharhitani jímanka sánteru k'uiripu jamaaka ka únksi íámintueecha eranharhitani.

Mítperatarakua:

- Ma jásik'u mítikua jukanharhisinti.
- Jukasti ma arhinhakua.
- Mitekua éнка sánteru uétarhini jauaka.
- Jatanharhikurhasti eranharhikukateecha énkaksi mák'u úkuarhent'ajka eiankpenharhitarakuani jinkoni ka ístu eiankpesinti.

- K'éрати ka sapirhati kararatakua úrani, ka ísí jímπο sáneru sési mitetpini ampe éнка úkuarhini jauaka.
- Kúntant'a eiankpikua na énkari uékaaka.
- Jarhasti sáneru sési eiankpini ampe.

Arhint'a eratsikueechani jorhentap'itikini jarhoataati ka kuirunharhiku ma ✕ jímπο éнка ísíika ka éнка no ísíika.

Karakataecha	Ísíisti	No ísíisti
Mítperatarakua no ma ampe únharhisti.	☐	☐
Eiankpenharhitarakuarhu mámaru járhati kararatakua úranhasinti ka ísí táchani ampe eiankpeni.	☐	☐
Únharhikukateecha eiankpesinti ampe.	☐	☐
Eiankperakua mámaru ampeeri.	☐	☐
Jukasti arhikurhikua.	☐	☐
Kararakueecha atantskata ka námanka xáni k'érakaksi uékasinti éska ixenchakuekanhaaka.	☐	☐

Onhaa ma uirhipu jimpo éнка jinteeka
jima ka úkua ampe jimanka úranhak'a
eiankpenharhitakua.

K'út'arhu ma incharini

Tsinhap'erakuarhu

Jorhentperakua
iretarhu anhapu

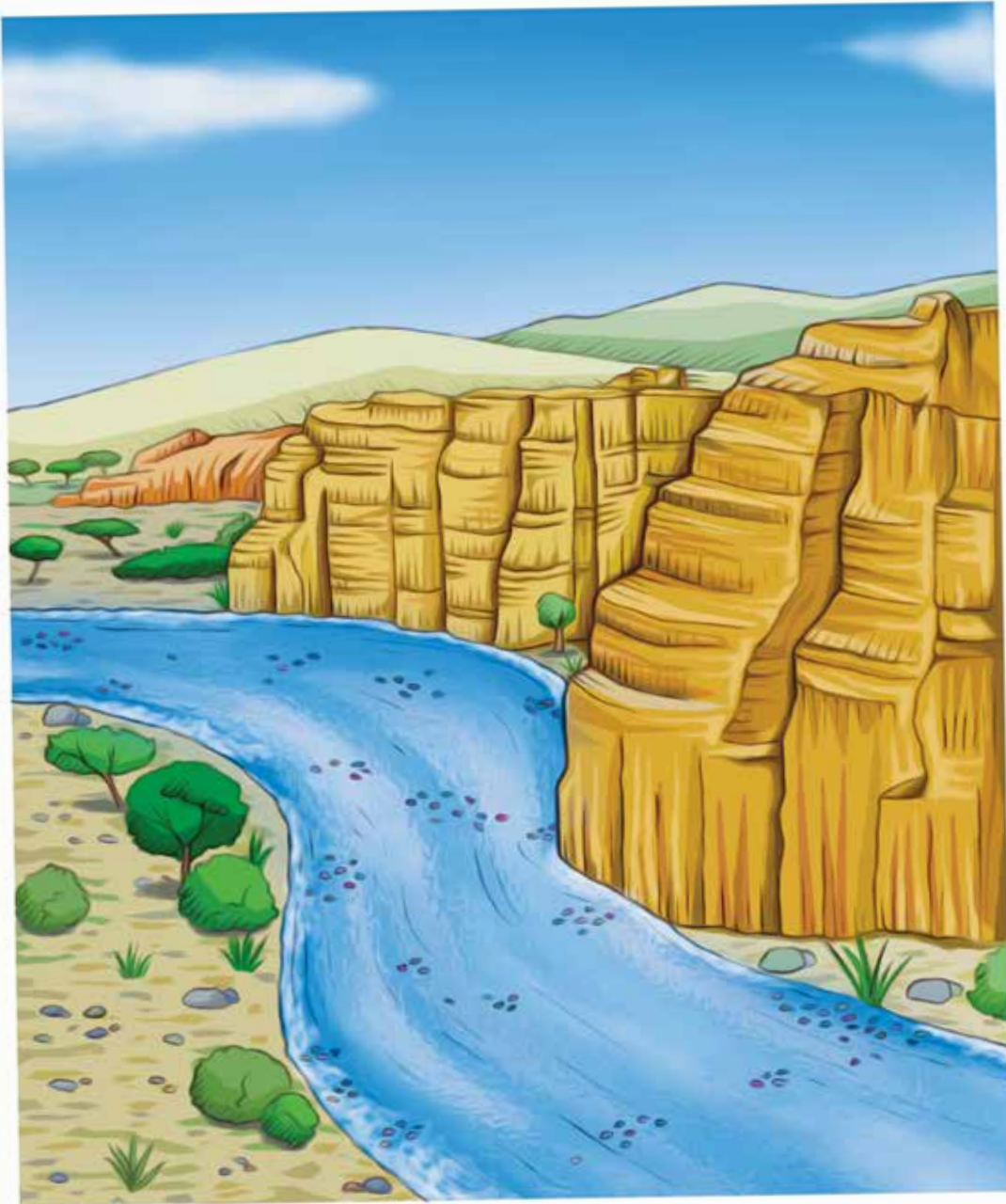

Iretarhu kópekua

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi
mókuntskueechani.

Arhint'a jarhoatakorheparini chíiti
jorhentap'itini jinkoni ka uantantskuarhi
p'itakateeri ampe.

lorhekua éнка itsi ampanharhika ka iorheni kanikurhiparini imani Quebrada de Cafayate.* Antaamerani sési eramakuarhisinti tsakapu sapirhati jimpoka itsi sési ampanharhiska. Ixuini ka ixuini jarhasti anhatapuecha ka kérenta énkaksi pámpik'a iorhekuani. Ka sánteru sési jánhaskuarhisinti juátecha jimpo [...]

Jima sési mintsikuarhini ka pínhantini auantani jinkoni pámpekuarhi ka ísi erokuarhi inchaterumakuani.**

* Quebrada de Cafayate, jarhasti Argentina karhakua ísi.

** "Descripción y retrato" (fragmento), consultado en línea el día 29 de septiembre de 2016, a las 2:48 p.m., disponible en <https://bit.ly/36Mqzjn>

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Ampe jarhaski jima?

¿Náksi jáxeski, iorhekua, tsakapueecha, k'erenta, juáteecha ka auanta?

¿Nani jarhaski tsakapueecha, k'erenteecha ka anhatapueecha?

¿Karakata jimpori ampuska mítini jima?

¿Náki úkueecharhu marhuataasini íni járhati eiankpekueechani?

**Eiankperee máteruechani jinkoni, éska na jánteka
jima éнка t'u xáni tsitik'a.**

Únharhiku jima anhapu ampe énkari uantant'aaka:

**Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi
mókuntskueechani.**

¿Ampe jási eiankperakua kúrhutaskiri chíiti
eiankpekuarhu?

¿Nári chúnkumakua jimpo úski sési eiankpeni?

¿Arhijkiri éskari úaka kúturhutani sánteru eiankpikua?

¿Náki?

Kurhanku ampekini jánhastasini eiankpikua chéeti jorhentap'iti ka úanta ampekini arhiski.

Mía éska:

Uantontskuarhini máteruechani jinkoni éska na jánteka nani arhikuarhisti **untantskua na éнка jántika nani**.

Na éнка jántika nani imeesti éнка jucha uantant'aka sési, ampesi jaki jima éнка jukaparhakueeka, náksi járhaski ka ístu kueraakata naniksi jarhaski.

I jási uantantskua marhuasinti mítetarpenni máteruechani ¿na jántiski nani?

Uantantskua éska na jántika nani, ampusinti ma mítini nani pakarasini jímanka úkuarhik'a méni ampe, o sánteru jakak'uni ampe, éska, éнка ma uantant'ani jarhak'a ampe:

- **Éнка isik'a ampe**, éska éнка ampe ma úkuarhinchak'a, éнка ireta ma uaxat'akuarhik'a, uantontskuarhini imeeri ampe ímankach'i nípka miiuni, ka ima mínteuaati enkach'i jimpo ampuaaka miiuni máruteru ísi.
- **Éнка no ísik'a ampe**, imeesti iámintu járhati uantantskuecha.

Ampukuarhisinti uantant'ani nani anhapu ampe, p'itakatani ma o unharhikukatani eranhaparini ka ts'imanka kurhankuni jarhak'a, ampunksi úts'ikuarhini unharhikukata ampe no mítiparini.

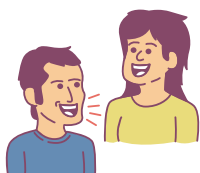
Uantantskua jima anhapueri ampe marhoakusinti k'uiripuni ka jorhenhanksi sési exeni ampe.

Kurhanku jánhaskakua énkakini chéeti jorhentap'iti arhiaka ka uantontskuarhi: ¿amperi ampua kúrhutani uantantskuarhu?

1. ¿Náki jinteski ampe ma énkari uantant'aaka?
Ireta ma, k'éri ireta, *paraje, quebrada*, ireta sapichu, ka p'ukimintio.
2. ¿Nani pakarasini?
México, Puebla, no iauani, iauani.
3. ¿Na jántiski jima? K'éri, sapichu, sési jánteski, tsántesini, pínhantini, mískuarhikua jarhani, tsípekueeni jánhaskuarhini, chérpikueni jánhaskuarhiski.

4. ¿Ampe kueraakata jarhaski jima?
lorhekua, itsi uekorhikua, juáteecha, anhatapuecha, júkskakata, k'erenta, táecha, tsípitiicha, tsitsiki ka méteru ampe.
5. ¿Naniksí pakarasini kueraakateecha ampe? Karhakua, kétsikua, uikixkantarhu, k'uanirhkantarhu, máakanta, antach'ukuni, tátsipani, orhepani o menterueni isi.
6. ¿Náksi járhaski kueraakateecha?
Sapirhati, k'éрати, éнка tsakuk'a exekua, kuauk'así ampe, xunhapini, urapiti, no sési járhati, sési járhati, kánikua k'arhiri, t'okeri ka máteru jási ampe.

Kurhaku t'uchiiti jorhentak'itini éska uantaaka na jántiski nani énka miiuka. Uantontskuarhi:

- ǵAmpe ka amperi ixeskiri uantantskuarhu?
- ǵAmpe ka ampe uékapiriniri sáneru ampe mítikuekani?
- ǵAmpekini jarhoaski janhaskaniri na jántiski jima?

U ka uantant'a na énka jántika jima énka t'u xáni tsitijka. Kurhaku éskakini jarhuataaka jorhentak'iti.

Exe nári kantsani eiankpekua énkari uantant'aaka chúxapaani k'urhamarhikueechani:

- ǵNaniiski jini, ka nani pakarasini? Ireteeski, kópikua ma, ireta sapichu, echeri ma, ekuarhu o ampe máteru ampeeski.
- ǵNa jinteski? Sési jáxiski, k'éski, tsípekuarhueski, pínpinhanteski.
- Ampe jási kueraakata ampe jarhaski, ǵnáksi jáxiski ka naniásiksi jarhaski?
- Jorhena náenari úpirini chéeti uantantskua eiankpini ka tátsikuarhu uantantá.

Eiankua chéeti uantantskua ka kurhankua máteruechani.

Kurhanku námaka uant'antajka t'uchiiti
jorhentap'iti námanka jántika nani, ka
mítent'ani nani janhaskuarhixaki.

Úntsì ma uantantskua na éнка jánteka ka máteru k'uiripukini arhiaati naniiski.

Uantontskuarhi ka eratsini ampe énkari jorhenkuarhika uantantskueri máruteru ísì anapu.

¿Sésiri ják'unt'aski eiankpekua énkari úka máteru nani anapu uantant'ani?

¿Antisiri arhijki éska sánteru sési jarhaska ampe énkari uantant'aka? ¿Nani sési úkurhint'aski?

¿Arhijkiri éska uétarhisinka sési kurhankunt'ani énkaksini arhini jauaka eiampekua máteru nani anapu ampe?

Exeua únharhikukateechani ka kurhanku
arhintskua chíiti jorhentap'itiiri ampe éнка
uantak'a k'uiripu.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Uarhiiticha antisí kara arhintskuani?
- ¿Na arhikuarhiski karakata énkaksí karaka?
- ¿Ixespiri ia ari xásí ma karakata? ¿Nani?
- ¿Ampe marhua i karakata?

Arhiantsí eiankperakueechani jorhentap'itikini jarhoataati.

¡Pia itsukua iretarhu anapu!
\$12.00
mántani litro
Ixu kurhak'uarhe

Íntspekuarhu
"Nana Juanita"
¡Ixu íámu ampe jarhasti ka
no xáni jukaparhasti!
Atarantskuarhu 59

**K'umanchekueeri ampe ánehkuarhita únhasinti
ka k'uta ampe atant'anhasinti**

Israel Paua Romero
uantap'etarakua : 55 11 22 33 44

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Na karakuarhisini mántani karanharhitakua jimpo?
- ¿Náki eratsikueechani marhoatasini ka ixenchakueekanhani?

¿Ampe eiaatspisĩni ka ampe xarhataĩni mántani
ampe tírekueeri?

¿Ampeĩ no kuerataa ma karanharhitakuarhu ka íĩĩ
úni íntspekuarhini?

Arhint'a karakatani jarhoatakorheparini chíĩti jorhentap'itini jinkoni na xáni éńka uétarhiaka arhint'ani.

Mía éśka:

Eiankperakua jintesti sĩanta arhintskua éńka jukanharhika
eianpikua éśka, naniimankatsĩ ampuaka nirani miiuni,
úkua ampe ka íntspikuarhikueri.

Eiankperakua jimpo, iamintu k'uiripuni p'ĩmarhiani éśkaksĩ
niuaka miini nani, úkua ampe úni, o piakuarhini ampe.

Eiankperakua ampe éńka jukanharhiaka:

- **Eiankpekua.** Eiankuni naniiski, úkua ma o íntspekuarhikua
ampe.
- **Nani éńka eiaatspinhani jaka jarhoap'erata ma o
íntspekuarhikua.** Ménichani uétarhisĩnti eiankuni k'uiripuni
naniinka niáraka éńka uétarhinchani jauaka ampe.
- **Uantakua ka eratsikua ma uétarhisĩnti éńka eiankpeni
uekaka ampe.** Ka ampuni mítetarpini naena éńka
orhepani uéraaka úkua jimpo o ampe éńka uékaaka
íntspikuarhini ka méniichani eiankpekua jarhasĩnti ia.

Jarhastiksĩ máteru járhati **eiankperakueecha** ímankaksĩ
arhiaka ampesĩ úa ka ístu sóntku míntaskurhin náni,
o jímanka ampuaka etsutani o no éśka t'irekuarhu
ma incharini mítetarpini nani jarhaski komuni
jorhentperakuarhu.

Erakunta ma karakatani ka karanta ma karanharhitakua.

Énkari úaka
exerpini úrakua

Énkari úaka
exerpini
ánchezurhita o
úkua

Énkari úaka
exerpini ma nani

Kara eiamperakua éнка jukanharhiaka karanharhitakua jorhentap'itiki jarhoataa.

¿Náki úrakua, ánychikurhita o nani uékaxakiri exerpini?

¿Ampe no mák'ueniiski o sési xarhataşini chíiti úrakua, ánychikurhita o ma nani?

¿K'uiripu ampe sántiru uékasini mítini úrakueeri, nani máeri o ánychikurhiteeri éнка t'u erakuntaka?

¿Ampe máteru eiamperakua uétarhisinti karant'ani?

Kara eiamperakua jorhentap'itiki jarhoataati.

A large, blank notepad with a spiral binding on the left side, intended for writing.

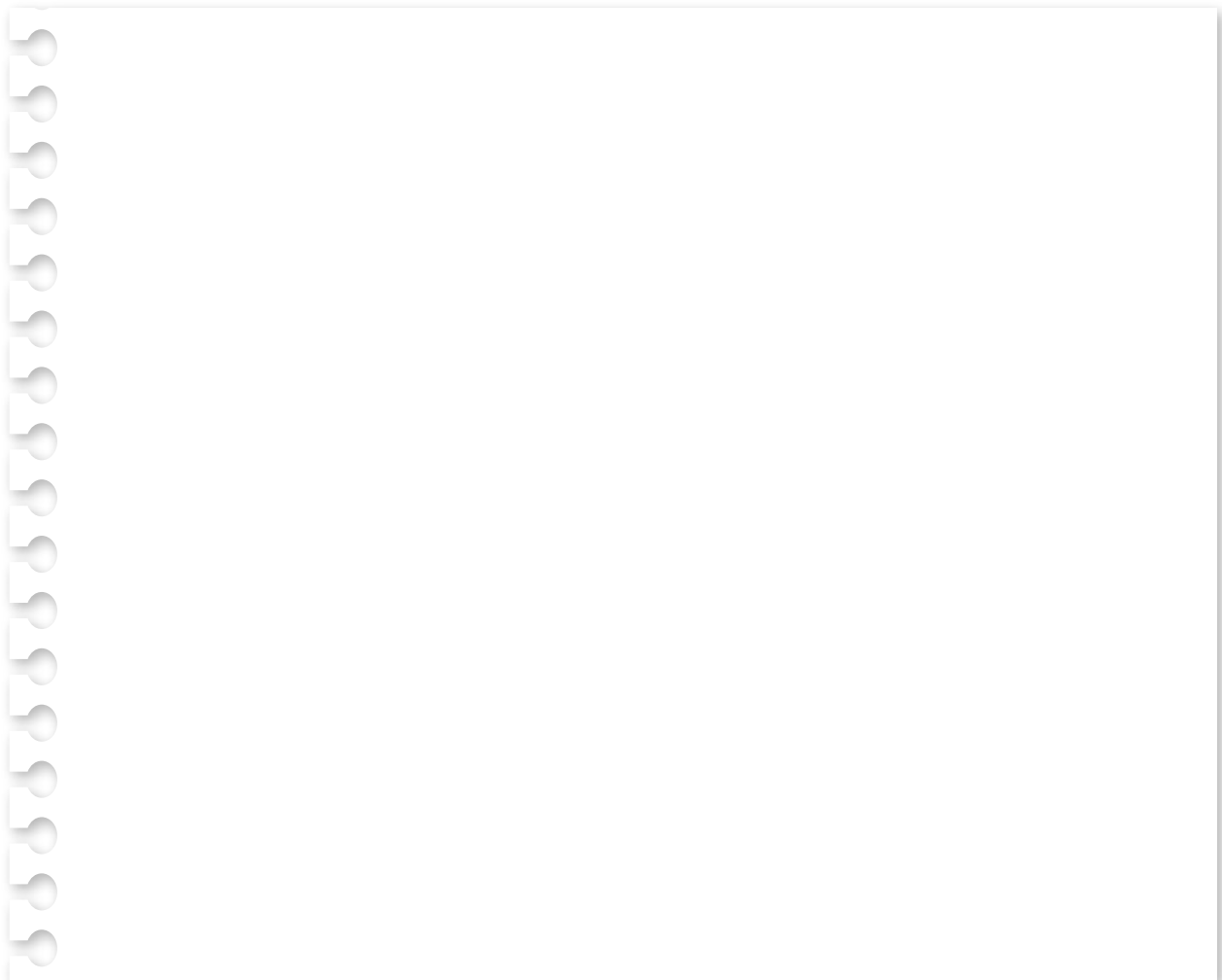
Exe t'uchiiti karanharhitakuani, ixeparini éska:

- Exerpišini úrakua, ma nani o ánychikurhita énkari erakuntak'a.

- Énka jukaka eratsikua o uantakua énka k'uiripu exenchauaka.
- Karaskiri arhikurhikua k'uiripuri o náni máeri, ġúraaskiri kararakua k'erati?

Mót'aku t'uchiiti karanharhitakuani máteru jorhenkuarhirini jinkoni ka ixé éska sési jarhaska íni jimpo. Aienku ampe énkari ixeka.

Énka t'uchiiti karanharhitakua jimpo arhikaksini éskari sési únt'aaka, karant'a ixe.

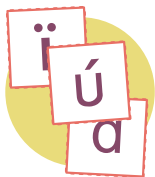
**Karant'a ma eratsekua ima éнка k'uiripuni
úrakueechani mititarak'a.**

**U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'ératiiichani.**

Kara arhikurhikua ampe éнка exerpini jaka karanharhitakua.

Píakurhi kurhinta
tekueri jorhepitku

¡lstu jarhasti etukueri!

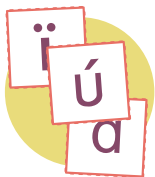
Íntspekurhinhasinti
tsikateechani
ka t'arhechuichani

Unantasinti
mamaru

jási xukuparhakua

¡Intspekurhinhasinti
ch'kári k'arhiri!

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani
marhoataparini kararakua k'ératichani.

Kara kararakua éнка sési antakutaaka uantakuechani.

sunun__a

j

t

t'

__uáta

j

t

t'

tarhe__a

j

t

t'

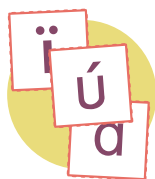

p'a__amu

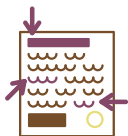
j

t

t'

U Kararatarakuani jinkoni eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératíichani.

Arhint'a nitamakueechani jorhentap'itikini jarhoataati ka X ma jimpo kuirunharhiku nani énkari uétarhinchaka karani ma karanharhitakua.

Úkua ampe	Uetarhinchasinti karani ma karanharhitakua	
	Jo	No
Énkari uéjka éska chíiti achaati no mirikurhiaka imani ampe énkari juáraka jini k'éri iretarhu anapu.	☐	☐
Énkari uéjka éska k'uiripu mítiaka éska chíiti íntspekuarhu íamintu ampe jataska énkaksi uétarhinchajka.	☐	☐
Énkari uéjka éska chíiti uátsi mítiaka éskari niraska íntspikuarheni kópikuarhu ka éskari t'irekua jurak'ukuska.	☐	☐
Énkari uéjka éska k'uiripu mítiaka éskari sirikusinka mámaru jási xukuparhakua.	☐	☐
Énkari uéjka éska k'uiripu mítiaka éska chíino tsikateechani ataranant'asinka.	☐	☐

Terukutant'a tsimani karakateechani.

¿Chikun ampe...?

¿Chikunkunya!

¿Ampe jinteski tinharakua Chikungunyaeri?

Inte p'amenchakua África uératini jurhasti ka sóntku k'uiripuni kérésinti. Chikungunya arhikuekasinti "ima éнка tsikakurhijka" jimpoka tsikakurhinhasinti xáni uinhani p'ameraani iámintu kutukueechani.

¿Na p'ikuarherasini p'amenchati?

Arisi p'ikuarheranhasinti i pámenchakua:

- Uinhani tinhani
- Uinhani p'ameraani iámintu kutukueechani
- P'amerhekuarhini
- Ép'u p'amerani
- Jiuanchani
- Kuatarani
- Atsimerhikuarhini

¿Nani na no p'amenchani?

- Tsita itsi éнка pakarajka uéakurini ka inchaakurini, jimpokaksi jimini úkuarhisinka t'ukupuecha.
- Atarhikuarhi t'ukupu chítakua.
- Míkaani ómutakueechani ka erach'atakueechani ka t'ukupu uarhirakua atamutaani.
- Óxurhani ka ot'akuarhini sési, éska t'ukupu no úaka t'enharpini.

¿Nani na kérpisiñi?

P'amenchakua kérpisiñti énkakini t'ukupu t'enaaka. Énka ma k'uiripuksi t'enaaka, tátsikua uéenasinti p'amenchani 4 ka 8 jurhiatikua jimpo.

¿Nani na mítinhasini?

Uétarhisinti exerkuarhini nirani Tsinap'ikueecharhu jimankaksi exeaka ka éнка uétarhiaka, iurhiriksiñi p'itaxukuati ka ísíksi úni sésimintu mítini nani náksiñi tsinani.

Ísí úparini ampet'u, kánikua jarhuap'esinti éska k'uiripu no kérikuarhiaka mátiru jási p'amenchakua, éska dengue o zika, ts'ímit'u t'ukupuechani jimpo kérpisiñti.

Unidad de Inteligencia Epidemiológica y Sanitaria
800 00 44 800

Eiankpenharhitarakua

Píakurhi kurhinta
tekueri jorhepitku

¡Istu jarhasti etukueri!

Íntspekurhinhasinti
tsikateechani
ka t'arhechuichani

Unantasinti
mamaru
jásí xukuparhakua

¡Intspekurhinhasinti
ch'kári k'arhiri!

Karanharhitakua

**Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi
mókuntskueechani.**

¿Na jási arhintskueeskiksi?

¿Na énkaksi arhikorheka?

¿Mántani karakata ampe jimpoksi no terukunt'asini?

¿Ampets'ini maruachisini mántani karakata?

Arhukukua 2

K'amarhutaparini arhukukuani, k'uiripu miákua jukari ka k'uiripu k'ératí:

- ❖ Arhint'aati karakatani ka úni mítini ampe énka jataka.
- ❖ Arhint'aati ka kurhankunt'aati ampe uantasini karakateecha ari arhukukua jimpo.
- ❖ Eratsiati jánhaskaparini karant'ani karakata ma ka úni aienkpini ampe sáni.
- ❖ Karaati, ixeari ka sési jatsiint'aati karakateechani énka karanant'auaaka.
- ❖ Énka arhint'aaka ka karani arhukukua jimpo mítiant'aati na arhikuarhisini karakata ka na úkata jarhaski.
- ❖ Uantaati ka kurhankunt'aati uantantskueechani.
- ❖ Mítiant'aati namuni kararakueechani énka úranajka p'urhepecheeri karakateecharhu.

Jorhenkua 1

K'amarhutaparini jorhekuani, k'uiripu miákua jukari ka k'uiripu k'éрати:

- ❖ Arhint'aati eiankperata **tsinap'iriiri karakata** ka ísì úni mítini ampe énka jataka.
- ❖ Jirinhant'aati ampementu uantasini ma **tsinap'irieri karakata**.
- ❖ Karaati eratsikueechani énka uétarhiaka **uantakua axakua**.
- ❖ Karaati, ixéati ka sési úant'ani **uantakua axakua** ma.
- ❖ Mítint'aati na úkata jarhasi karakateecha ka náksi marhuasini énka arhint'aaka ka karant'aati.
- ❖ Mítiant'aati karakatarhu na marhuasini kararakua k'éратиicha.
- ❖ Mámaru uantakua jimpo mítiant'auati ka karant'ani **ch, ch'** kararakueechani énka jorhenkuarhini jauaka.
- ❖ Uantant'aati áampe nitamakuarhiski méni jimpo uantontskuarhiparini.
- ❖ Mítint'aati na kuturakorhesini eratsekueecha énkaksi uantant'ani jarhak'a (ka énkaksi arhintani jarhak'a ma karakatani).

**Jirinant'a chíiti arhintskuarhu uantantskuani
"7. Antisi axuni siuankua axantsia" ka
tátsikua uantantskuarhi jorhenkuarhiriicha
ka jurhentap'itini jinkoni, ini ampe:**

¿Ampets'ini jorhentasini ari arhintskua?

¿Nákiiski kasipikuiicha sési irekueeri éнка arhik'a axuni
ka sintsuni?

Éнка méni ísi nitamakuarhiaaka ampe, ¿nóri méni ísi
úkuarhinchaski éska sintsuni na úkuarhinchapka?

Ixea únharhikukateechani ka arhint'ani ampe uantanhaxaki t'uchiiti jorhentap'itikini jarhoataati.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Na arhinasini karakata énka íntskunhaka uarhiitini?
- ¿Antisixamu xáni ampaki éska uarhiiti arhint'aaka karakatani ka éska úaaka iámintu ampe énka arhint'aka?
- ¿Ixespiri ia ari xási ma karakata?
- ¿Ampe marhua i karakata?

Arhint'a tsinap'iriiri karakata éнка atakurhijka chupipiti jimpo jorhentap'itikini jarhoataati.

Ts'inaap'iri Ana Tsintsun Mora

Tsinap'iri jorhenati
Sésikua 0810347

Káni tsinakuarhini niraski: 15 mayo 2020 jimpo

P'amenchat: Juan José Soria Mateo

Jatiristi: 23 véxurhini

Uarhiiti ka achaati: Achaati

P'amenchakua:

K'vant'ani pani ka jivani.

Tsinap'ikua akua:

– *Amoxicilina* 500 mg, 3 irhakua arhani ma jurhiatikua jimpo 5 jurhietikua.

– *Ibuprofeno* 400 mg, 2 irhakua arhani ma jurhiatikua jimpo 3 jurhietikua.

– *Electrolitos orales* 500 ml, arhani 500 ml ma jurhiatikua jimpo 3 jurhietikua.

Ampe énkari uáaka:

Mintsikuarhini 3 jurhietikua, no arhani k'viripita ka k'avasi, ka itsimani jarhani.

Tsinap'iri **Tsinap'iri Ana Tsintsun Mora**

Kuirunharhikua

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Ampe eiamperata úa jatani mántani
arhukukuarhu?

¿Néni marhuakusini inte eiampekua íši arhukukata?

¿Ne o néecha íntspesini ari jáši eiampekua? ¿Ampe
marhuasini?

Arhit'a uantamentu tsinhap'iriiri karata jorhentap'etikini jarhoatati.

Tsinhap'iriiri karatarhu jirinhant'a eiampekua énkaksini kurhachini jaka ka mókuant'aa k'urhamarhikueechani.

¿Néeriski ari tsinhap'irieri karakata?

¿Ampe jási p'amenchakua kánkorhesini inte tataka?

¿Ampe uétarhisini úni ka ísi ampakintani?

¿Ampe aua ka ísi sóntku ampakintani?

Arhint'a eratsikuani jorhentap'itikini jarhoataati ka kuiruntuku imani éнка jinkoni sési antankutajka.

1. Mintsikurhiati ka no ma ampe úaati:

5 jurhietikua.

3 jurhietikua.

2. P'amenchati jatiristi:

32 uéxurhini.

23 uéxurhini.

3. Iúmu jurhietikua auati ma *Amoxicilina* mántani:

8 atakuarhu miiuparini.

12 atakuarhu miiupani.

4. P'amenchati úaati arhani:

no arhani k'uiripita.

t'irekua no k'uiripita ka
ni k'auasĩ jukari.

5. P'amenchati sésimentu k'úaant'asti ka p'amearhani ka p'irasti:

pani ka jiuani.

jiuani ka tinharakua.

**Ixe jukanharhikueechani ka arhint'a
eratsikueechani jorhentap'itikini jarhoataati.**

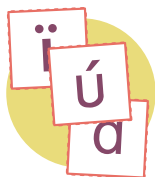
P'amenchati méntku
itsimani jauati ka sóntku úni
ampakint'ani.

Tsinhap'iri Ana Tsintsun Mora
karasti tsinhap'itakuani.

P'amenchati achaatisti ka
23 jatiristi.

**U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'ératíichani énkari jorhentamini jaka.**

**Arhint'a uantakueechani t'uchiiti
jorhentap'itikini jarhoataati ka jirhinhant'a
jeuekuarhitixati kararatakueecharhu.**

ch'ukari
kachukutarakua
uekach'akua

ch'anarakua
t'arhechu
tumpiicha

n	t	u	m	p	i	i	ch	a	ts'	t	o	u
ï	a	t'	ch	s	o	e	x	r	n	k	s	e
nh	rh	m	a	ch'	u	k	a	r	i	m	a	k
ch'	u	e	ï	rh	e	o	ts	n	u	e	k	a
s	k	o	a	u	e	p	j	a	rh	i	a	ch'
x	a	e	k	i	ts	ch	rh	ï	ch	p'	t'	a
ch'	a	n	a	r	a	k	u	a	k	u	t	k
m	j	ï	n	h	ts'	k	e	p	a	u	ch	u
k	a	ch	u	k	u	t	a	r	a	k	u	a

**U Kararatarakuani jinkoni jimpani
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'éратиichani énkari jorhentamini jaka.**

**Arhint'a uantakueechani t'uchiiti
jorhentap'itikini jarhoataati ka uirhint'a ch ka
ch'.**

echekorheta

echuskuta

kurucha

charhaku

achaati

charhapiti

kuchunta

ch'apata

ch'anani

uch'akurani

ch'eri

uekach'akua

ch'apani

jóch'akua

**U Kararatarakuani jinkoni jimpani
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'ératichani énkari jorhentamini jaka.**

Arhint'a eratsekuuechani chíiti jorhentap'itikini
jarhoataati ka ixé sési nani úranhasini kararakua
k'éратиicha.

Ch

ch

Charhakua uékorhisti uaxantsikuarhu.

P'ikunt'ani niuaka Chabeloni jinkoni.

Ch'

ch'

Juchiiti uátsi ka ji ch'apaskaksí ma anhatapuni.

Ch'úk'ari kánikua k'uetsapesti.

Tsíntskua jimpo niuaka Ch'erani.

U Kararatarakuani jinkoni jimpani
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'éратиichani énkari jorhentamini jaka.

**Arhint'a karakatani jarhoatakorheparini
chíiti jorhentap'itini jinkoni na xáni éнка
uétarhiaka arhint'ani.**

Mía éska:

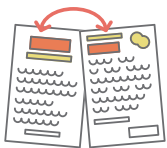
Tsinhap'irieri karakata jinteesti ma karakata éнка arhijka ampe úni ka náxani íntskuni tsinhap'etarakua p'amenchatini, ka ísï úni sóntku ampakintani. Ari karakata jánhastpesinti na játini, naxani ka ampe íntskuni p'amenchatini.

Tsinhap'iriiri karakata jintesti k'uiripueri éнка p'amenchani jarhajka ka eiampekua ísï arhukukata jarhasti:

- **Pamenchatiiri arhikorhekua:** Jima jatasti néeski p'amenchati éнка tsinhakorheni jaka: arhikorhekua, achaatiski, uarhiitiski, náxani jatiriski.
- **P'amenchakua:** Jatanharhikurhasti ampe jási p'amenchakueeski éнка k'uiripu p'amenchani jaka.
- **Tsinap'ikua akua:** Jatasti ampe tsinhap'etarakua arhani o jukani, náxani ka námuni jurhiatikua.
- **Ampe énkari uáaka:** Arhisinti p'amenchatini ampeteru úni ka no úni, ka ístu ampe t'ireni ka ísï sánteru kókuani ampakent'ani.
- **Tsinhap'eriiri arhikorhekua:** Jatasti néeski ima tsinhap'iri éнка exerpini jaka, na arhikorheski, mínta kuirunharhikua, ka ístu imeeri miiukua éнка sésikua intsínaka ka úni tsinhap'eni.
- **Káni tsinakuarhini niraski:** Jatasti ampe uéxurhini, kutsi ka jurhiatikua niraski ima p'amenchati tsinhap'rini jinkoni.

**Arhiant'a mántani eratsekuechani chíiti
jorhentap'itikini jarhoataati ka jatsinharhiku i jási ma
jimpo ✕ éнка ísíika o éнка no ísíika.**

Erastsekua	Ísíisti	No ísíisti
Tsinhap'irieri karakatarhu jatanharhikurhasti eranharithakueecha.	☐	☐
Arhisinti néeski énka íntspini jaka tsinhap'itarakua.	☐	☐
Arhisinti nani irekaski p'amenchati.	☐	☐
Arhisinti náki tsinhap'itarakueechani úraani ka nana marhuataani.	☐	☐
Arhisinti néeski p'amenchati éнка ixenhani jaka.	☐	☐

**Arhinta mántani nitamakua chíiti
jorhentap'etikini jarhoataati ka kuirunarhiku
Jo/No, énkari uétarhinchaaka arhint'ani
tsinhap'irieri karakata.**

Úkua ampe	Uétarhinchaakari arhintani tsinhap'irieri karakatani	
	Jo	No
Énkani uékaaka míteni ampe jurhiatikua uéenakurhia Semana Nacional de Salud.	☐	☐
Uékasinka míteni namuni pastillaechani auaani.	☐	☐
Ekani uékaaka míteni na jántu arhani arini itsimakwa tsinhap'etarakua.	☐	☐
Niraska tsinap'ikuarhu ka uékasinka míteni náki vacuna kueratasini juchiiti uátsi.	☐	☐
Niraska sipiati íntsperakuarhu ka uékasinka míteni náki tsinhap'itarakua piáni.	☐	☐

**Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskuarhi naniteru
uétarhisini arhint'ani ma tsinhap'irieri karakatani.**

Ixea únharhikukateechani ka arhint'a ampe uantanhaxaki t'uchiiti jorhentap'itikini jarhoataati.

Sési úkuarhisti
k'uínchikua éнка juchiiti
uátsi Julia uéntaka
jorhentperakuarhu. Orheta
juramuti iretarhu anapu
uantasti ka p'ímarhiasti
iámintu sapirhatiichani
éskaksí sánteru niuaka
jorhenkuarhini máteru
jorhentperakueecharhu.

No úskani nirani, žka
uarhakueecha ampe
uarhanhaski?

¡Jo! Sánteru tátsekua
sapirhatiicha uarhasti. Éнка
k'amarhutapka juramuti
uantani, jorhentperakueeri
orhets'íkuti sési arhiaasti
iámintu sapirhatiichani
jimpokaksí jánkorheka
ampe jorhenkorheni
ka k'amarhutanksí arini
jorhenkuani.

Xási éнка na
uantapka,
jorhenkuarhikueeri
anapu orhets'íkuti ka
jorhenkuarhiicheeri
pámp'itini jinkoni
íntspiant'astiksī
siranteechani. Ka
sapichueechani
mántani mántani
uantakuastiksī.

Ka éнка iámintu
ampe k'uínchekua
k'amakurhika
táncorhent'astiksī
iámintu sapirhatiicha
ka jorhentpiriicha
ka p'itakata ma
p'itanhastiksī.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Ampe uantant'aski uarhiiti?

¿Ima éнка uantant'aka, parhikuskia o nótki
parhikusini?

¿T'u méni jímbo uantant'aski ampe ma énkari
úkuarhinchaka?

¿Antisi xáni ampaki uantant'ani uantantskueechani
éska na úkorhepuka?

¿Ampe eiamperata ampakeski arhini ka ísi úni sántiru
sési uantant'ani ma úkuarheta?

Sési kurhanku énkakini jorhentap'iti jánhastaaka karakatani ka uantontskuarhintsi.

Mía éska:

Méniichani jucha uétarhinchasinka **uantant'ani** ampe énka
jucha úkuarhinchaka ka énkaksi uéjka sési uantant'ani,
orhetaksi exeaka ampe orhetapani uantant'ani ísi éska na
úkuarhepapa ampe tátsekua ka ampe sánteru tátsekua
ka ístu na na k'amarhutani imani uantantskuani, ísi úparini
sánteruts'ini sési kurhankucheati juchaari uantantskuani.

Énka jucha uantakunt'ajka ma uantantskua máteru
k'uiripuni ka sésiksi uantant'ani, ima jánhaskant'asinta
imani ampe énka jucha eiankunt'ani jarhajka.

Uantantskua arhiaparini, úsínkach'i uantani náksi jinteski
k'uiripu, na jántiski jimaasi, ka náksi p'ikuarheraxapi énka
ima ampe úkuarhini jápka, ampech'i eratsispi, néecha jima
jarhaspi ka ampemintu únhaspi.

Ísiesti éska ménteru miánt'ani ka juchaari uantakueechani
jinkoni sési iámintu ampe uantant'ani imani nitamakuani.

Ixe jukanharhikueechani ka uantontskurhi ch'iiti jorhentap'itini jinkoni na na uantant'ani mantani nitamakua.

Jarhoatakuarhi ari k'urhamarhikueechani jimpo.

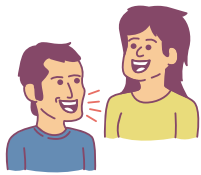
¿Ampe nitamakuarhixaki?

¿Ne ka ne jarhaski jima ka ampe úxaki mántani k'uiripu?

¿Naniksi jarhaski?

¿Ampe úkuarhi ma jukanharhitakuarhu ka tátsekua máteru jukanharhitakuarhu?

¿Nani náksi xúrperapirini xarhatakueecha ka íši úni sési kurhankunt'ani?

**Míant'a ampe ma nitamakua énkari t'u
úkuarhinchaka ka jatsinharhiku kuímu
xanaru arhunharhitakuarhu ampe ka
amperi nitamakuarhiski. Uininharhitaa
iámintu arhunharhitakueechani.**

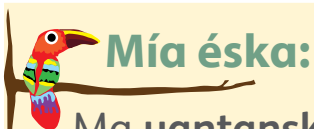
--	--

Exepariani arini jukanharhikueechani uantantskua ma uantakuant'aa chíiti pámpiriichani ka tátsekua kurhanku máteruecheeri uantantskueechani.

Mót'akuakats'i jukanharhikueechani chíiti pámpirini jinkoni ka uantant'ee nitamakueechani, énkats'i mirikurhika ampe, úakats'i k'urhamarhperani ka jarhuap'erani sési k'amakuni eiankperakua.

Sési kurhanku énkakini jorhentap'iti jánhastaaka karakatani ka uantontskuarhintsi.

Mía éska:

Ma **uantanskua** uétarhisinti orheta sési eratseni nani na nitamakuarhiski ampe ma ka tátsekua uantant'ani na úkuarhiski. Exeparini ampe orheta uantant'ani, ístu ne o néecha imani ampe úkuarhenchaski, ka ísí sési kurhankukuarhint'ani. Énka uétarhiaaka uantant'ani nani úkuarhisini uantantskua uétarhisinti iámintu ampe uantant'ani, no kurhutani sántiru ampe, ísí úparini sési kurhankunhaati uantantskua. Ístu uétarhisinti éskaksí no káni ióparharaaka ka uantant'ani jurhimpikua jinkoni, imaesti éska mátiru kurhankunt'aaka ka jimposí uétarhit'i sési eratsini ka sési uantant'ani éska kurhankukuarhiaaka úkuarhinchakua.

Uéent'a ménteru uantant'ani uantantskueechani eranharhiparini jukanharhikueechani ka exeparini ampe énka jatantarhikurhika arini arhunharhikatarhu.

Uantontskuarhi ampe énkari jurhenkuarhika ka ísíri úni uantant'ani chíiti irekua.

¿Néena úpini uantant'ani ampe ma énka úkuarhika?

¿Iáasíri úa sánteru sési uantant'ani? ¿Ampe jimpo?

¿Ampementusí jaki sánteru kurhankunt'ani énkakini máteru ne ma uantantskua ma arhichini jauaka?

¿Nani náksini jarhoataa ari ampe ka ísíri sántiru sési kurhankukunt'ani uantantskua mátiru k'uiripueri?

Ixe jukanharhikueechani ka kurhanku arhinskua chíiti jorhentap'itiri inteni ampe éнка uarhiiti eratsik'a.

Nirasĩnkani
karakuni juchiiti
jinkonikuani, iónistia
énka ima nika
Chihuahua irekani
na no mĩteskani na
nitamakuarhini jaki.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Ampe jimpo ima uarhiiti uékani jaki karakata ma karani?

¿Na arhinasini karakata éнка karaka?

¿T'unksini axacheski inte xási karakata ma?

¿Ampe jimpo?

¿Ampe jimposi marhuajki i karakata?

Arhint'a uantakua axakua ch'iiti jorhentap'itikini jarhoataati.

Chilpancingo, Guerrero, 8 julio 2020 jimpo.

Margarita:

Jucheeti uátsi, nári nit'amakuarhixaki.

Karachixakakini i karakata jimpokani vékasinka mítini nári sáni nit'amakuarhixaki chiiti ánichikuarhikuarhu. Ka, ístukini aiankunkinii sáni éskani kánikua tsípixaka, jimpokats'ini tumpiicha jorhent'axati karani ka siranta arhint'ani, sésiksí uánt'asinti tumpiicha ka tsimit'u ixu juchaari iretarhu jorhasintits'ini jorhentani. Tsímíni jinkoni jorhenkorhexaka karachinkini, ístuni jorhenhaska kuirunharhikuni juchiti jarhikurhikua.

Jucha cheeti madrinani jinkuni, ixu pitsiparhamaska niráni márku jorhenkuarhini karani ka siranta arhini, imaani p'imarhisti ka ís'i jimpo niraska jorhenkuarhini no iávanisti ixu Tsínapi'kuarhu ís'i jarhasti. Íumu tanimu k'uiripu nirasinka jorhenkuarhini, iamitoucha jarhoap'erhasinka ka sóntku jorhenkuarheni, juchaari jorhentpiriicha tsímat'u uántasinti juchari uantakua.

Erokasinka éskari tsípiaka jimpokani jánkuarhixaka sánteri sési karani ka arhint'ani, ísiksí úaka uantakua axatsperani ka nóch'i xáni jirimperant'ani. Énkari junkuoaaka, jikini uantantskua ma arhichint'aaka éнка arhikuarhika "Jorhenkuarhikueeri uantantskua". I uantantskua arhint'skuarhu jatanharhisti énkats'ini intsiikuarhika. Ís'i exesinka éskari t'ót'u tsitiaka éskani jí na tsitik'a.

Xéparini jámaakari énkari véntaaka ánichikuarhini, jimpokarini aienkuspka éska jini Estados Unidos xanharuecha korurhaska ka no uáni k'uiripu jámani. Uént'a chéeti pámpiriichani jinkoni, ka ísits'i iámintuecha Exerp'eraaka.

Chéeti táati uánt'asinti éskakini méntku jirinhan'tasinka.

Tsipikuarhiti jinkuni uánt'amukuarhint'asinka.

Estela R
Estela Romero Soria

Posdata. Ixep'erant'akachi sóntku juchi uátsi.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Ampe eiamperata jataski ma karakata axakuarhu?
- ¿Ampe arhut'antskua mítint'askiri uantakua axakuarhu?
- ¿Ampe jatanharhiski mántani arhut'antskua jimpo?
- ¿Ampe arhut'antskueecha no kueratasini uantakua axakua karakata jimpo?

Arhint'a karakatani námanka xáni uétarhinchaakari kurhankunt'arini.

Mía éska:

Karakata axakua karanhasinti éнка ma ne uékak'a ampe ma eiankuni máteru néni. Ari karakata, ménku ísí, axap'erasinti ts'ima k'uiripu éнка mitinhaka ka nóksí úni uantap'erani jimpokaksí iauani irekaska. Jimpoka tsimani k'uiripkueeri ampe uantanhajka, karakata axakua míkatini axanhasinti correo jimpo.

Ísí arhukukata jarhasti eiankpekua **karakata axakua**:

- **Ireta ka jurhiatikua**: Jatasti nani karanhasi ka ampe jurhiatikua ka uéxurhini.
- **Néni énkaksí axakuka**: Na arhikorheski ima k'uiripu énkaksí axakuni jaka inteni karakatani.
- **Uantap'ekua**: Uéenhakusinti ma uantap'akua jinkoni éska p'intekaksí énkaksí mítperaka.
- **Eiankpekua**: Ima ampe éнка arhikuekani jaka imani énkanksí axakuni jaka karakatani. Sési kantsakurhikata jauati eratsekueecha ka ima úni iámintu ampe kurhakunt'ani.
- **Uantanuntskua**: Uantakua sapichu ma éнка uantanunt'ani jauaka ka ísí k'amarhutani karakatani.
- **Ne éнка karaka**: Jatsinharhitani na arhikorheski ima éнка karakatani axani jaka.
- **Posdata**: Uantakua éнка úrakuarhik'a pari arhini míntani éнка jatsikunhak'a karakata axakuarhu k'amarhukuarhu tátsikua éнка kuirunharhikuk'a, eiampikua éнка mirikurhipka karani.

Kara na arhikuarhisini mántani arhustakua karakata axakueeri t'uchiiti jorhentap'itikini jarhuataati, kara jima éнка únharhikukatini jaka.

Chilpancingo, Guerrero, 8 julio 2020 jimpo.

Margarita:

Jucheeeti vátsí, nári nit'amakuarhixaki.

Karachixakakini i karakata jimpokani vékasínka mítini nári sáni nit'amakuarhixaki chiiti ánychikuarhikuarhu. Ka, ístukini aiankuniníi sáni éskani kánikua tsípíxaka, jimpokats'ini tumpiicha jorhent'axati karani ka siranta arhint'ani, sésiksí vánt'asínti tumpiicha ka tsimit'u ixu juchaari iretarhu jorhasíntits'ini jorhentani. Tsímíni jinkoni jorhenkorhexaka karachinkini, ístuni jorhenhaska kuirunharhikuni juchiti jarhikurhikua.

Jucha cheeti madrinani jinkuni, ixu pitsíparhamaska niráni márku jorhenkuarhini karani ka siranta arhini, imaani p'imarhisti ka ísí jimpo niraska jorhenkuarhini no iáuanisti ixu Tsínáp'ikuarhu ísí jarhasti. lómu tanimu k'uiripu nirasínka jorhenkuarhini, iamituucha jarhoap'erhasínka ka sóntku jorhenkuarheni, juchaari jorhentpiriicha tsímat'u vantasínti juchari vantakua.

Erokasínka éskari tsípiaka jimpokani jánkuarhixaka sánteri sési karani ka arhint'ani, ísíksí úaka vantakua axatsperani ka nóch'i xáni jirimperant'ani. Énkari junkvaaka, jíkini vantantskua ma arhichint'aaka éнка arhikuarhika "Jorhenkuarhikueeri vantantskua". I vantantskua arhint'skuarhu jatanharhisti énkats'ini intsikuarhika. Ísí exesínka éskari t'ót'u tsitiaka éskani ji na tsitik'a.

Xéparini jámaakari énkari véntaaka ánychikuarhini, jimpokarini aienkuspka éska jini Estados Unidos xanharvecha korurhaska ka no váni k'uiripu jámani. Vént'a chéeti pámpiriichani jinkoni, ka ísíts'í íámintuecha Exerp'eraaka.

Chéeti táati vánt'asínti éskakini méntku jirinhant'asínka.

Tsípikuarhiti jinkuni vánt'amukuarhint'asínka.

Posdata. Ixep'erant'akachi sóntku juchi vátsí.

Estela R
Estela Romero Soria

Ixe na mókunt'aski máteruecha ka sési jatsikunt'a éнка kueratakuni jauaka.

Néni énkaksī axakuka

Ireta ka jurhiatikua

Chilpancingo, Guerrero, 8 julio 2020 jimpo.

Margarita:

Jucheeti uátsj, nári nit'amakuarhixaki.

Uantap'ekua

Karachixakakini i karakata jimpokani uékasínka mítini nári sáni nit'amakuarhixaki chiiti áñchikuarhikuarhu. Ka, ístukini aiankunkinii sáni éskani kánikua tsípixaka, jimpokats'ini tumpiicha jorhent'axati karani ka siranta arhint'ani, sésiksī uánt'asinti tumpiicha ka tsimit'u ixu juchaari iretarhu jorhasintits'ini jorhentani. Tsimini jinkoni jorhenkorhexaka karachinkini, ístuni jorhenhaska kuirunharhikuni juchiti jarhikurhikua.

Jucha cheeti madrinani jinkuni, ixu pitsiparhamaska niráni márku jorhenkuarhini karani ka siranta arhini, imaani p'imarhisti ka ísī jimpo niraska jorhenkuarhini no íávanisti ixu Tsina'p'ikuarhu ísī jarhasti. Iómu tanimu k'uiripu nirasínka jorhenkuarhini, íamitvoucha jarhoap'erhasínka ka sóntku jorhenkuarheni, juchaari jorhent'piriicha tsimat'u uantasingi juchari uantakua.

Erokasinaka éskari tsípiaka jimpokani jánkuarhixaka sánteri sési karani ka arhint'ani, ísiksī uaka uantakua axatsperani ka nóch'i xáni jirimperant'ani. Énkari junkuaaka, jikini uantantskua ma arhichint'aaka éнка arhikuarhika "Jorhenkuarhikueeri uantantskua". I uantantskua arhint'skuarhu jatanharhisti énkats'ini intsikuarhika. Ísī exesínka éskari t'ót'u tsitiaka éskani ji na tsitik'a.

Xéparini jámaakari énkari uéntaaka áñchikuarhini, jimpokarini aienkuspka éska jini Estados Unidos xanharuecha korurhaska ka no uáni k'uiripu jámani. Uént'a chéeti pámpiriichani jinkoni, ka ísits'i íámintuecha Exerp'eraaka.

Chéeti táati uánt'asinti éskakini méntku jirinhant'asínka.

Tsípikuarhiti jinkuni uánt'amukuarhint'asínka.

Estela R
Estela Romero Soria

Posdata. Ixep'erant'akachi sóntku juchi uátsi.

Eiankpekua

Uantanuntskua

Posdata

Ne éнка karaka

Arhint'a úkua ampe.

Eratsi ma k'uiripuni énkari ióni nótiru ixeka jimpoka iauani iauani jarhaska. U ma karakata axakua jimankiri arhiaaka ampe éнка uéjka mítini ima k'uiripu ka mátiru ampe énkari t'u uéjka mítini imaeri ampe, mía éska ióni nitamaska ka eskats'ï uantakua axakua jimpo ménteru úaaka uéentani uantantskuarhini.

Kara mámaru ampe énkari karakuaka uantakua axakua jimpo.

Ireta ka jurhiatikua:

Néni énkaksï axakuka:

Uantap'erakueeri eratsikueecha:

Eratsikueecha eiankpekueeri:

Eratsikua uantanuntskueeri:

Ne éнка karaka:

Posdata:

**Kuirunharhiku mínta X jímpe eiankperata
karakata axakuarhu énkari jatsika
chíiti karantskuarhu.**

Eiankpikua	Jo	Nómpe
Ireta ka jurhiatikua		
Néni énkaksí axakuka		
Uantap'erakua		
Eratsikueecha eiankpekueeri		
Uantanuntskua		
Ne éнка karaka		
<i>Posdata</i>		

Kara uantakua axakuani.

Karant'a eratsikueechani énkari eratsiani jakari
karaani ixu.

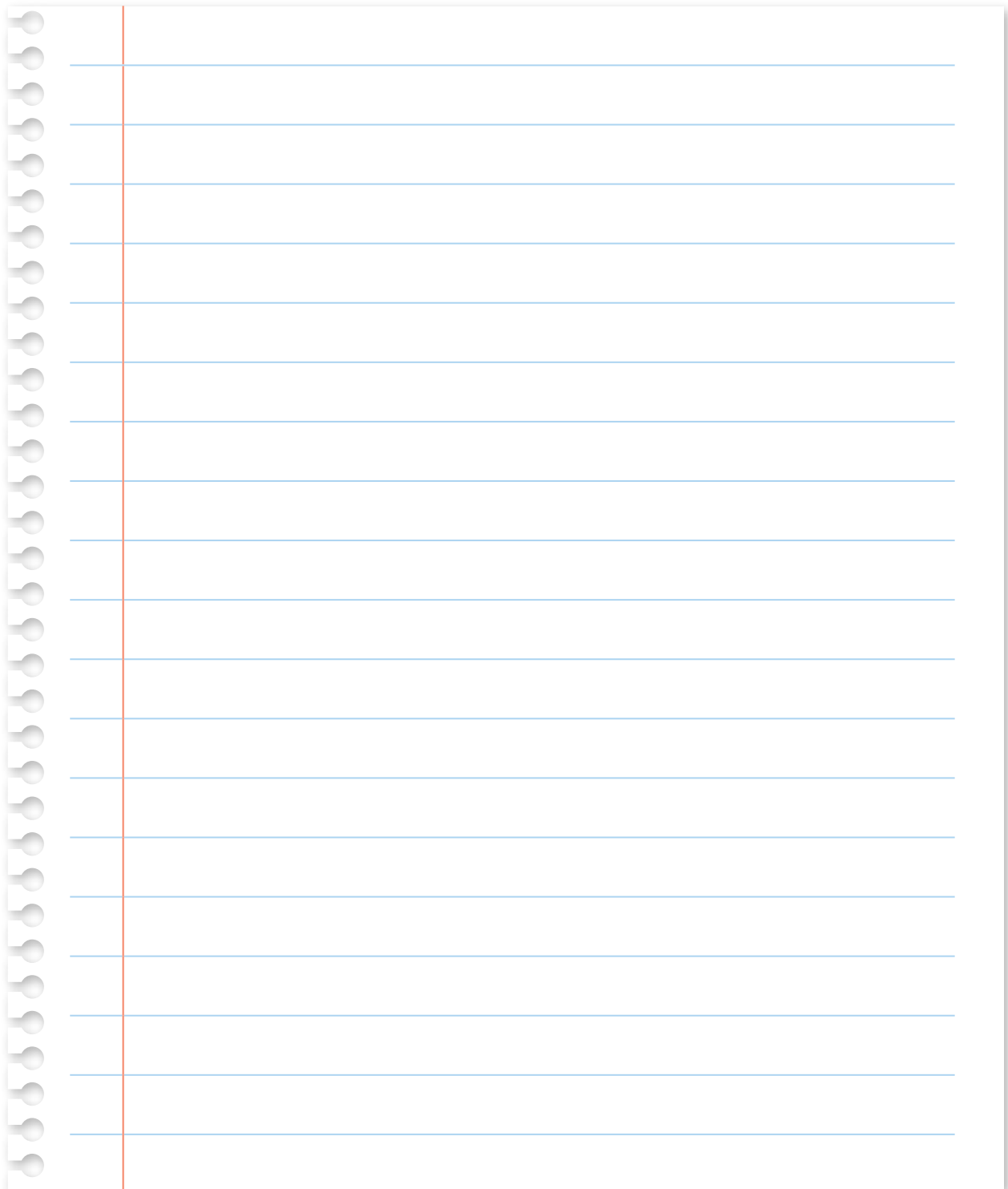
A blank, lined page from a spiral-bound notebook. The page is white with light blue horizontal ruling. A vertical red line is positioned on the left side, creating a margin. The spiral binding is visible on the left edge.

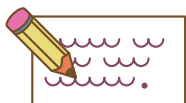

**Exe uantakua axakuani arini karakata jimpo
ka kuirunharhiku mínta ✕ jimpo ampe
énka kuerataka uantakua axakuarhu.**

Jukasti ireta ka jurhiatikua.	☐
Arhisinti nénksi axakuski.	☐
Uéenasinti ma uantap'erata néni énkaksi axakuka.	☐
Jukasti ma uantakua jurak'ukua.	☐
Jukasti uantanuntskua.	☐
Arhisinti ne axaxaki karakatani.	☐
Énkari kararakua k'ériichani marhuataka ixé éskari ísí karaka:	
• Arhikuarhikua k'uiriipuiiri ka iretecheeri.	☐
• Énka uéenakuni jamaaka karani.	☐
• Mántani mínta anaxurhikuarhu ka uéentani mátiru támu ka énka ménteru uéentani jámka máteru eratsikua.	☐

Énkari ampe uétarhiaka séserani uantakua
axakuani, uéenta karant'ani ixu kurhuta ampe énka
kuerataka.

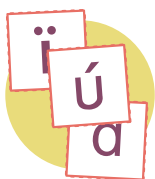

Arhint'a "36. Tumpi Irecha" arhintskuarhu ka karant'a tanimu eratsikueechani éнка uantant'aaka sési pap'erakuani, éska karakatarhu na arhijka.

1.

2.

3.

U Kararatarakuani jinkoni jimpani eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératichani énkari jorhentamini jaka.

Eratsi ka karant'a uantakueechani mámaru ampeeri ka manakuarhiricheeri éнка uéenakuarhu karakuarhijka ch, ch'.

ch

ch'

Eiankuant'a máteru jorhenkuarhiriichani ka ístu máterueechani kurhankukua.

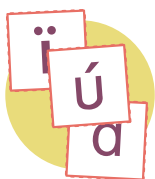
U Kararatarakuani jinkoni jimpani eratsikueechani marhoataparini kararakua k'éратиichani énkari jorhentamini jaka.

Eraku kuímu uantakueechani máteru áchikuarhiteecheeri ka kara ma eratsikua mántani uantakua jimpo.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

Eiankuant'a máteru jorhenkuarhiriichani náki eratsikueechani úant'askiri.

U Kararatarakuani jinkoni jimpani eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératíichani énkari jorhentamini jaka.

Arhint'a jarhuatakuarhiparini chíiti jorhentap'itini jinkoni ka kuirutsea nani énkaksi uétarhijka karani ma uantakua axakua.

1. María uékasinti mítitarpini iretarhu éska ínstpikuarhisinka tsíri ka ch'ukari chenempao ka éskanha úmant'asinka t'irekua k'uínchikueecheeri.
2. Jesús uékasinti mítini na jamaxaki kumpaampa jimpoka íóni uéakusti iretarhu ka íáasi jameri nóksi méni uantontskuarhisti.
3. Rosario uékasinti aienkuni uáp'ani imani énka nika jorhenkuarhini máteru ireta jimpo éska i uéxurhini uáni pikunt'aska ka sóntkunha niuati ixeni.
4. Vicente uékasinti karant'ani arhukuarhikueechani íámintu táaticheerini énkaksi antaparhakuaka tánkuarhikuarhu kurhak'uarhiparini uaxantsikueechani énka kueratani jakaksi.
5. Luis uékasinti aienkuni erachiimpani éski íáasi énka nika uéakuni ánychikuarhini sési ixekuaxaka icheriichani ka manakuarhiriichani ka éska no uantanhiauaka.

Uantontskuarhi t'uchii jorhentap'etini jinkoni nári mókunt'aski.

¿Naniteruts'i uétarhinchapirini karani ma karakata axakua?

Terokunt'aa tsimopuru karakateechani.

Chilpancingo, Guerrero, 8 julio 2020 jimpo.

Margarita:

Jucheeti uátsi, nári nit'amakuarhixaki.

Karachixakakini i karakata jimpokani vékasinka mítini nári sáni nit'amakuarhixaki chiiti áanchikuarhikuarhu. Ka, ístokini aiankuninii sáni éskani kánikua tsípixa, jimpokats'ini tumpiicha jorhent'axati karani ka siranta arhint'ani, sésiksi uánt'asinti tumpiicha ka tsimit'u ixu juchaari iretarhu jorhasintits'ini jorhentani. Tsímimi jinkoni jorhenkorhexaka karachinkini, ístuni jorhenhaska kuironharhikoni juchiti jarhikorhikua.

Jucha cheeti madrinani jinkuni, ixu pitsiparhamaska niráni márku jorhenkuarhini karani ka siranta arhini, imaani p'imarhisti ka ísi jimpo niraska jorhenkuarhini no iáuanisti ixu Tsinap'ikuarhu ísi jarhasti. Lómu tanimu k'uiripo nirasinka jorhenkuarhini, iamitovucha jarhoap'erhasinka ka sóntku jorhenkuarheni, juchaari jorhentpiriicha tsímat'u vantasinti juchari vantakua.

Erokasinka éskari tsípiaka jimpokani jánkuarhixaka sánteri sési karani ka arhint'ani, ísiksi úaka vantakua axatsperani ka nóch'i xáni jirimperant'ani. Énkari junkuaaka, jíkini vantantskua ma arhichint'aaka éнка arhikuarhika "Jorhenkuarhikueeri vantantskua". I vantantskua arhint'skuarhu jatanharhisti énkats'ini intsikuarhika. Ísi exesinka éskari t'ót'u tsitiaka éskani ji na tsitik'a.

Xéparini jámaakari énkari véntaaka áanchikuarhini, jimpokarini aienkuspka éska jini Estados Unidos xanharvecha korurhaska ka no uáni k'uiripo jámani. Uént'a chéeti pámpiriichani jinkoni, ka ísits'i iámintuecha Exerp'eraaka.

Chéeti táati uánt'asinti éskakini méntku jirinhant'asinka.

Tsipikuarhiti jinkuni uánt'amukuarhint'asinka.

Estela Romero Soria

Posdata. Ixep'erant'akachi sóntku juchi uátsi.

Uantakua axakua

Ts'inaap'iiri Ana Tsintsun Mora

Tsinap'iri jorhenati
Sésikua 0810347

Káni tsinakuarhini niraski: 15 mayo 2020 jimpo

P'amenchati: Juan José Soria Mateo

Jatiristi: 23 uéxurhini

Uarhiiti ka achaati: Achaati

P'amenchakua:

K'uant'ani pani ka jivani.

Tsinap'ikua akua:

—Amoxicilina 500 mg, 3 irhakua arhani ma jurhiatikua jimpo 5 jurhietikua.

—Ibuprofeno 400 mg, 2 irhakua arhani ma jurhiatikua jimpo 3 jurhietikua.

—Electrolitos orales 500 ml, arhani 500 ml ma jurhiatikua jimpo 3 jurhietikua.

Ampe énkari uáaka:

Mintsikuarhini 3 jurhietikua, no arhani k'viripita ka k'avasi, ka itsimani jarhani.

Tsinap'iiri **Tsinap'iiri Ana Tsintsun Mora**

Kuirunharhikua

Tsinhap'iriiri karakata

**Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi
mókuntskueechani.**

¿Na jarhati karakateechaaski?

¿Na arhikuarhisini mántani mántani?

¿Mántani karakata ampe jimpoksi no terukunt'asini?

¿Ampets'ini marhoachisini mántani karakata?

Jorhenkua 2

K'amarhutaparini jorhekuani, k'uiripu miákua jukari ka k'uiripu k'éрати:

- ❖ Arhint'aati uantakua uétenakueechani **karakata eiankpetarakua** énka jukaka **Juramukueecha táchani jási mimixekua ka uantakueecheeri México anapu** ka ísi jánhaskani ampe arhisini karakata.
- ❖ Mítiant'ati eratsekuuichani énka jatanharhikurhaka **karakata eiankpetarakuarhu Juramukueecha táchani jási mimixekua ka uantakueecheeri México anapu** ka eiankuant'aati.
- ❖ Karant'aati eratsikuuichani énka uétarhiaka **karakata pakatperakueecha.**
- ❖ Karaati, ixeari ka sési unt'aati **karakata pakatperakuani.**
- ❖ Mítint'aati na úkata jarhasi karakateecha ka náksi marhuasini énka arhint'aaka ka karant'aaka.
- ❖ Mítiant'aati karakatarhu na marhuasini kararakua k'éратиicha.
- ❖ Mámaru uantakua jimpo mítiant'auati ka karant'ani kararakueechani **p, p', m, s** énka jorhenkuarhini jauaka.
- ❖ Uantant'aati ampe nitamakuarhinhasi ka ampe nitamakuarhiaksi máteru k'uiripu.
- ❖ Mítintati eimpekua karakateecheri énka uantant'aka materuicha.

**Jirinant'a chíiti arhintskuarhu uantantskuani
"25. Ukuri ka chúp'iri" ka tátsikua
uantantskuarhi jorhenkuarhiriichani ka
jorhentap'itini jinkoni, ini ampe:**

¿Ampets'ini jorhentasini ari arhintskua?

¿Nákiksi jinteeski ánychikuarhiteecha ukuriiri éнка
jarhuap'ipka imanka no ma k'uiripu úpka?

Éнка chup'iri jorhenkueepirinka, ¿amperi úpirini pariri
jatsikuarhini ka ísiri úni intsaani íámintuichani enkaksi
t'úńksini jinkoni jaka?

Ixea únharikukateechani chíiti jorhentap'iti jarhoatatikini arhint'ani ampe uantasini k'uiripuecha.

Iáasi uantontskuarhiakach'i máru juramukua sésikueechari ireta indígeneecheri ka uarhiiticheri, ¿ne mítiski juramukua sésikua ma?

Jucha sésikua jatsiska ts'inap'ikuarhini.

¡Inte sési arhisinti! Ju je arhint'ani karantskua eiankpitarakuani énkaksini juáchika ka ísi mítiani máteru juramukueechani.

Ixu arini aienkpitarakuani jimpo ixexakachi éska úakaksi arint'ani máteru juramukueechani ka aienkusintiksini nani úach'i jirinhani juramukueecheeri ampe.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Na arhinhasini karakata éнка uarhiitiicha arhint'aka?
- ¿Antisi xáni ampaki éskaksi arhint'aaka?
- ¿Ixespiri ia ari xási ma karakata? ¿Nani?
- ¿Ts'imi karakateecha ampe marhoasini?

**Jirinha karakata eiankpetarakuarhu
Juramukueecha táchani
jási mimixekua ka uantakueecheeri
México anapu ka arhint'a na
arhikuarhisini ka na arhunkuarhiski
chíiti jorhentap'itikini jarhoatati.**

Ma k'uiripueri kuách'akueecha

Máru k'uiripueri kuách'akueecha jintestiksi:

1. Janhanharhinhani ka mák'ueni jási juramukua jatsini.
2. Juramukua jatsini tsipikueeri, sési irekueeri ka éska kuáp'inhaaka.
3. Mák'ueni irekani ka kuáp'inhani juramukua jinkoni, éska iámintuecha.

Énkari uékaska k'urhankuarhini sánteru ampe:

Énkari uéjka sánteru mitini juramukueeri ampe, úakari arini siranteechani jimpo jirinhakunt'ani:

- Declaración Universal de Derechos Humanos, úakari jirinhant'ani: <https://bit.ly/37goY5v>
- Convenio sobre pueblos indígenas y tribales No. 169 de la Organización Internacional del Trabajo, úakari jirinhant'ani: <https://bit.ly/2ullsY9>

Juramukueecha táchani jásin mimixekua ka uantakueecheeri México anapu

Ísturi úaka uantani uantap'etarakua jimpo 800 715 2000 Cuarta Visitaduría de la Comisión Nacional de los Derechos Humanos anapu.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskuechani.

1. ¿Ampemintu uantant'ani jaki karakata eianmpetarakua, arhint'aparini arhiratakuani?
2. ¿Ampe uantapirini arhut'antskueecha éнка orhepani jaka?
 - Táchani jási mimixekua ka uantakueecheeri México anapu Janhanharhikua
 - Ma k'uiripueri kuách'akueecha
 - K'uiripueri kuách'akueecha
 - Énkari uékaska k'urhankuarhini sánteru ampe

Arhint'a eiankpetarakuani mántani arhukurhintskua
chíiti jorhentak'itikini jarhoataati, ka uantant'a ampe
énka kurhankunt'ani jaka. Arhint'a náńka xániri
uétarhinchakaari.

**Mókunt'a k'urhamarhikueechani na
énka arhik'a eiamperata karakata
eiankpetarakuarhu.**

ǵNaki jinteski k'uiripueri kuách'akueecha ireteecheeri
énka no jinteka turhisïicheeri?

Uantant'a naki siranta jimpo úa jirinhani énka
uékaaka mítini sánteru ampe.

ǵNákiicha jinteski máru k'uiripueri kuách'akueecha?

Arhint'a eratsikueechani ka kuiruntskua jimpo antankuta náki únharhikuani jimpo terukunt'asini.

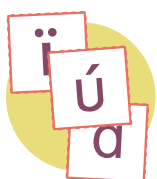
México jintesti ma echeri éнка táchani járhati mimixekua, irekua ka uantakua jatsikuarhiaka ixu parhakupini.

Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos kuách'akuasinti mámaru járhati mimixikueechani México anapu.

Énkari ampe uékaka sánteru ampe mítini úakari arhint'ani Ley General de Derechos Lingüísticos de los Pueblos Indígenas.

U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi eratsikueechani marhoataparini kararakua k'éратиichani énkari jorhentamini jaka.

Arhint'a uantakueechani chiiti
jorhentap'itikini jarhoataati.

purhu

jorhentperakuarhu

p

púki

pare

p'ukuri

jarhoap'eati

p'

úp'ani

uantap'ani

iáminta

kutsumatarakua

m

mótsetarakua

k'umanchikua

tankurhinskua

isinku

s

tisintira

sirpiri

**U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'ératíichani énkari jorhentamini jaka.**

Arhint'a uantakueechani ka ixé na
ma uantakua jimpo máteru uantakua
úkuarhisini.

pirekua

pireni

pireri

pirekuarhini

p'amenchakua

p'amenchati,

p'amekuarhini

p'amerhikuarhini

mítikua

mítini

mítisti

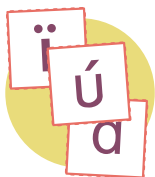
mítiti

sirikukua

sirikuni

sirikuti

sirikunt'ani

U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'ératichani énkari jorhentamini jaka.

Arhint'a eratsekueechani chíiti jorhentak'etikini
jarhoatati ka ixé sési nani úranhasini kararakua
k'ératicha.

P

p

Tata Pedro pirexati.

Iáasi ánychikuarhiaka. Pauani no.

P'

p'

P'urhepecha uantanhasinti ixe Charapan.

Ási a k'auasi, p'amesti.

M

m

Nana María t'irekua niuati páni.

Mítakua tsítaska.

S

s

Sutupurhu jatsiraska tsíri.

Niuaka Sicuicho kupanta p'irani.

**U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'ératíichani énkari jorhentamini jaka.**

Arhint'a karakatani sési kurhankuntsparini na emankari xáni uétarhinchaaka.

Mía éska:

Karakata eiankpetarakua karakataeska éнка eiankpik'a uánikua jási úkua ampe eska áńchkuarhitaeri ampe k'uiripuni. Ari karakata niarakuasinti k'uiripuichani uápuru ísi, ka na éнка kantakuarhik'a, iámintuiichani úsinti sántku eranharhikuni ka arhintani, ka arhisinti ampe éнка sántiru uék'a mititarpini.

Karakata eiankpetarakuicharhu exeaka:

- **Uétenhakua jukanharhikua.** Sírantaesti éнка uéenhak'a jukanharhini, p'itakataechani, eratsikua ka ampe éнка u'ek'a eiankpini.
- **Arhikuarhikuiicha.** Inchaakutini karakata eiankpetarakuarhu, kantsanasinti ka mántani ampe eiankpinhasinti.
- **Táparhakua.** Tátsipani jukaparhasinti; jima arhisinti ampe enkaksini úaka uni ka sántiru eiankpekua nani éńkari úaka nirani sántiru ampe k'urhankuarhini.

Uantant'a na jási máeski karakata aiankpetarakua.

**Kuirutsikua ma jimpo kuntanta nitamakua
ka karakata eiankpetarakua énkari
uetarhinchaka arhint'ani.**

Úkua ampe

Nana Tere uékasinti
sántiru t'irekuiiri
ampe mítini jimpoka
uáp'a sapichuni
erokuarhixaka.

Nana Antonia
uékasinti sántiru
mítini ampeeski
Itsïmakua Suero,
ampe jimpo
marhuasïni ka
nani p'ia.

Karakata eiankpetarakua

**Itsïmakua Suero
ts'inakuarhitarhu**

**Ampe arhani ka t'ireni
énka sapichuni
erokuarhini jauaka**

Ixa únharikukateechani chíiti jorhentap'iti jarhoatatikini arhint'ani ampe uantasini k'uiripuecha.

¿Ampeteru kueratasinti ka ísi jímbo uénani i **jurhietikua** k'uínchikueecha i **uéxurhini** anapu?

No jakak'usinka, uitsintikuaksi janosti iápuru anapuecha kúnkuarhikueecha.

Uarhitiicha **uitsintikua churikua** uératiniksi jarhasti erakuani p'untsumikueechani ka t'irekua úmanhant'ani ka ísi iaminteecha t'ireni.

Tanimu **semanaesti** ia énkach'i uantontskuarhika tata kurani jinkoni ka **pauani pauani** misa arhini ka niuatinha.

Xarhinkua uérani juástiiksí chararakua ka máteru mirekutiicha tiosio anapuuchani.

At'arantstiicha kópikuarhu jarhasti **lunes** uératini, uáni k'uiripu janosti ia.

Énkaksí kústatíicha **i jurhitikua** kústaaka uarhakuvarhu churikuksí janooti ka ótsíkua ka tarimiicha uitsintikuatksí jarhasti ia.

Exesínka eska nóteru ampe ma kueratasínka, jucha jakorheaka ka uénakachi tata kurani jinkoni.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Ampeksí uantant'axaki k'uiripu?
- ¿Ampe uantakueechaniksí úratarasínti éнка uatanhaka na jántu ampe úkuarhiski?
- ¿Antisí xáni ampaki éskats'í úraaka chíiti uantantskuarhu?
- ¿Kurhanteskiiri ia máteru k'uiripu uantantskueecharhu ts'ímini uantakueechani?
- ¿Marhutaskiri uantant'aparini nári úkuarhinchaskiri?
- ¿Ne na ts'ími uantakueecha jarhuasíni t'uchiiti uantantskuani sési eiankpent'ani?
- ¿Nani náksini jarhuatasíni sési kurhankukuant'aani máteruechari uantantskua?

Sési kurhanku énkakini jorhentap'iti jánhastaaka karakatani ka uantontskuarhintsì.

Mía éska:

Énkaksì uantant'ani jarhajka uétarhisinti inchatani **kánimintu ísì úkuarhiski** ka ísì únchi sáneru sésimintu mítetarpini ampech'i úkuarhinchaski.

Someniichanchi mámaru ampe úkuarhinchasínka ka énkaksì uantant'auaka, uétarhisinti arhini **káni úkurhisìni** ima ampe ka ísì éнка uantantani jauaka sési kurhankukuarhint'aati uantantskua.

Mák'u jási, mítini káni úkuarhisìni ma ampe uantantskueecharhu jarhuatasíntits'ini sési kurhankunt'ani ka sirirani úkuarhikueechani ka únksì sáneru sési kurhankuni.

Máruksì énkaksì marhoataka jáka **na játini éнка úkuarhijka** uantantskuarhu jintestiksì:

- Na játini úkuarhiski: xarhinku, inchatiru, churikua, na játini.
- Jurhiatikueecha ma semanaeri: lunes, martes, miércoles, materuecha.
- Jurhietikueechaari iókua: íasi, uitsintikua, támu jarhiekua, pauani, máteru pauani.
- Arhokukua ma kutsiiri: ma semana, tsimani semana, teruk'ani kutsi.
- Mántani uéxurhini nip'akua jimpo: enero, junio, terojkani uéxurhini jimpo, ma uéxurhini, tsikintskuarhu o ementa.

Kurhanku pinaskua arhintskua éнка chíiti jorhentap'iti
úak'a ka mitint'a uantakua na játini éнка úkuarhik'a
énka arhintskuarhu jurhak'a.

K'úinchikua San Isidro Labrador

K'úinchikua éнка míntanajka San Isidro Labrador
úkuarhisinti **12 mayo jímbo ueratini ka 15**
k'amarhuani mayo jímbo mántani **uéxurhiniichani**
jímbo. Éнка antaparhini jauaka k'úinchikua
piriranhasinti tiosio incharini ka uerhakua, tsíri
urhapiti, tsíri tsiranki ka tsíri uáchasí jímbo.

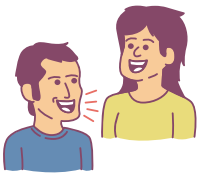
12 mayo jímbo uénakuarhisinti k'úinchikua,
k'uiripu janosinti tiosio ka tátsikua nirasinti
mayordomo ka jima t'irenhani, **churikua**
uarhanhasinti kópikuarhu ka **pauantikuarhu**
xarhinkua **iúmu ka tsimani** atakuarhu tiosio anapu
urhetsikutiicha nínhasinti t'ireni mayordomo ka
kústakua jinkoni nínhasinti, misa janhasinti ka
churikua nínhasinti p'urhempini San Isidroni.
Ka **15 mayo jímbo** chunapani tekechuuchaniksi
antaperani uirhikua jímbo ka iápuru anapu
k'uiripu nirasinti.

Karantsti: Guillermo de Jesús Antonio

Kara mántani arhunharhikukatarhu ampe énka úkuarhipak'a San Isidro Labrador k'uínchikuarhu.

12 ka 15 jurhiatikua jamperi kutsi mayo jimpo mántani uéxurhini	Antamutani ampe úkuarhisini	12 mayo jurhiata jimpo
---	-----------------------------	------------------------

Churikua jimpo	Pauamintakua	15 mayo jurhiata inchatiru jimpo
----------------	--------------	----------------------------------

Miánt'a amperi sési ampe úkuarhinchaspi ka uantant'a, siria sési chíiti eratsekueechani arini k'urhamarhikua jarhuatakorheparini:

- ¿Na játini uéenaspi?
- ¿Néecha jámasini ka ampe úxakiksí ka káni úxakiksí?
- ¿Ampe úkuarhispi tátsikua?
- ¿Ka sántiru tátsikua?
- ¿Na k'amakuspi?
- ¿Ampe jási uantakuari uétarhinchasini úraani?

Kara chíiti uantanskua marhuataparani uantakua na játini éнка úkuarhik'a.

Uantant'a úkuarhenchakua énkats'i nitamakuarhika chíiti pámpériichani jinkoni, jarhuatakuarhi chíiti karakata jinkoni.

Kurhanku pinaskua éнка jorhenkuarhiriicha uantant'aka ka kara arhunharhitakuarhu ampe éнкари sántiru tsitika éнка ukurhipka, ini uraparini uantakua na játini éнка úkuarhik'a.

Na játini éнка úkuarhik'a	¿Jimamentu ampe úkuarhispi?

Eianku k'uiripuni ampe éнка uantant'apka ka ísiri mítini sési chunkumaski ampe éнка úkurhipka sési jarhaski uantantskua éнкари kurhankupk'a, éнка ampe uetarhiaka sési unta o antakuta chíiti arhunharhitakuani.

**Sési kurhanku arhintskuani énkakini
arhichintaka chíiti jorhentap'iti ka
uantontskuarhintsì.**

Mía éska:

**Uantakueecha na jatini éнка úkarhik'a úrakuarhisintiksì
uantantskuiicharhu jarhuatasintits'ini sési eratsint'ani ampe
énka úkuarhipka ka tátsikua úni sési uantant'ani.**

Ístuts'ini, marhuachisinti uantantsparini sési eiankpini ampe
enkats'ini mátiru k'uiripu eiankuaka ka ísì úni sántiru sési
kurhankunt'ani.

**Uantant'a ka eratsint'a ampe énkari jorhenkuarhika
úrapariani uantakuichani na jatini éнка úkuarhik'a
mátiru k'uiripuiiri nitamakua.**

¿Náksì úraasini uantakuichani na jatini éнка
úkuarhik'a ka ísì úni sési uantant'ani nitamakorhekuiiri
ampe?

¿Iáasiri úa sánteru sési uantant'ani? ¿Anti?

¿Antisì xáni ampaki sési kurhankunt'ani
uantakuichani na jatini éнка úkuarhik'a éнка ma
k'uiripu úrak'a uantantskuarhu?

¿Nani náksini jarhuatasini uantakuichani na jatini
énka úkuarhik'a ka ísiri úni ixentani eiamperata?

Ixe jukanharhikueechani ka kurhanku
arhintskua chíiti jorhentap'itiri intení ampe
énka k'uiripuecha uantontskurhini jaka.

¿Ka ne tánta tumina
énka k'uínchikuarhu
úrakuarhiaka? Intentuksí
pakatperaaka.

Jeiankani ekiksí
ari jinteeke
pakatperakuiicha,
nirasínka karaani ka ísíksí
úaaka janhanharhiaani.

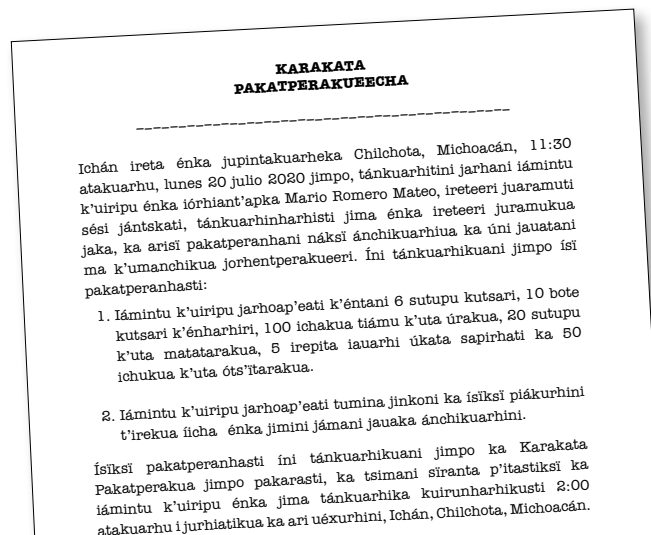
Ásí mirikurhii karakuarhini
cháari arhikurhikua ka
kuirinharhikua ka eski
ísí pakaraaka karakata
ampe enkach'i
uantanskuarhika.

Chiiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Antisi uétarhik'i karani pakatperakua?
- ¿Na arhinasini karakata énkaksi karaka?
- ¿Ixespiri ia ari xási ma karakata? ¿Nani?
- ¿Ampe marhua i karakata?

Jirinhant'a karakata pakataperakua ka arhint'a ka mítiniiri na jási máeski.

Chiiti jorhentap'itini jinkoni uantontskuarhi mókuntskueechani.

- ¿Náki arhut'antskueecha jukaski karakata pakatperakua?
- ¿Ampe uantant'asini mántani arhut'antskueecha?
- ¿Na karakuarhisini eratsikueecha arhut'antskueecharhu?

Arhint'a karakatani sési kurhankuntsparini na emankari xáni uétarhinchaaka.

Mía éska:

Karakata pakatperakua siranteesti éнка karanhak'a ka ísï xarhatani eska k'uiripu tánkuarhiska, eska iámintuicha pakatperinhaska ma úkua.

Karakata pakatperakua, eiankpisinti eska tánkuarhinhasa, ístu marhuasinti karakata jurak'uaani pakatpirakuiichani.

Karakata pakatperakua no méni úati kueratani ari jási eiankpirata:

- Ireta ka jurhiatikua éнка úkuarhika, méniichantuksi karasinti na jántu.
- K'uiripu éнка p'imarhpik'a tánkurhikuarhu.
- Pakatperakuiicha tánkurhikuaeri.
- Karariicheeri arhikurhikua ka kuirunharhikua.
- Karantskua arhikurhikua ka kuirunharhikua imecheeri éнка tánkuarhikuarhu jápka ka énkaksi pakatperaka.

Arhint'a úkua ampe.

Atapan anapu k'uiripu tánkuarhisti 20 jurhitikua abril kutsi jímbo p'imarhpisti Luis Flores, ixu anapu, kurhak'uarhisti eskaksi jarhuataaka chéniimbo úparhatantani. Ísï únhasinti arini ireta jímbo, uánikua k'uiripu uantaspti eskaksi jarhuataaka, ístu, uantanhasti jarhuatani t'irekua unt'ani mántani pauani jímanka jameri k'amatanhaaka ka eska táchani pákuarhinhaaka áchitakuiichani.

**Eratsint'a ampe jataua karakata
pakatperakua ísi éska nájki chíiti iretarhu
úkuarhipi.**

Ireta ka jurhiatikua:

K'uiripu éнка p'imarpika tánkuarhikuani:

Tánkuarhikueeri pakatperakueecha:

Arhikuarhikua k'uiripueri éнка táńkurhikuarhu nika:

Arhikuarhikua imecheeri éнка karant'aka
pakatperakuani:

230

**Sési ixe karakata pakatperakuani
terukutaparini íni karanharhikuntskatani jinkoni
ka X ma jatsiku ampe éнка kuratakujka:**

Arhisinti káni ka nani.

☐

Jatasti arhikurhikua ne pimarpeski
tánkuarhikuani.

☐

Jatasti ampe jimposi tánkuarhinhaski.

☐

Jatasti pakatperakueechani éнка
kunkuarhikuarhu uantanaka.

☐

Jatasti arhukurhikua ka kuirunharhikua imeeri
énka karantaka pakatperakuani.

☐

Jatsiski karantskua arhikuarhikueecha ka
kuirunharhikua imeecheri énkaksi nika
kúnkuarhekuarhu.

☐

Énkari úraaka kararakua k'éратиichani exe
éska jinteaka:

- Arhikuarhikua k'uiripuiiri ka iretecheeri.

☐

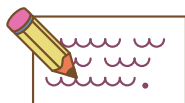
- Éнка uéenakuarhik'a karakata.

☐

- Éнка k'amakuaka ma eratsikua ka mínta
jukani o éнка mínta jukaka ka uéentani
máteru eratsikua.

☐

232

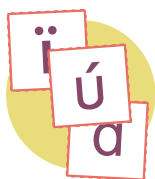

Kara ma pakatperakua mántani
eranharihikuarhu ísí éska na karanharhikukata
jaka siranta pakatperakuarhu.

U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'éратиichani énkari jorhentamini jaka.

**Sési péent'a eratsikueechani uantakua
úrapariani éнка jimi jatanharijka
arhunharhitakuarhu.**

p'intekua

mítisti

pirexati

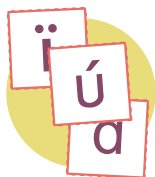
sirikuxati

Tataka sapirhatiicha _____.

Jucha sési jarhati _____ jatsiska.

Táati k'éri kánikua _____.

Nana Juana jarhasti _____.

**U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'ératíichani énkari jorhentamini jaka.**

Kara uantakueechani éнка úaka úkurhini sílaba jímbo.

mu	ri	pi

kua	ta	mí

tsi	ta	min

ri	re	pi

ta	pe	ni

rhi	ma	sī

ri	sīn	ta

ni	p'i	ku

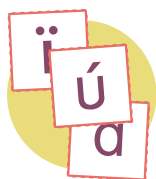
mu	ta	p'a

mi	tu	sī

pu	su	tu

ri	ku	p'u

Terukutant'a uantakueechani máteru jorhenkuarhiri jinkoni.

U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératiiichani énkari jorhentamini jaka.

Arhinta mántani nitamakua ka kuirunarhiku jima énkari uetarhinchak'a karani ma karakata pakatperakua.

Úkua ampe	Arhikurhikua karakateri
Énkani uekaaka eiankuni ampe juchiiti uátsini énkani nika jorhenkuarhini jini k'éri iretarhu.	
Énkani uekaaka exeni éska na pakatperanhaka ka éska iamintu iretarhu anhapuecha ampanhantaaka tirhimakuechani.	
Énkani uétarhinchaka p'imarhini iamintu iretani ma kúnkuarhukuarhu jini jorhentperakuarhu.	
Énkani uekaaka karani iamintu arhikurhikueechani imeecheri énkaksi jápka tánkuarhikuarhu.	

Uantontskuarhi t'uchiiti jorhentap'itini jinkoni nári mókunt'aski.

¿Naniteruts'i uétarhinchapirini karani ma karakata pakatperakua?

Terokunt'aa tsimopuru karakateechani.

- Declaración de las Naciones Unidas sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas, áakari jirinhan'ani: <https://bit.ly/37rrB4V>
- Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, áakari jirinhan'ani: <https://bit.ly/36c9n5X>
- Ley General de Derechos Lingüísticos de los Pueblos Indígenas, áakari jirinhan'ani: <https://bit.ly/37gpfM9>

Ísturi áaka uantani uantap'etarakua jímpo 800 715 2000 Cuarta Visitaduría de la Comisión Nacional de los Derechos Humanos anapu.

Juramukueecha táchani jási'tin mimixekua ka uantakueecheeri México anapu

Táchani jási'tin mimixekua ka uantakueecheeri México anapu Janhanharhikua

México jintesti ma echeri éнка táchani járhati mimixekua, irekua ka uantakua jatsikuarhika bu parhaktipini. Jimaksi iekaksi sárinu énkua indigenaecha América anapu.

- Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos kuách'akuasinti mámaru járhati mimixekuechani México anapu
- Catálogo de las Lenguas Indígenas Nacionales arhiisinti éskaksi jarhaska 364 uantakueecha.
- Ley General de Derechos Lingüísticos de los Pueblos Indígenas jeiparheent'asinti éskaksi "mámaru indígena uantakueecha iku anapueska ka éskaksi má'veni jupaparhaska éska turhisi uantakua".

JURAMUKUEECHA TÁCHANI JÁRHATI MIMIXIKUEERI KA UANTAKUEEHEERI ÉNKAKSI MÉXICO JANHANHARHINHAAKA

K'uiripueri kuách'akueecha

Máru juramukueecha énkaksi jatsikuarhika ire-teecha jintestiksi:

1. Eratsini na énkaksi áaka irekuarhini, áanchikuarhini ka tumina xanhatani, juramukueeri ka mimixikueeri ampe.

**KARAKATA
PAKATPERAKUEECHA**

Ichán ireta éнка jupintakuarheka Chilchota, Michoacán, 11:30 atakuarhu, lunes 20 julio 2020 jímpo, tánuarhitini jarhani iámintu k'uiripu éнка iórhiant'apka Mario Romero Mateo, ireteeri juaramuti sési jántskati, tánuarhinharhisti jima éнка ireteeri juramukua jaka, ka arisi pakatperanhani náksi áanchikuarhika ka úni jauatani ma k'umanchikua jorhentperakueeri. Íni tánuarhikuani jímpo ísi pakatperanhasti:

1. Iámintu k'uiripu jarhoap'eati k'éntani 6 sutupu kutsari, 10 bote kutsari k'énharhiri, 100 ichakua tiámu k'uta úrakua, 20 sutupu k'uta matatarakua, 5 irepita iauarhi úkata sapirhati ka 50 ichukua k'uta óts'itarakua.
2. Iámintu k'uiripu jarhoap'eati tumina jinkoni ka ísíksi piákurhini t'irekua ficha éнка jimini jámani jauaka áanchikuarhini.

Ísíksi pakatperanhasti íni tánuarhikuani jímpo ka Karakata Pakatperakua jímpo pakarasti, ka tsimani siranta p'itastiksi ka iámintu k'uiripu éнка jima tánuarhika kuirunharhikusti 2:00 atakuarhu i jurhiatikua ka ari uéxurhini, Ichán, Chilchota, Michoacán.

JANHANHARHIKUA
JINKONI

Esteban Moreno Santos
Juramuti
Ichán Anapu

Mario Romero Mateo
Tumina patsari

Karakata eiankpetarakua

Karakata pakatperakueecha

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Na jarhati karakateechaski?

¿Na arhikuarhisini mántani mántani?

¿Mántani karakata ampe jimpoksi no terukunt'asini?

¿Ampe marhua i karakata?

Tsék'ukuarhini

Arhint'a kurhankuntsparini arhitasperakueechani ka mokunta ampe éнка kurhak'urhinani jaka.

1. Exe eiamperakua ka mókunta ampe énkaksini kurhachini jaka.

Sési úkua eiamperakueeri ka atanskua énka urakurhini jaka karakatarhu, exerpišini éska jinteska ma:

Énkari exeaka únharhikueechani ka arhintanti uéenhakuani, ğnákiiski eiamperakua o uéenhakua énka jukaka siranta?

2. Kara miiukua *paréntesisirhu* éska na terukuntaka ampe karakateski.

1.
Eiankpenharhitarakua

2.
Tsinhap'iriiri
karakata

3.
Uantakua
axakua

Chilpancingo, Guerrero, 8 julio 2020 jimpo.

Margarita:

Jucheeti uátsí, nári nit'amakuarhixaki.

Karachixakakini i karakata jimpokani vékasinka mifini nári sáni nit'amakuarhixaki chiiti áñchikuarhikuarhu. Ka, istokini aiankunkini sáni éskani kánikua tsipixaka, jimpokats'ini tumpiicha jorhent'axati karani ka siranta arhint'ani, sésiksi uánt'asinti tumpiicha ka tsimit'u ixi juchaari inetarhu jorhasintits'ini jorhent'ani. Tsimini jinkoni jorhenkorhexaka karachinkini, istoni jorhenhaska kuironharhikuni juchiti jarhikurhikua.

Jucha cheeti madrinani jinkoni, ixi pitsiparhamaska niráni máku jorhenkuarhini karani ka siranta arhini, imoani p'imarhisti ka ísi jimpo niraska jorhenkuarhini no iávanisti ixi Tsinaip'ikuarhu ísi jarhasti. Ímo taniimo k'uiripo nirasinka jorhenkuarhini, iamit'uocha jarhoap'erhasinka ka sántku jorhenkuarheni, juchaari jorhent'piriicha tsimat'u uantasiinti juchari uantakua.

Erokasinka éskari tsipiaka jimpokani jónkuarhixaka sánteri sési karani ka arhint'ani, ísiksi óaka uantakua axatsperani ka nóch'i xáni jirimperant'ani. Énkari junkvaaka, jikini uantantskua ma arhichint'aka éska arhikuarhika "Jorhenkuarhikueeri uantantskua". I uantantskua arhint'skuarhu jatanharhisti énkats'ini intsiikuarhika. Ísi exesinka éskari t'út'u tsitiaka éskani ji na tsitik'a.

Xéparini jámaakari énkari uéntaaka áñchikuarhini, jimpokarini aienkuspka éska jini Estados Unidos xanharuecha korurhaska ka no uáni k'uiripo jámani. Uént'a cheeti pámpirichani jinkoni, ka ísits'í iámintuecha Exerp'eraaka.

Cheeti táati uánt'asinti éskakini méntku jirinhant'asinka.

Tsipikuarhiti jinkuni uánt'amakuarhint'asinka.

Posdata. Ixep'erant'akachi sántku juchi uátsí.

Estela R
Estela Romero Soria

Ts'nap'iiri Ana Tsintsun Mora
Tsinap'iiri jorhenati
Sésikua 0810347

Káni tsinakuarhini niraski: 15 mayo 2020 jimpo

P'amenchati: Juan José Soria Mateo

Jatiristi: 23 véxurhini

Uarhiiti ka achaati: Achaati

P'amenchakua:

K'uant'ani pani ka jiuani.

Tsinap'ikua akua:

—Amoxicilina 500 mg, 3 irhakua arhani ma jurhiatikua jimpo 5 jurhietikua.

—Ibuprofeno 400 mg, 2 irhakua arhani ma jurhiatikua jimpo 3 jurhietikua.

—Electrolitos orales 500 ml, arhani 500 ml ma jurhiatikua jimpo 3 jurhietikua.

Ampe énkari uáaka:

Mintsikuarhini 3 jurhietikua, no arhani k'uiripita ka k'avasi, ka itsimani jarhani.

Tsinap'iiri **Tsinap'iiri Ana Tsintsun Mora**

[Signature]
Kuirunharhikua

()

¿Chikun ampe...?
¿Chikunkunya!

¿Ampe jinteski tinharakua Chikungunyaeri?
Inte p'amenchakua África uératini jurhasti ka sóntku k'uiripuni kérésinti. Chikungunya arhikuekasinti "ima éнка tsikakurhijka" jimpoka tsikakurhinhasinti xáni uinhani p'ameraani iámintu kutukueechani.

¿Na p'ikuarherasini p'amenchati?
Arisi p'ikuarheranhasinti i pámenchakua:

- Uinhani tinhani
- Uinhani p'ameraani iámintu kutukueechani
- P'amerhekuarhini
- Ép'u p'ameraani
- Jiuanchani
- Kuatarani
- Atsimerhikuarhini

¿Nani na kérpisiini?
P'amenchakua kérpisiinti énkakini t'ukupu t'enaaka. Énka ma k'uiripuksi t'enaaka, tátsikua uéenasinti p'amenchani 4 ka 8 jurhiatikua jimpo.

¿Nani na mítinhasini?
Uétarhisinti exerkuarhini nirani Tsinap'ikuecharhu jimankaksi exeaka ka éнка uétarhiaka, iurhiriksini p'itaxukuati ka isiksi úni sésimintu mítini nani náksini tsinani.

¿Nani na no p'amenchani?

- Tsita itsi éнка pakarajka uéakurini ka inchaakurini, jimpokaksi jimini úkuarhisinka t'ukupuecha.
- Atarhikuarhi t'ukupu chútakua.
- Mikaani ómutakueechani ka erach'atakueechani ka t'ukupu uarhirakua atamutaani.
- Óxurhani ka ot'akuarhini sési, éska t'ukupu no úaka t'enharpini.

Ís'i úparini ampet'u, kánikua jarhuap'esinti éska k'uiripu no kérikuarhiaka mátiru jási p'amenchakua, éska dengue o zika, ts'ímit'u t'ukupuechani jimpo kérpisiinti.

Unidad de Inteligencia Epidemiológica y Sanitaria
800 00 44 800

()

3. Kuirutsikua ma jimpo kuntanta arhikurhikua karakateeri ka ampe éнка jukaka.

Tsinhap'iriiri karakata

Karakata éнка tankurhikuarhu karanhantaka ka íši eiankupini éska kuiripueecha tankurhintaska ka uani ampe eratsinhasti.

Karakata eiankpetarakua

Karakata éнка arhijka na énkari jauaka sipiatiichani énkakini tsinhap'iri itsaaka.

Karakata pakatperakueecha

Karakata éнка úranhajka ka íši etsakuni eiamperakua éнка iamintecha uáka marhuatani.

4. Kara kuirutsekuarhu únharhikukateeri arhikorhekua.

5. Kara 3 eratsekueechani imani ampe énkari t'u tsitijka.

1. _____

2. _____

3. _____

6. Kara ma uantakua íni úrapariani kararakueechani t, t', ch, ch', p, p'.

t	t'	ch
ch'	p	p'

7. Kara ampe no mák'ueni jukaski eiampekua karakateecharhu.

Chilpancingo, Guerrero, 8 julio 2020 jimpo.

Margarita:

Jucheeti vátsi, nári nit'amakuarhixaki.

Karachixakakini i karakata jimpokani vékasinka mítini nári sáni nit'amakuarhixaki chiiti ánychikuarhikuarhu. Ka, ístukini aiankuninii sáni éskani kánikua tsípixa, jimpokats'ini tumpiicha jorhent'axati karani ka siranta arhint'ani, sésiksi vánt'asinti tumpiicha ka tsimit'u ixu juchaari iretarhu jurhasintits'ini jorhentani. Tsimini jinkoni jorhenkorhexaka karachinkini, ístuni jorhenhaska kuirunharhikuni juchiti jarhikurhikua.

Jucha cheeti madrinani jinkuni, ixu pitsiparhamaska niráni márku jorhenkuarhini karani ka siranta arhini, imaani p'imarhisti ka ísí jimpo niraska jorhenkuarhini no iávanisti ixu Tsinap'ikuarhu ísí jarhasti. Lómu tanimu k'uiripu nirasinka jorhenkuarhini, iamituucha jarhoap'erhasinka ka sóntku jorhenkuarheni, juchaari jorhentpiriicha tsimat'u vantasinti juchari vantakua.

Erokasinka éskari tsípiaka jimpokani jánkuarhixaka sánteri sési karani ka arhint'ani, ísíksi úaka vantakua axatsperani ka nóch'i xáni jirimperant'ani. Énkari junkuaaka, jikini vantantskua ma arhichint'aaka éнка arhikuarhika "Jorhenkuarhikueeri vantantskua". I vantantskua arhint'skuarhu jatanharhisti énkats'ini intsikuarhika. Ísí exesinka éskari t'ót'u tsitiaka éskani ji na tsitik'a.

Xéparini jámaakari énkari véntaaka ánychikuarhini, jimpokarini aienkuspka éska jini Estados Unidos xanharvecha korurhaska ka no váni k'uiripu jámani. Uént'a chéeti pámpiriichani jinkoni, ka ísits'i iámintuecha Exerp'eraaka.

Chéeti táati vánt'asinti éskakini méntku jirinhant'asinka.

Tsipikuarhiti jinkuni vánt'amukuarhint'asinka.

Estela R

Estela Romero Soria

Posdata. Ixep'erant'akachi sóntku juchi vátsi.

Íntspekuarhu
“Nana Juanita”

¡Ixu iámu ampe jarhasti ka
no xáni jukaparhasti!

Atarantskuarhu 59

Jorhenkua 3

K'amarhutaparini jorhekuani, k'uiripu miákua jukari ka k'uiripu k'éрати:

- ❖ Arhint'aati uantakua uétenakueechani **karakata eiankpetakua** ka karaati eratsikueechani éнка exeantaaka mántani arhukukueecharhu.
- ❖ Exent'aati **karakata eiankpetakuarhu** nanimintu arhisini **Kauikua... ¿P'amenchakueeski?**
- ❖ Karant'aati eratsikuiichani éнка uétarhiaka **kurhak'uarhikua**.
- ❖ Karaati, ixeari ka sési únt'aati **kurhak'uarhikuani**.
- ❖ Mítint'aati na úkata jarhasi karakateecha ka náksi marhuasini éнка arhint'aaka ka karant'aaka.
- ❖ Mítiant'aati karakatarhu na marhuasini kararakua k'éратиcha.
- ❖ Mámaru uantakua jímipo mítiant'auati ka karant'ani kararakueechani **ts, ts', x**, éнка jorhenkuarhini jauaka.
- ❖ Uantant'aati karakateeri ma ampe, exeparini éska sési chúnkumaka uantantskuani (sési kuturani eratsikueechani).
- ❖ Mítint'aati karakataarhu na na úkorhepaski nitamakuecha náki orheta ka náki sánteru tátsekua.

Jirinant'a chíiti arhintskuarhu uantantskuani
"34. Eskimaliiri k'umanchikueecha" ka tátsikua
uantantskuarhi jorhentap'itini jinkoni, ini ampe:

¿Nani náksī úaasīni k'umanchikuiichani eskimaliicha éнка xáni ts'irakuarhik'a?

¿Ampe ka ampeksi ánychikuarhisīni achaati ka uarhiiti eskimaliicha éнка xáni ts'irakuarhik'a?

Juchaari ireta jimpō, ¿nani náksī úaasīni juchaari k'umanchikuiichani ka ampeksi úsini éнка xáni ts'irakuarhik'a?

**Ixea únharhikukateechani ka arhint'a
ampe uantanhaxaki t'uchiiti jorhentap'itikini
jarhoataati.**

**Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi
mókuntskueechani.**

¿Na arhinasini karakata énkaksí íntsinhaka
uarhiitiicha?

¿Exeskits'i méni inteeni jasí ma karakata?

¿Ampeksí uantasi karakateecha énkats'i exeeka?

¿Ts'imi karakateecha ampe marhoasini?

¿Néecha úant'aski?

Jirinantá karakata eiankpetakua Kauikua... ¿P'amenchakueeski? ka

arhinta jorhentak'it'ikini jarhuat'aati karakata uénakua anapuechani.

Kauikua jintesi p'amenchakua éuka ma k'uipuni kánika anhenchaparini kauik'a, ka jirinhastini p'intempaparini kani kauikua arhanti.

¿Nani náksi máteru k'uipuni no sési úkusini?

K'uipuni p'amenchastini kauikua jímbo, kauikua no sési manastini irekuani ka iretani.

K'uipuni éuka méntu kaurini jámani jarhika chémpo anapuechani no sési arhastini ka istu atani, méntu jararkusini témpo ka up'eechani jímbo náteru itagastini tunina ka mákuempecha no istu píni it'ireka.

Kauicha iretarhu ka ánkhuarhu náteru sési jámasini, jímbo k'uipuni iretarhu ka chémpo náteru sési jámanharini.

México kauikua jímbo uarinhastini 10000 k'uipuni ka 25 000 énkaksi náteru úka jámani jímbo sési móhitarakua jímbo no sési ampe úkarhinkaska.

Énkari uékaska k'urhankuarhini sánteru ampe:

Énkari uékaska mítini kauikueeri ampe, ka ne na júpina, uantaakari ini kúkuarhikueechani jinkoni:

CENTROS DE INTEGRACIÓN JUVENIL, A.C. (CIJ)

☎ 52 12 12 12
<http://www.cij.gob.mx/index.html>

CENTRAL MEXICANA DE SERVICIOS GENERALES DE ALCOHÓLICOS ANÓNIMOS, A.C.

☎ 800 2169 231
<http://www.aamexico.org.mx/>

CENTROS DE ATENCIÓN PRIMARIA EN ADICCIONES (CAPA)

☎ 800 911 2000
http://www.cenadic.salud.gob.mx/interior/centros_nuevovida.html

Irekurhi sési, ási pámenchakua júpika

Kauikua... ¿P'amenchakueeski?

Consejo Nacional Contra las Adicciones

Kapar'arhakuecha: Kauikuni jímbo náteru sési itusini itini ka jímbo anhanhatakuani náteru sési it'is incharhi'i.

K'uipuni éuka jukari kauikua sánteru p'amenchastini, tauasirhu, cáncer, ka istu mintitarhu ka, uarhiitichani no sési úkusini énkaksi sapichuni ma erokurhini jauka.

jímbo úkuarhisini?

Úkuarhikua

U no uékakurhini itini

U'kuarherani

U'kuarhikua

arkuecha kavinajka

Úkuarhikua k'uipuni jímbo

- Kúkurhini ka k'uipuni jinkoni jámani.
- Nirani itákurhikuecharhu éuka anhajka kánika kauikua.
- Píni ka atarantani kauikua no xáni jukaparharati.

pikuastasini anhanhatakuani

P'ikuarherakua. Jukari aparhenastini, manarhanastini ka tsomenharhini.

Mintsita. Náteru sési ánkhuarhini ka turhini náteru sési xarhatani.

Situri. Juanchani, juani, k'úneni ka xarhiparati.

Eratsint'a chiiti jorhentak'it'ini jinkoni ampe uantant'asini eiankpetakua, chunkuama k'urhamarhikueechani.

1. ¿Amperi arhijki éska uantant'ani jaka eiankpetakua uénakua arhint'aparini?
2. ¿Amperi uantant'aa ari arhut'antskuecha?
 - ¿Ampeeski?
 - ¿Ampe jímbo úkuarhisini?
 - Kauikua no sési pikuastasinti anhanhatakuani
 - ¿Nani náksi máteru k'uipuni no sési úkusini?
 - Énkari uékaska k'urhankuarhini sánteru ampe

Sánkanku arhinta eiankpetakuani ka uantontskuarhi
jorhentap'itini jinkoni amperi kurhankuntani xaki, ka
arhintani éska xáni uétarhiaka.

Mókunt'a k'urhamarhikueechani na
énka arhik'a eiamperata karakata
eiankpetakuarhu.

ǵAmpeeski kauikua?

ǵAmpe jimpo úkuarhisini?

ǵNána no sési úkuasini k'uiripuechani?

Antankuta karantskuani kuiruntskua jimpo kunta eratsekuechani.

Kauikua

jinteesti éнка
kauikuani
kánerak'a.

Éska na uenak'a
p'ikuarherani íni

máteru
p'amenchakua
ampe úkurhini.

Jantiok'u no
uékakurhini

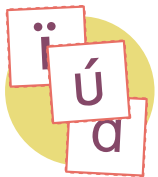
p'amenchakua
ma jinteesti.

K'uiripu ma éнка
kauikua kamaaka

no sési úkuasinti
tatakani ka
nanakani.

I p'amenchakua

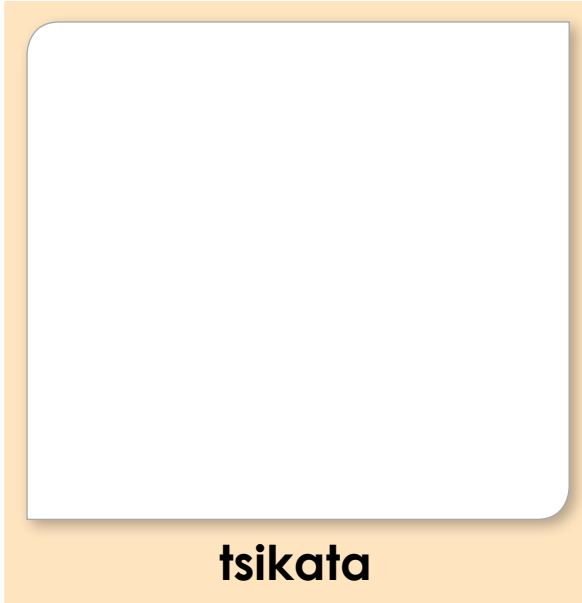
iatsitakuarhu
incharhisinti.

**U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'éратиichani énkari jorhentamini jaka.**

Arhiant'a uantakueechani jorhentak'itikini jarhoatati ka ú ma únharhikua énkari jimpo úaka mítint'ani mántani uantakuani.

tsikata

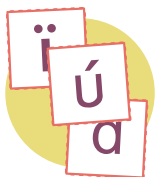
axuni

pixiki

ts'ame

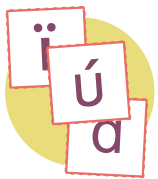

U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératichani énkari jorhentamini jaka.

Arhiant'a uantakueechani ka uantant'a ampeksi arhikuekasini.

ts	tsípikua
	mintsikani
	puátspintsti
ts'	kéts'itakua
	ts'ép'ani
	ts'iueni
x	kaxumpikua
	exerani
	ixentskua

U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi eratsikueechani marhoataparini kararakua k'éратиichani énkari jorhentamini jaka.

Arhint'a eratsekueechani chíiti jorhentap'itikini jarhoatati ka ixé sési nani úranhasini kararakua k'éратиicha.

Ts

ts

Tsípiti mánhakuarhiriicha juátarhu irekasti.

Uitsintikua niraspka Reesio. Tsípkuni junkuaska.

Ts'

ts'

Ts'érpiti tekechuni kétsikusti.

Nántiksī míti juátarhu anapueecha jiuatsīni.

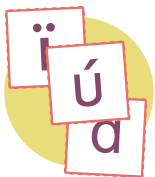
Ts'ameksī arhisīnti.

X

x

Niauaka chúk'ari pírani Xanicho.

Xate sési jási iurhitskiri sapiisti.

**U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'ératīichani énkari jorhentamini jaka.**

Arhint'a karakatani jorhentap'itikini jarhoataati éskari xáni uétarhinchaaka.

Mía éska:

Ma **karakata eiankpetakua** jintesti karakata ma éнка itsakuaaka eiampikua ampe ka éнка uáni k'uiripu uékjka mítini, karakatiichani sáneru sáni énkaksí míteka ia.

Karakata eiankpetakua i karakata **taninta tsik'akuarhisinti** sirantiiri tsimani kanharikuecha urhatarhanasinti. Ísí jimpo, arhint'ani ka kurhankuantani sési karakata eiankpetakua, uétarhisinti éska tsik'akuarhiti jauaka ka arhinhant'ani uénhakua jukanharhikua ka inchanharhikupani ka k'amarhukuni jamani arhiparhakuani.

Karakata eiankpetakuarhu ménkisiiri exentaaka:

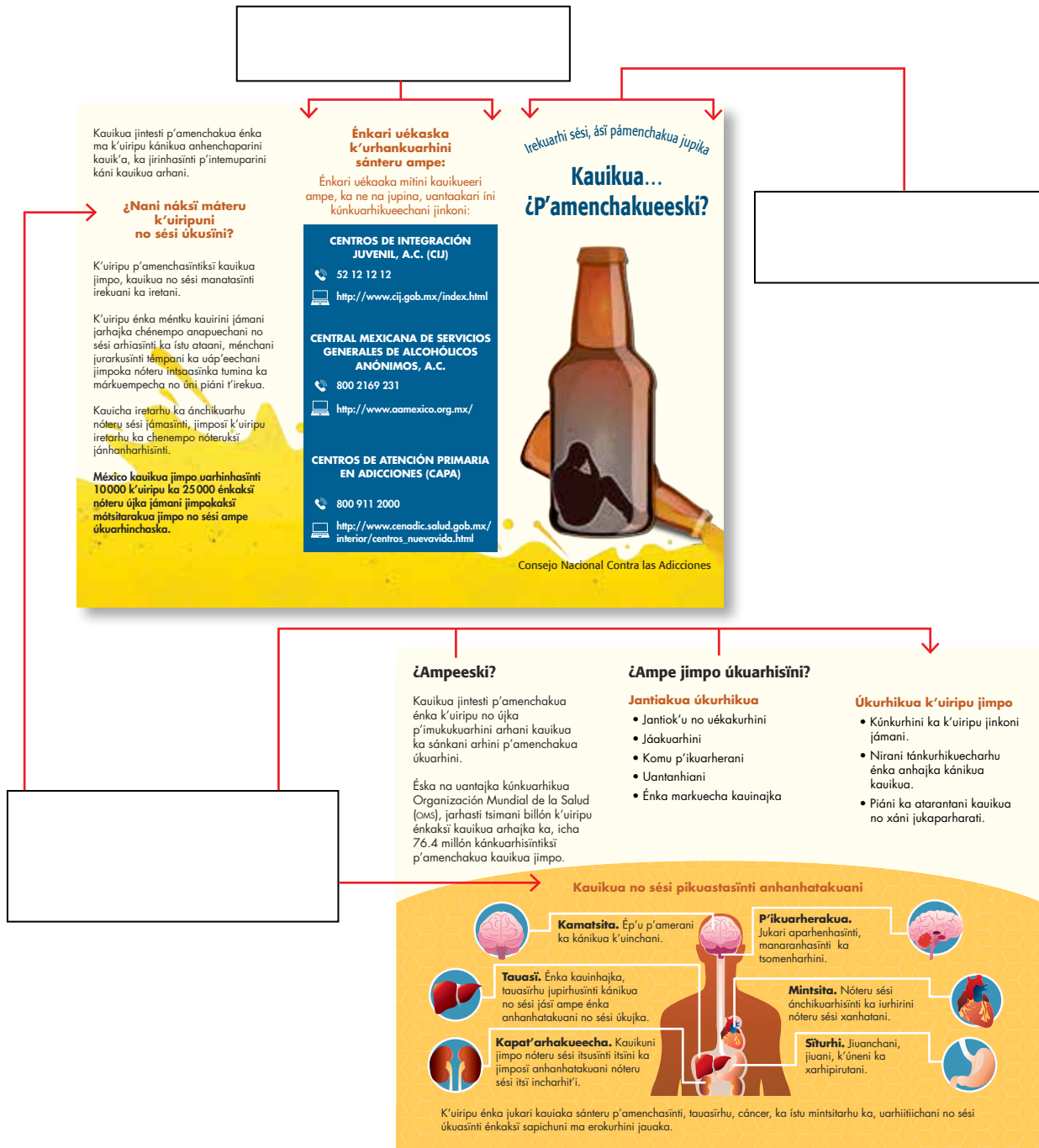
- Ma **uétenakua jukanharhikua**. Jinteesti éнка uétenani jarhajka ka ménichani jatanharhisti únharhikukateechani ka karakata uénakua anapu éнка arhijka ampeeri uantasini karakata, éнка ma kúnkuarhekua petajka jatanharhisinti mítenchani.
- **Tachani arhut'antskueecha o karakata uénakua**. Eiampekua arhukurhisinti táchani arhut'antskueecharhu; mántani ma eratsekuani uantant'asinti.
- **Táparhakua**. Jintesti éнка tats'ipani karakata jukaparhaka sáneru sáni jukanharhisinti nanimankari uáka antaparhakuerani ka ísí jimpo úni jarhotanhani.

Jorhentap'itikini jarhoatati karant'ani arhikurhikua mántani arhukukua éнка jukaka eiankpetakua.

Uétenakua jukanharhikua

Tachani arhut'antskueecha o karakata uénakua anapueecha

Táparhakua

Uéenaxaka arhint'ani ka karani juchiiti uantakua jimpo. P'urhepecha

**Kara tanimu úkueechani énkakini
marhuachipirinka úni ma eiankpetakua
jorhentak'itikini jarhoatati.**

¿Náki k'uiripu úa arhint'ani?

Ixea únharhikukateechani ka t'uchiiti jorhentap'iti jarhoatatikini arhint'ani ampe uantasini k'uiripuecha.

Tata k'eri, eiankuts'ini
méntaru juchaari
ireteeri uantantskua.

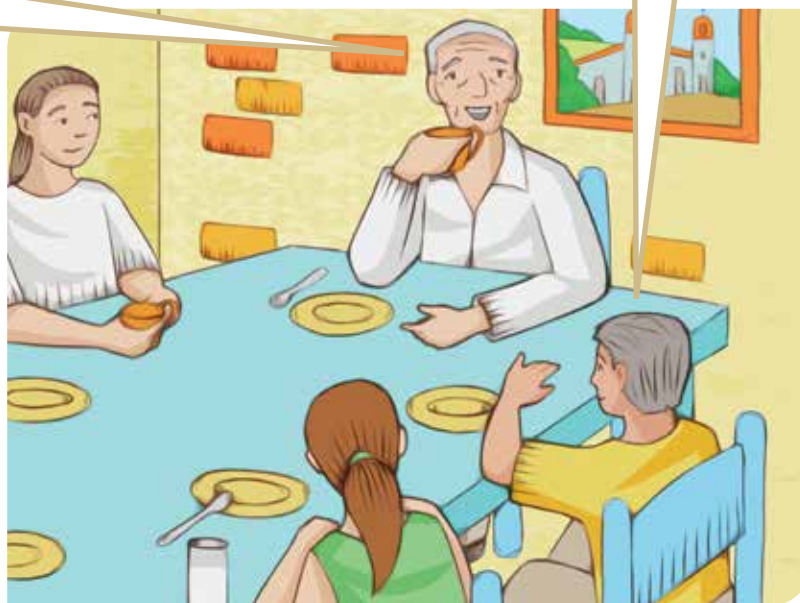
Jo, tata k'éri.
Uékasinkaksí mítini.

Exe, 1940 uéxurhini
jimpo úkuarhispti
ireta jucha no
ménku ixo irekaspka.

¿Jeiankani?

Exe, ji janoska
3 marzo 1950
jimpo ka ixu
mínharhikuska
ch'iiti náante
k'éri. Tátsikua
ch'iiti táati
antap'inusti ka ístu
ixu mínharhikusti
ch'ari náantini.

Énkaksí tempuperapka
jeiankani ísì charaspti
volkani, ġmiásinti Lupe?

¡Exe taa! No sesi
úkuarhispti, ma semana
siraata uérani ka uékantsini
petani materu nani
móskuni ka éska no,
tatsekua no ma ampe
úkuarhesti jo peru chétapu
nóksí mirikurhiaka.

Ari ireta uánikua
ampe úkuarhinchasti:
iórhep'eni, k'arhintu ka
iáasi sántiru sési jarhasti.
Ka iáasi sapirhatiicha,
cha uantantee ampe
úkuarhispi tátsikua.

Era, ġampe úkuarhispi
urheta, xanharu o
jimpani k'umanchikua
jorhentperakua?...

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ġAmpeksí uantant'axaki k'uiripu?
- ġSésiksí uéenhasini uantantskueechani óksí
p'íaskaasini?
- ġÚkuarhikueecha ampe ka jurhiatikua énka
uantantskuarhu arhik'a jukaparhakua ampeeski?
- ġKurhakuaskiri ístu jási uantantskueechani?

¿T'ut'uri uantantskua ma ísí jásí uantantskua?
 ¿Uantantskuarhu ma jímbo éska na uéenak'a
 úkuarhikua, juhiatikua, káni ima marhoasini ka ísí
 kurhankuant'aani máteru uantantskueechani?
 ¿Náena jarhoatakuarhisini ka ísíksi uantantskuani
 sáneru sési uantant'ani?

Sési kurhanku énkakini jorhentap'iti jánhastaaka karakatani ka uantantskuarhintsi.

Mía éska:

Uantantskua ampusinti mámaru jarhati úantani ka ampuni uantant'ani uekatsimakueechani, nótki ióni anapu ka ióntki anapu, ka ístu uekatsimakuecha éнка máteruecha ka eiankuntsini.

Uantantskua jímbo jucha mítesinka imani ampe éнка jucha no exeka nijtucha jima jarhani jo peru míteskaksi éska ísí úkorhespka. Maru uantantskuecha juchari ampe uantatasinti ka ísí jucha mítini ampe jímbo jucha jinteski, ka ampe jímbo jarhaski juchari ireta ka máteru ireteecha.

Ékaksi uantantskua ma unatant'ajka uétarhisinti erankunt'ani **na na arhustani** uantantskuani **ampe orhetapani** ka **ampe tátsekua** úkuaheski ka **ampe jurhiatikua** jucha jarhuatakorheka máteru eiakpeakua jinkoni, ékaksi no ísí úaka, jucha máteru ampe uantant'ani jauaka.

Uétarhisinti pínaskua kurhankuni ma uantantskua, jimpoka ísích'i ampuaka sési kurhankunt'ani imani ampe éнка uantantskuarhu arhiaka.

**Sési kurhanku énka jorhentak'iti arhintaaka
karakatani ka kurhankunt'a na na kutukurhisini
nitamakueecha.**

Emiliano Zapata*

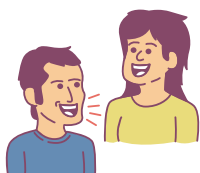
Emiliano Zapata antap'enusti 8 agosto 1879 jimpo, jini Morelos (México). Gabriel Zapata ka Cleofás Salazar jintespti tátempeeche. Énka sapichuepka ka tumpi jameri juatarhu ánehkuarhisti ka tekechu jimpo nirani intspekuarheni ampe. Iretemparhu ménku kuap'easti ánehkorherichani énka echeri jatsiri no sési káapirinka.

11 marzo 1911 jimpo, uétenasti táp'anharhikuni uékani petant'ani imani énka ióni juramukuarhu jápka ia Porfirio Díaz, jimposi Francisco Maderoni jinkoni nípti uarhipini. 28 noviembre imani uéxurhini xarhatasti ma karakata "Plan de Ayala" arhikata ka imani jimpo kurhak'urhisiampti éska echerichanksi arhukukuapirinka júskatiichani. Jimak'ani isi mítinhaspti éska "Caudillo del Sur". 1914 jimpo, nirasti Pancho Villa jinkoni ka inchap'estiksi k'éri ireta México, Venustiano Carranza ka imeeri k'uiripu kuap'ekorhesti ka únksi petaant'ani ka k'uanaskuant'ani Morelos jameri, jimaksi uaxastaspti ma juramukua tarheriichani jinkoni.

Uarhipexapti kuak'peani tarheriichani, Carranzaeri atap'itiicha jakutsekusti ka k'uanirastiksi ka uántikunksi jini Chinameca 10 abril 1919 jimpo.

* Biografía corta de Emiliano Zapata. Recuperado de <https://bit.ly/2ThbUsy>

262

**Miánt'a amperi sési ampe úkuarhinchaspi
ka uantant'a, siria sési chíiti
eratsekueechani arini k'urhamarhikua
jarhuatakorheparini:**

¿Káni úkuarhisini?

¿Náena jarhaski úkuarhikueecha: ampe uéenasini,
ka jimak'u ampe ka ampe k'amarhusini?

¿Náenaksi terukusini, ampe jási úkua jimpo no
terukusini máteruechani jinkoni?

¿Néecha jámasini ka ampe úxakiksi ka káni úxakiksi?

¿Ampe jurhiatikuecharhu o sési úkua ampe
xarhatasini?

**Kara chíiti uantanskua ixeparini éska sési
chúnkumaaka, ampe énka úkurhipka jurhitikua ka
uéxurhini o materu ampe énka sánteru uétarhiaka.**

**Uantant'a úkuarhenchakua énkats'i nitamakuarhika
chíiti pámpერიიchani jinkuni, jarhuatakuarhi chíiti
karakata jinkoni ka kurhanti mátiru uantantskuiichani.**

Kurhanku pinaskua ampe éнка
jorhenkuarhiriicha uantant'aka ka kara
arhunharhitakuarhu ampe énkari sántiru
tsitika, ini uraparini uantakua na játini éнка
úkuarhik'a.

Jurhitikua	¿Ampe úkurhispi?

Eianku k'uiripuni ampe éнка uantant'apka ka ísiri
mítini sési chunkumaski ampe éнка úkurhipka
ka sési jarhaski jurhitikua ka uéxurhini, éнка
ampe uetarhiaka, sési unta o antakuta chiiti
arhunharhitakuani.

**Arhint'a karakatani jorhentap'itikini
jarhoataati éskari xáni uétarhinchaaka.**

Mía éska:

Úrani káni úkuarhiski ka ampe énka mamaru úkuarhika jintestiksí uantantskueri jeiarakua ka marhuasinti sési kuturapani janaskakuarhu na na úkorheski ma ampe ka ísí úni uantant'ani.

Ari ampets'ini marhuachiati ka únksí uantant'ani juchari irekakueri ka ireteeri irekakua jarhuatatits'ini ka ísí jucha no mirikurhini ampe ma énka uétarhik'a patsani.

Ístu marhuasinti, ka jucha sési kurhankuntani imani ampe énkts'ini máteruecha uantachejka, míteani máteru mimixekueechani ka ireteechni.

**Uantant'a ka eratsint'a ampe énkari jorhenkurhika íni
chúxaparani énkari uantant'aka nitamakuichani.**

¿Nani náksí xúrperasini úkueecha ma uantantskuarhu ka antisí sési jaki éskaksí máteruicha jinkoni kúntant'aka?

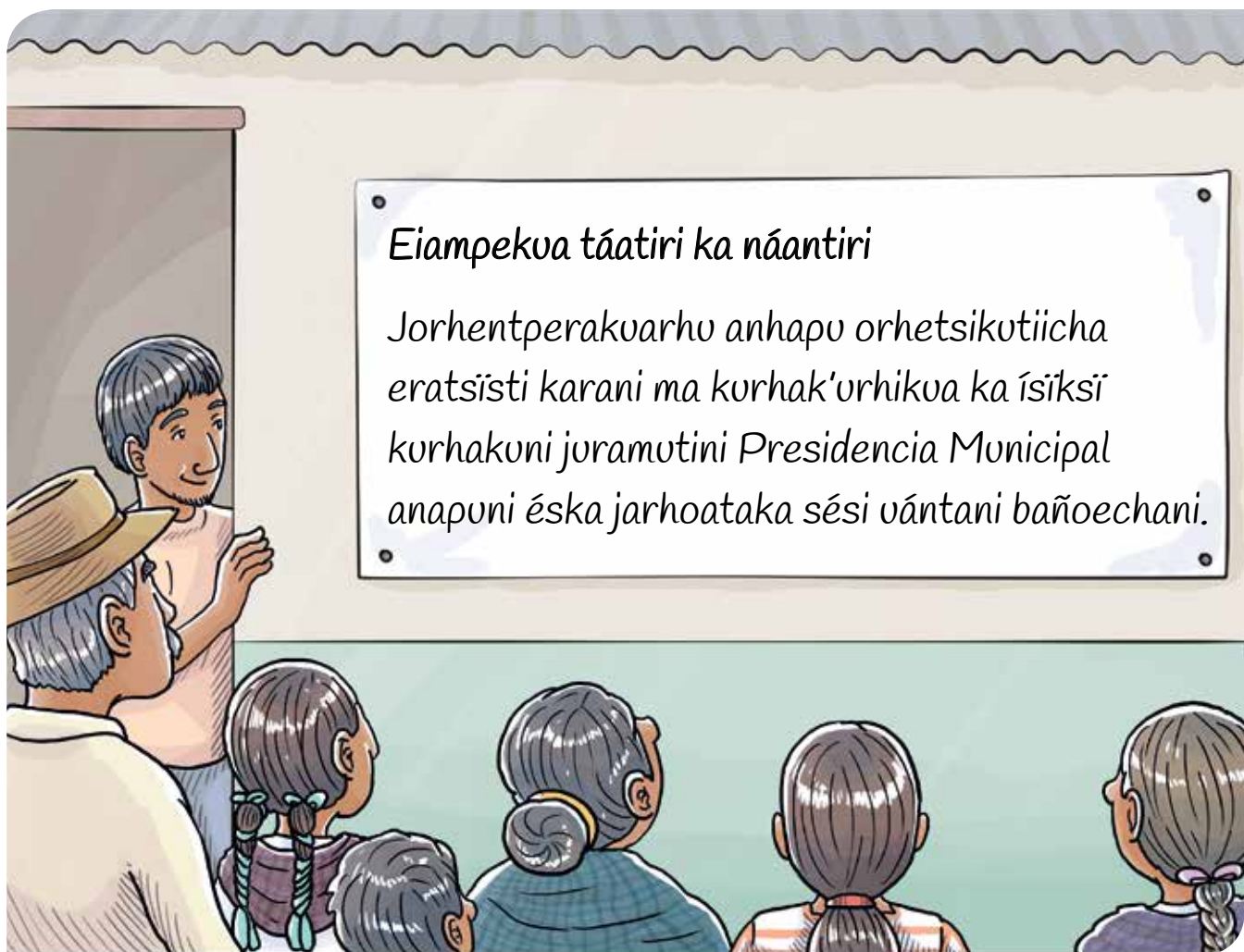
¿Iáasiri úa sáneru sési uantant'ani? ¿Anti?

¿Antisí xáni ampaki sési kurhankunt'ani na énkamintu úkuarhipka ka na énkaksini uantachentak'a ma úkuarhikua?

¿Na na jarhuasini míteni káni úkuarhiski ka ampementu úkuarhiski ka ísí úni santeru sési kurhakunt'ani ma uantantskuani?

Ixe p'itakateechani ka arhint'a karakatani jorhentap'itikini jarhoatati.

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

¿Ampe siranta karanta urhets'ikutiicha?

¿Na arhikuarhisinti?

¿Ampe jimpo marhoasinti i karakata?

¿Exeskiri ini jási karakata ma? ¿Nani?

Jirinhant'a kurhak'uarhikua Presidencia Municipal anapu ka uantant'a na jurhasini karakata ma kurhak'uarhikuarhu.

Ichán, municipio de Chilchota, Michoacán,
abril 12 jurhiakua 2020 jimpo.

Arturo Martínez García
Juramuti Chilchota, Michoacan anapu.
CHÁARI SÉSICUA JIMPO

Tānkuarhikueeri Orhets'ikutiicha ireta Ichán anapuecha, íni karakata jimpo, uantap'irata axachixakaksini ka kurhachini éskats'ini jarhoavaka mamaru ampe jinkoni éna marhuavaka vaxastani k'umanchikua ma jorhentperakueeri juchaari iretarhu. Ístuksini eiankuni éska i ánkichurhita jarhoap'erata jimpo úkuarhiati, ís'i jimpo jucha vékasinka éskats'ini jarhoataka íntskunts'ini arini ampe: 6 sutupu kutsari, 10 bote kutsari k'énhari, 100 ichakua tiámu k'uta úrakua, 20 sutupu k'uta matatarakua, 5 irepita iavarhi úkata sapirhati ka 50 ichukua k'uta óts'itarakua.

I ánkichurhita kánikua jukaparhasti jimpoka sapirhatiicha ka tumpiicha sési jántu javati jorhenkua p'irani.

Erokuarhinksi javaka cháari jarhuap'ikvani, ka jucha iámintu úrakua sési marhuataaka; ka ístuksi p'imarhini éskat'si p'orhempeaka ka exentsi ánkichurhitani.

Erokuarhiparini cháari jarhuap'ikua, axachisinkaksini uantap'erakua.

JANHANHARHIKUA JINKONI

Juan Santos

Antonio de Jesús Hernández

José López Díaz

Juan Santos Sánchez

Antonio de Jesús Hernández

José López Díaz

Tānkuarhikueeri Orhets'ikutiicha

Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi mókuntskueechani.

- ¿Náki eiankpekuari mítint'aski kurhak'uarhikuarhu?
- ¿Na churperaski eiankpekua kurhak'uarhikuarhu?
- ¿Antisi karanajki kurhak'uarhikua?

Arhint'a karakatani sési kurhankuntsparini na emankari xáni uétarhinchaaka.

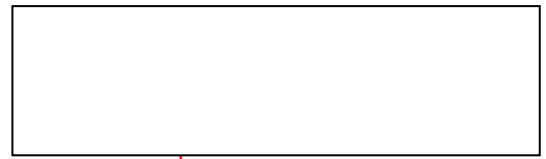
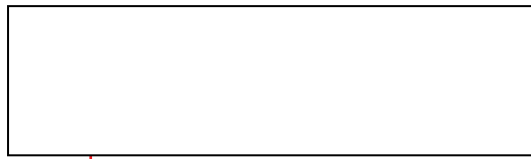
Mía éska:

Kurhak'uarhikua jintesti karakata éнка karanak'a ka axakuni ma juramutini imani jimpo kurhacusinti ampe ma, jimat'u eiakukuarhesintiksi ampe jimpoksisi kurhakuni jaki imani ampe.

Kurhak'uarhikua ísi arhukurhisinti:

1. **Ireta ka jurhiatikua:** xarhatasinti ireta ka jurietikua éнка kurhak'uarhikua karanhaka.
2. **Néni énkaksi axakuka ka na arhikuarhisinti:** k'uiripusti o juramuti énkaksi kurhakuni jáka ampe ma.
3. **Karakata o kurhak'uarhikua:** jintesti karata éнка kurhak'urhiaka ampe ma. Énkari karaka úakari jarhotakuarhini kurhamarhikueechani jinkoni ísi éska: ¿amperi kurhak'uarhisini?, ¿ampe jimpo?, ¿anti? ka ¿ampekini marhuachia?
4. **Uantanuntskua ka ne éнка karajka:** jintesti éнка karakurhiaka ma uantakua eratsekueecha ka ísi uantanukuarhintani ka máteru, arhikuarhikua kuirunharhikua imeri éncia karaka kurhak'uarhikua. Éncia ma o uani k'uiripu karaka kurhak'uarhikua, karakurhiati iaminta arhikuarhikueecha ka kuirunharhikua.

Kara na arhikuarhiski mátani arhukukua kurhak'orhekueri.

Ichán, municipio de Chilchota, Michoacán,
abril 12 jurhiakua 2020 jimpo.

→ Arturo Martínez García
Joramuti Chilchota, Michoacan anapu.
→ CHÁARI SÉSIKUA JIMPO

→ Tánkvarhikueeri Orhets'íkutiicha ireta Ichán anapuecha, íni karakata jimpo, vantap'irata axachixakaksini ka kurhachini éskats'ini jarhoavaka mámaru ampe jinkoni énka marhuavaka vaxastani k'umanchikua ma jorhentperakueeri juchaari iretarhu. Ístuksini eiankuni éska i ánychikurhita jarhoap'erata jimpo úkuarhiati, ísì jimpo jucha vékasinka éskats'ini jarhoataka íntskunts'ini arini ampe: 6 sutupu kutsari, 10 bote kutsari k'énhari, 100 ichakua tiámu k'uta úrakua, 20 sutupu k'uta matatarakua, 5 irepita iavarhi okata sapirhati ka 50 ichukua k'uta óts'itarakua.

I ánychikurhita kánikua jukaparhasti jimpoka sapirhatiicha ka tumpiicha sési jántu javati jorhenkua p'irani.

Erokuarhinksi javaka cháari jarhuap'ikvani, ka jucha iámintu úrakua sési marhuataaka; ka ístuksì p'imarhini éskat'si p'orhempeaka ka exentsi
→ ánychikurhitani.

Erokuarhiparini cháari jarhuap'ikua, axachisinkaksini vantap'erakua.

JANHANHARHIKUA JINKONI

Juan Santos Sánchez

Antonio de Jesús Hernández

José López Díaz

Tánkvarhikueeri Orhets'íkutiicha

Ixe na mókunt'aski máteruucha ka sési jatsikunt'a éнка kueratakuni jauaka.

Néni énkaksí axakuka
ka na ánychikuarhisíni

Ireta ka jurhiatikua

Ichán, municipio de Chilchota, Michoacán,
abril 12 jurhiakua 2020 jimpo.

→ Arturo Martínez García
Juramuti Chilchota, Michoacan anapu.
→ CHÁARI SÉSIKUA JIMPO

→ Tānkuarhikueeri Orhets'íkotiicha ireta Ichán anapuecha, íni karakata jimpo, vantap'irata axachixakaksíni ka kurhachini éskats'íni jarhoavaka mámaru ampe jinkoni éнка marhuavaka vaxastani k'umanchikua ma jorhentperakueeri juchaari iretarhu. Ístuksíni eiankuni éska i ánychikurhita jarhoap'erata jimpo úkuarhiati, ís'i jimpo jucha vékasínka éskats'íni jarhoataka íntskunts'íni arini ampe: 6 sutupu kutsari, 10 bote kutsari k'énhari, 100 ichakua tiámu k'uta úrakua, 20 sutupu k'uta matatarakua, 5 irepita iavarhi úkata sapirhati ka 50 ichukua k'uta óts'itarakua.

I ánychikurhita kánikua jukaparhasti jimpoka sapirhatiicha ka tumpiicha sési jántu javati jorhenkua p'irani.

→ Erokuarhinksí javaka cháari jarhuap'ikuaní, ka jucha iámintu úrakua sési marhuataaka; ka ístuksí p'ímarhini éskat'sí p'orhempeaka ka exentsí ánychikurhitani.

Erokuarhiparini cháari jarhuap'ikua, axachisinkaksíni vantap'erakua.

JANHANHARHIKUA JINKONI

Juan Santos

Juan Santos Sánchez

Antonio de Jesús Hernández

Antonio de Jesús Hernández

José López Díaz

José López Díaz

Tānkuarhikueeri Orhets'íkotiicha

Kurhak'uarhikua o
karakata

Uantanuntskua ka ne
énka karajka

**Janhaska nári úa ma karakata ka ísiri úni
ma kurhak'urhikua, jarhoatakurhi ichani
jimpo.**

1. Mítint'a ma uétarhinchakua chiiti ireta jimpo éнка juramuti úaka jarhoap'ini.

2. Íni uétarhinchakuani ixeparini ampe úpirini kurhak'uarhini.

3. ¿Na ni na úa xarhatani kurhak'uarhikuani?

4. ¿Ampekini marhuachia i kurhak'urhikua?

5. ¿Néecha úsini kurhak'uarhikua?

6. ¿Nénksï kurhakusïni?

7. Sési jatsientsï eratsekueechani énkari karantaka,
¿náaki jinteá uénani? ka ¿náaki jinteá tátsikua?

- Nári uantap'a íni énkari karakuni jaka.
- Náki jinte sési uémukua ka ísiri úni uantant'ani chiiti eratsikueechani.
- Úakari úrani uémukua sési jarhatiichani.

Sési ixé éska kurhak'uarhikua sési karakuarhiaka.

**Exeta kurhak'orhekuani arini
Karanharhikuntskata jimpo ka jatsiku
ma X jima éнка ampe ma kueratak'a
kurhak'orhekuarhu.**

Arhisinti káni ka nani.

☐

Arhisinti néksi axakuski.

☐

Uétenasinki kurhak'orhekuani jinkoni ka ampe
jimpo.

☐

Jukasti uantanuntskua.

☐

Arhisinti ne axaxaki karakatani.

☐

Énkari kararakua k'ériichani marhuataka exe éskari
ísi karaka:

- Arhikuarhikua k'uiripuiiri ka iretecheeri.

☐

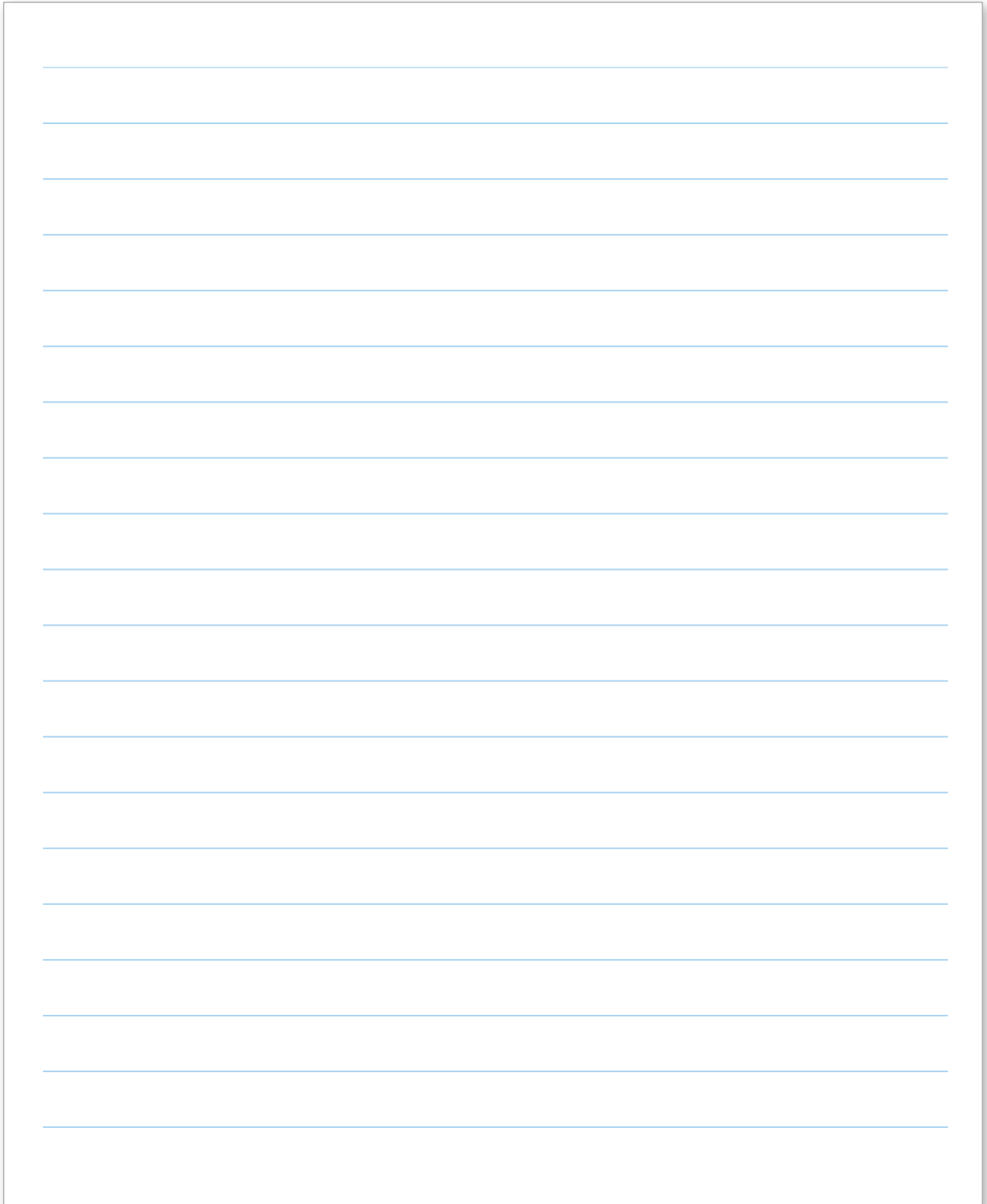
- Énka uénakuni jamaka karani.

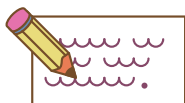
☐

- Énka k'amakuaka ma eratsikua ka mínta jukani o
énka mínta jukaka ka uéentani máteru eratsikua.

☐

Énkari ampe uétarhiaka sesimentu séserani
kurhak'urhikuani karant'a ménteru ixu jatsinharhita
énka kueratapka.

Arhint'a eratsikueechani ka jirinhant'a ma uantakua éнка sési péent'aka.

Pedro kánikua ninenchasinti _____.

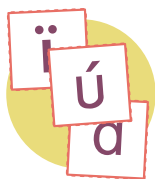
Pauani jintesti jurhiatikua éнка _____.

K'uínchikua juchiiti iretarhu ukurhisinti _____.

Tsitisinkaksí ch'anani _____.

Menkuksí jimini píasínk'a _____.

Jorhenkuarhiriichani eiankuant'a eratsikueechani ka kurhanku imeecheerini.

U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératíichani énkari jorhentamini jaka.

Jirinhant'a chiiti arhintskuarhu "17. K'uíxati"
ka sési péent'a eratsikueechani
uantakueechani úrapariani.

uantatsikuarhikuni		xarhintku	
exespka	tsínt'aspti		Ts'a

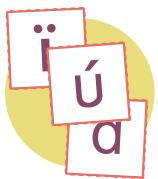
Iámintu k'uiripu tánkuarhint'aspti ka ísíksĩ
úni _____.

Iámintuecha _____ tánkuarhint'aspti ka
ísíksĩ tsinkunt'ani, iámintuecha kánikua chénhaspti.

Ma jurhitikua jimpo éнка jima ísí irekapka uantasptiksĩ
éskaksĩ no _____ uéakuni ma jurhiatikua.

Ka nóteru _____.

_____ uantant'asinti éska k'uíspka.

U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi
eratsikueechani marhoataparini kararakua
k'éратиichani énkari jorhentamini jaka.

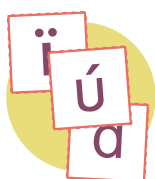
Kara arhukukatarhu mántani uantakua éнка méntkueni jási arhikuekajka.

porhechi	iuatsi	k'uiritsi
k'uats'itakua	ts'auapiti	pipichu
kuatasi	k'uetexkurhata	ts'a

xupakata	tsikiata	ts'ame

ts'ima	tsíkata	xaxakua

xunhanta	tsúntsu	ts'irimpiti

U Kararatarakuani jinkoni jimpanhi eratsikueechani marhoataparini kararakua k'ératichani énkari jorhentamini jaka.

Eratsi máteru uétarhinchakueechani énkari
ixeaka chíiti ireta jimpo ka kara náki
kurhak'uarhikueechani úapirinti ka naniri
ítspea.

Kurhak'uarhikueecha	Nani ítspea

Uantontskuarhi jorhentak'itini jinkoni chíiti
mókuntskueechani.

Terokunt'a tsimani karakateechani.

Kauikua jintesti p'amenchakua énka ma k'uiriipu kánikua anhenchaparini kauik'a, ka jirinhasinti p'intemuparini káni kauikua arhani.

¿Nani náksí máteru k'uiriipuni no sési úkusini?

K'uiriipu p'amenchasintiksi kauikua jímipo, kauikua no sési manatasinti irekuani ka iretani.

K'uiriipu énka méntku kaurini jámani jarhájka chénempe anapuechani no sési arhasinti ka istu ataani, méchani jurarkusinti témpani ka uáp'eechani jímipoka nóteru intsaasinka tumina ka márkuempecha no úni piáni t'irekua.

Kauicha iretarhu ka ánychikuarhu nóteru sési jámasinti, jímposi k'uiriipu iretarhu ka chenempe nóteruksi jánhanharhisinti.

México kauikua jímipo uarhinhasinti 10000 k'uiriipu ka 25000 énkaksi nóteru újka jámani jímipokaksi mótsitarakua jímipo no sési ampe úkuarhinchaska.

Énkari uékaska k'urhankuarhini sánteru ampe:

Énkari uékaaka mítini kauikueeri ampe, ka ne na jupina, uantaakari ini kúnkuarhikueechani jinkoni:

CENTROS DE INTEGRACIÓN JUVENIL, A.C. (CIJ)

☎ 52 12 12 12

💻 <http://www.cij.gob.mx/index.html>

CENTRAL MEXICANA DE SERVICIOS GENERALES DE ALCOHÓLICOS ANÓNIMOS, A.C.

☎ 800 2169 231

💻 <http://www.aamexico.org.mx/>

CENTROS DE ATENCIÓN PRIMARIA EN ADICCIONES (CAPA)

☎ 800 911 2000

💻 http://www.cenadic.salud.gob.mx/interior/centros_nuevavida.html

Irekuarhi sési, ási pámenchakua jupika

Kauikua... ¿P'amenchakueeski?

Consejo Nacional Contra las Adicciones

¿Ampeeski?

Kauikua jintesti p'amenchakua énka k'uiriipu no újka p'imukukuarhini arhani kauikua ka sánkani arhini p'amenchakua úkuarhini.

Éska na uantajka kúnkuarhikua Organización Mundial de la Salud (OMS), jarhasti tsimani billón k'uiriipu énkaksi kauikua arhajka ka, icha 76.4 millón kánkuarhisintiksi p'amenchakua kauikua jímipo.

¿Ampe jímipo úkuarhisini?

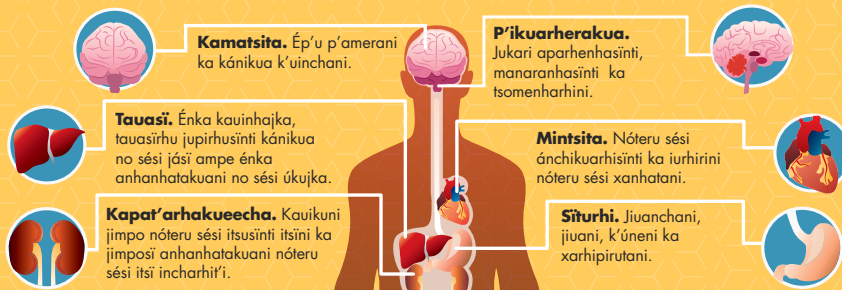
Jantiakua úkurhikua

- Jantiok'u no uékakurhini
- Jáakuarhini
- Komu p'ikuarherani
- Uantanhiani
- Énka markuecha kauinajka

Úkurhikua k'uiriipu jímipo

- Kúnkurhini ka k'uiriipu jinkoni jámani.
- Nirani tánkurhikuecharhu énka anhajka kánikua kauikua.
- Piáni ka atarantani kauikua no xáni jukaparharati.

Kauikua no sési pikuasasinti anhanhatakuani

K'uiriipu énka jukari kauiaka sánteru p'amenchasinti, tauasírhu, cáncer, ka istu mintsitarhu ka, uarhiitichani no sési úkuasinti énkaksi sapichuni ma erokurhini jauaka.

Karakata eiankpetakua

Ichán, municipio de Chilchota, Michoacán,
abril 12 jorhiakua 2020 jimpo.

Arturo Martínez García
Joramuti Chilchota, Michoacan anapu.
CHÁARI SÉSIKUA JIMPO

Tánkvarhikueeri Orhets'íkutiicha ireta Ichán anapuecha, íni karakata jimpo, vantap'irata axachixakaksini ka kurhachini éskats'ini jarhoavaka mámaru ampe jinkoni éнка marhuavaka vaxastani k'umanchikua ma jorhentperakueeri juchaari iretarhu. Ístuksini eiankuni éska i áńchikurhita jarhoap'erata jimpo úkuarhiati, ísi jimpo jucha vékasinka éskats'ini jarhoataka íntskvnts'ini arini ampe: 6 sutupu kutsari, 10 bote kutsari k'énhari, 100 ichakua tiámu k'uta úrakua, 20 sutupu k'uta matatarakua, 5 irepita iavarhi ókata sapirhati ka 50 ichukua k'uta óts'itarakua.

I áńchikurhita kánikua jukaparhasti jimpoka sapirhatiicha ka tumpiicha sési jántu javati jorhenkua p'irani.

Erokuarhinksí javaka cháari jarhuap'ikuaní, ka jucha iámintu úrakua sési marhvataaka; ka ístuksí p'ímarhini éskat'sí p'orhempeaka ka exentsí áńchikurhitani.

Erokuarhiparini cháari jarhuap'ikua, axachisinkaksini vantap'erakua.

JANHANHARHIKUA JINKONI

Juan Santos Sánchez

Antonio de Jesús Hernández

José López Díaz

Tánkvarhikueeri Orhets'íkutiicha

Kurhak'uarhikua

**Chíiti jorhentap'itini jinkoni uantontskurhi
mókuntskueechani.**

¿Na jarhati karakateechaski?

¿Na arhikuarhisini mántani mántani?

¿Mántani karakata ampe jimpoksí no terukunt'asini?

¿Ampets'ini marhoachisini mántani karakata?

Uéenaxaka arhint'ani ka karani
juchiiti uantakua jímpo. P'urhepecha

JORHENKUEERI NIPAKUA

K'uiripueri arhikurhikuaadulta

Táatiiri jakankurhikua

Náantiiri jakankurhikua

Arhikurhikua

Jatsinharhiku i jási ma ☒ erokurhikueechani énkari sési
úant'ajka mántani arhukukua jímpo.

RFE o CURP

Arhukukua 1

- Mítint'asini karakatani ka ísi jánskani ampe jatanharhiski. ☐
- Karakatani exeparini jánskasini eiamperakuani ka uantant'asini arhinskueeri eratsikuechani. ☐
- Úasini jánskaparini karakateechani éнка ísi uétarhiaka iretarhu. ☐
- Uantasiini na jánhaskaxaki karani, karant'ani ka sési unt'ani ka karant'ani. ☐
- Énka arhiant'ajka ka karani mítint'asini na arhikuarhisini karakata ka na járhaski karakateecha. ☐
- Uantant'asini ka kurhankunt'asini karakateechani éнка k'uiripueri ampe uantajka, mámaru ampeeri ka ireteecheeri. ☐
- Mítiant'asini máru kararakueechani p'urhepecha jímpo. ☐

Jurhiatikua _____

Ísi úkuarhisti i arhukukua jímpo.

Arhikurhikua ka kuirunharhikua jorhentap'itiiri.

Arhukukua 2

- Arhint'asini karakatani jánskaparini ampe uantasiini. ☐
- Arhint'asini ka kurhankunt'asini ampe arhisini karakateeecha. ☐
- Úasini jánskaparini karakateechani éнка ísi uétarhiaka iretarhu. ☐
- Karaasinti, exeasinti, ka sési karant'aasinti karakateechani éнка karauajka. ☐
- Énka arhiant'ajka ka karani mítint'asini na arhikuarhisini karakata ka na járhaski karakateecha. ☐
- Uantant'asini ka kuhankunt'asini uantantskueechani éнка k'uiripueri ampe uantajka, mámaru ampeeri ka ireteecheeri. ☐
- Mítiant'asini kararakueechani p'urhepecha jímpo. ☐

Jurhiatikua _____

Ísi úkuarhisti i arhukukua jímpo.

Arhikurhikua ka kuirunharhikua jorhentap'itiiri.

Uéenaxaka arhín'ani ka karani
juchiti uantakua jímpo. P'urhepecha

JORHENKUEERI NIPAKUA

TSÉK'UKUARHIKUA K'AMAKUNI

¿Ampe jorhenkuarhiska?

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
---	---

¿Marhuachiatirimi?

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
---	---

K'uiri pueri kuirhunharhikua _____

Nani únhaski

Jurhiatikua _____

Ireta _____

Arhikurhikua ka kuirhunharhikua k'urhamarpiriri _____

Ijintesti máteru árchitakua énká jurhak'á takukateechani jinkoni pámpiatikini uénani jámani jorhenkurhini arhint'ani ka karani. Énkari juchaari uantakua p'urhepecha jimpo jorhenkurhiaka mítiakari nani na úraani karakateechani. Mía éska na énká úaka juchaari uantakua no k'amakurhini uétarhisinti jorhenkuarhini arhint'ani ka karani.

Este es otro material del paquete de libros que te acompañarán en el inicio del aprendizaje de la lectura y escritura. Al estudiar en tu lengua p'urhépecha descubrirás los diferentes usos que puedes darle a los textos escritos. Recuerda que una forma de mantener viva tu lengua es ampliando sus usos a la lectura y escritura.

GOBIERNO DE
MÉXICO

EDUCACIÓN
SECRETARÍA DE EDUCACIÓN PÚBLICA

DISTRIBUCIÓN GRATUITA
INTSÌMPERAKUA

Este programa es público, ajeno a cualquier partido político. Queda prohibido su uso para fines distintos a los establecidos en el programa.